Institutul Naţional de Cercetări Economice

TENDINȚE în ECONOMIA MOLDOVEI

Nr. 35 (trim. III) 2019

ISSN 1857-3126

Chişinău

ISSN 1857-3126

ECHIPA TEM:
Alexandru Stratan, Alina Ianioglo, Alexandru Ceban, Olga Timofei, Popa Viorica, Tatiana Iaţişin, Alexandra Novac, Tatiana Colesnicova

Echipa **TEM** este recunoscătoare pentru cooperare instituţiilor publice din Republica Moldova: Ministerul Economiei, Ministerul Finanţelor, Banca Naţională a Moldovei, Biroul Naţional de Statistică.

Toate drepturile sunt rezervate. Nici o informaţie din această publicaţie nu poate fi retipărită sau reprodusă sub nici o formă fără permisiunea scrisă a INCE.

© Institutul Naţional de Cercetări Economice

Pentru informaţii adiţionale Vă rugăm să ne contactaţi:

Institutul Naţional de Cercetări Economice
2064, RM, Chişinău, Str. Ion Creangă, 45
Tel: (+ 373 22) 50-11-00, Fax: (+ 373 22) 74-37-94
e-mail: info@ince.md, web site: www.ince.md

CUPRINS

Principalele evenimente politice, economice şi sociale din Republica Moldova 9

Rezumatul ediţiei 12

Capitolul I. PRODUCŢIA 16

Capitolul II. PREŢURI, RATE DE SCHIMB ŞI POLITICA MONETARĂ 25

Capitolul III. FINANŢE 33

Capitolul IV. SECTORUL EXTERN 42

Capitolul V. MEDIUL DE AFACERI 49

Capitolul VI. SECTORUL SOCIAL 51

ANEXE STATISTICE 55

DATE GENERALE

Denumirea oficială	**REPUBLICA MOLDOVA**
Capitala	**Chişinău**
Preşedinte	**Igor Dodon**
Preşedintele Parlamentului	**Zinaida Greceanîi**
Prim-ministru	**Ion Chicu (Maia Sandu – până în 12 noiembrie 2019)**
Parlamentul Republicii Moldova	**101 deputaţi:** **Fracţiunea Partidului Socialiştilor din Republica Moldova – 36** **Fracţiunea Partidului Democrat din Moldova – 29** **Fracţiunea PAS, Blocul ACUM – 14** **Fracţiunea ACUM PLATFORMA DA – 11** **Fracţiunea Partidului ŞOR – 7** **Deputaţi neafiliaţi – 3**
Obţinerea independenţei	**27 august 1991**
Suprafaţa	**33,8 mii km²**
Unităţi administrative	**32 raioane, 13 municipii, UTA Găgăuzia, Unităţile administrative-teritoriale din stânga Nistrului**
Populaţia stabilă	**3542,7 mii locuitori (la începutul anului 2019)**
Principalele religii	**ortodoxă (93,34%), protestantă (1,98%), creştină de ritm vechi (0,15%), catolică (0,14%) etc.**
Moneda naţională	**Leu moldovenesc** **(cursul mediu de schimb, trimestrul III, 2019:** **1 USD = 17,8 MDL; 1 EUR = 19,7 MDL)**

ABREVIERI

ACECL	Acordul Central European al Comerţului Liber
ACR	Avantajul Comparativ Relevat
AGCS	Acordul General asupra Comerţului cu Servicii
AHPCC	Analiza hazardului şi punctul critic de control
AID	Asociaţia Internaţională pentru Dezvoltare
ALSAC	Acord de Liber Schimb Aprofundat şi Cuprinzător
ATP	Preferinţe Comerciale Autonome
APC	Acordul de Parteneriat şi Cooperare
BERD	Banca Europeană pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare
BIM	Biroul Internaţional al Muncii
BMA	Biroul Migraţie şi Azil
BNM	Banca Naţională a Moldovei
BPN	Bugetul Public Naţional
BNS	Biroul Naţional de Statistică
BPA	Bune practici agricole
BTC	Bariere Tehnice în Comerţ
CBN	Certificatele Băncii Naţionale
CE	Comisia Europeană
CFA	Consumul Final al Autorităţilor Publice
CFP	Consumul Final al Populaţiei
CNPF	Comisia Naţională a Pieţei Financiare
CNT	Capital Normativ Total
CPE	Coeficientul Protecţiei Efective
CSCI	Clasificatorul Standard de Comerţ Internaţional
CSI	Comunitatea Statelor Independente
CT	Contingent Tarifar
DPI	Drepturile Proprietăţii Intelectuale
DST	Drepturi Speciale de Tragere
EAD	Echivalent ad-valorem
FMI	Fondul Monetar Internaţional
INCE	Institutul Naţional de Cercetări Economice

IHH	Indicele Herfendahl-Hirschman
IMM	Întreprinderi Mici şi Mijlocii
IPC	Indicele Preţurilor de Consum
IPP	Indicele Preţului de Producţie
IPPI	Indicele Preţurilor Producţiei Industriale
ISD	Investiţii Străine Directe
IVF	Indicele Volumului Fizic
IVU	Indicele Valorii Unitare
MAIA	Ministerul Agriculturii şi Industriei Alimentare
MAIB	Moldova Agroindbank
MDL	Leu Moldovenesc
MF	Ministerul Finanţelor
MSF	Măsuri sanitare şi fitosanitare
NCMF	Naţiunea cea mai Favorizată
NEER	Rata Nominală Efectivă de Schimb
NPC	Coeficientul Protecţiei Nominale
OCEMN	Organizaţia Cooperării Economice a Mării Negre
ODIMM	Organizaţia pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici şi Mijlocii
OIM	Organizaţia Internaţională a Migraţiei
OMC	Organizaţia Mondială a Comerţului
ONU	Organizaţia Naţiunilor Unite
PIB	Produsul Intern Brut
RC	Rata de concentrare
REER	Rata Reală Efectivă de Schimb
SGP	Sistemul Generalizat de Preferinţe
TEM	Tendinţe în Economia Moldovei
TN	Transnistria
TVA	Taxa pe Valoare Adăugată
UE	Uniunea Europeană
USD	Dolar SUA
UTA	Unitate teritorial-administrativă
VAB	Valoare Adăugată Brută
VMS	Valorile Mobiliare de Stat

TABELE

Tabelul 1.1. Activitatea sectorului industrial în ianuarie – septembrie 2019
Tabelul 1.2. Principalele tipuri ale producţiei animaliere, ianuarie – septembrie 2019, %
Tabelul 1.3. Structura investiţiilor în active imobilizate în perioada ianuarie – septembrie 2019
Tabelul 1.4. Structura investiţiilor în active imobilizate pe surse de finanţare în perioada ianuarie – septembrie 2019
Tabelul 1.5. Volumul mărfurilor transportate în perioada ianuarie – septembrie 2019
Tabelul 1.6. Numărul de pasageri transportaţi pe moduri de transport public ianuarie – septembrie 2019
Tabelul 1.7. Turişti şi excursionişti participanţi la turismul organizat prin intermediul agenţiilor de turism şi a turoperatorilor
Tabelul 2.2.1. Activitatea BNM pe piaţa valutară interbancară în perioada ianuarie 2019 – august 2019
Tabelul 5.1. Dinamica principalilor indicatori ai activităţii întreprinderilor în perioada 2017-2018
Tabelul 5.2. Principalii indicatori ai sectorului IMM în anul 2018

FIGURI

Figura 1.1. Evoluţia PIB în ianuarie-septembrie 2009-2019, %
Figura 1.2. Contribuţia componentelor de resurse la formarea PIB în ianuarie – septembrie 2019 şi la creşterea acestuia faţă de ianuarie – septembrie 2018, %
Figura 1.3. Contribuţia componentelor de utilizări la formarea PIB în perioada ianuarie – septembrie 2019 şi la creşterea acestuia faţă de ianuarie – septembrie 2018, %
Figura 1.4. Indicii producţiei industriale în ianuarie-septembrie 2009-2019, %
Figura 1.5. Evoluţia volumului producţiei agricole în ianuarie-septembrie 2009-2019, %
Figura 1.6. Indicele roadei medii la hectar la principalele culturi agricole în primele 9 luni ale anului 2019, faţă de perioada similară a anului precedent, %
Figura 2.1.1. Ritmul anual de creştere a IPC şi a componentelor sale, %
Figura 2.1.2. Ritmul anual de creştere al IPC şi inflaţiei de bază, %
Figura 2.1.3. Ritmul anual de creştere a preţurilor producţiei industriale şi a componentelor sale, %
Figura 2.1.4. Ritmul anual de creştere a preţurilor la produsele agricole, %
Figura 2.1.5. Evoluţia cursului nominal de schimb mediu lunar al MDL comparativ cu USD şi EUR
Figura 2.2.1. Evoluţia ratelor la instrumentele de politică monetară ale Băncii Naţionale a Moldovei
Figura 2.2.2. Evoluţia activelor oficiale de rezervă şi volumului de valută procurată de BNM de pe piaţa interbancară a Republicii Moldova
Figura 2.2.3. Structura masei monetare M3
Figura 3.1.1. Evoluţia veniturilor şi cheltuielilor BPN în anul 2019
Figura 3.1.2. Structura veniturilor curente în BPN la 30.09.2019, mil. MDL
Figura 3.1.3. Datoria sectorului public în perioada 2018-2019, mil. MDL
Figura 3.1.4. Dinamica datoriei externe în perioada 2018-2019, mil. USD

Figura 3.2.1. Evoluţia activelor bancare
Figura 3.2.2. Evoluţia calităţii capitalului bancar
Figura 3.2.3. Evoluţia rentabilităţii şi profitabilităţii bancare
Figura 3.2.4. Nivelul lichidităţii sectorului bancar
Figura 3.2.5. Evoluţia creditelor neperformante în sectorul bancar
Figura 3.2.6. Evoluţia structurii depozitelor atrase de bănci
Figura 3.2.7. Evoluţia creditelor după valuta în care sunt acordate şi categoria debitorilor
Figura 3.2.8. Evoluţia marjei bancare nete, a ratelor medii ale dobânzii la depozite şi la credite noi atrase în MDL, %
Figura 4.1. Poziţia investiţională internaţională în dinamica, 2014-2019, mil.USD
Figura 4.2. Transferuri de mijloace băneşti din străinătate în favoarea persoanelor fizice efectuate prin băncile din Republica Moldova pe trimestre, în anii 2011-2019, mil. USD
Figura 4.3. Transferuri de mijloace băneşti din străinătate în favoarea persoanelor fizice conform provenienţei geografice în trimestrul III a. 2019, %
Figura 4.4 Provenienţa transferurilor băneşti în favoarea persoanelor fizice, în distribuţia pe state, în trimestrul III a. 2019, %
Figura 4.5. Tendinţele comerţului exterior de mărfuri, ianuarie-septembrie 2015-2019, mil. lei
Figura 4.6. Structura exporturilor pe grupe de ţări, %
Figura 4.7. Structura importurilor pe grupe de ţări, %
Figura 5.1. Ponderea IMM-urilor în PIB, a. 2008-2017, %
Figura 6.1. Evoluţiile numărului populaţiei ocupate, al şomerilor şi a ratelor de ocupare şi a şomajului populaţiei de 15 ani şi peste, în T III din anii 2014-2019
Figura 6.2. Dinamica salariului nominal în sectorul bugetar şi în cel real în perioada T I 2018 – TIII 2019, MDL

BOXE

Boxa 6.1. CNAS lansează un nou serviciu electronic
Boxa 6.2. Modificarea şi completarea Regulamentului privind evidenţa plătitorilor de contribuţii la bugetul asigurărilor sociale de stat

PRINCIPALELE EVENIMENTE POLITICE, ECONOMICE ŞI SOCIALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Trimestrul III al anului 2019 a fost marcat de o serie de evenimente importante atât de ordin politic, cât şi economic şi social.

8 iulie

Guvernul SUA, acţionând prin Agenţia Statelor Unite pentru Dezvoltare Internaţională (USAID), va majora finanţarea pentru guvernare democratică şi creştere economică în Republica Moldova cu 29 mil. USD. Două scrisori de implementare în acest sens au fost semnate de către Maia Sandu, Prim-ministrul Republicii Moldova, şi Brock Bierman, Adjunctul Administratorului Biroului USAID pentru Europa şi Eurasia. Finanţarea acordată va facilita crearea unor instituţii funcţionale şi implicarea cetăţenilor în luarea deciziilor, va promova eficientizarea şi transparenţa administraţiilor locale, va promova economia orientată spre export, sporirea competitivităţii etc. Din anul 2016 sprijinul financiar oferit Moldovei ajunge la peste 96 mil.USD.

10 iulie

Guvernul a aprobat proiectul de lege pentru ratificarea Acordului dintre Guvernul Republicii Moldova şi Guvernul Canadei privind promovarea şi protejarea reciprocă a investiţiilor, semnat la Ottawa la 12 iunie 2018. Tratatul respectiv va contribui la asigurarea protejării şi promovării investiţiilor de către cele două state, impulsionarea relaţiilor comerciale moldo-canadiene în domenii de interes reciproc, inclusiv în domeniul politic şi socio-cultural.

10 iulie

Fondului Monetar Internaţional (FMI) a decis alocarea a 46,5 mil. USD Republicii Moldova pentru o serie de măsuri în vederea creşterii economiei şi a nivelului de viaţă al cetăţenilor ţării noastre. Mijloacele financiare vor fi utilizate pentru menţinerea ritmului de implementare a reformelor, protejarea cheltuielilor prioritare pentru reducerea sărăciei şi investiţii publice, precum şi întreprinderea unor măsuri decisive pentru combaterea corupţiei. Totodată, a fost aprobată extinderea programului cu FMI până în luna martie 2020.

19 iulie

Irina Vlah a fost învestită oficial în funcţie de başcan al UTA Găgăuzia. Ceremonia a avut loc în cadrul unei şedinţe extraordinare a Adunării Populare a autonomiei. La ceremonie au fost prezenţi şi preşedintele Igor Dodon, premierul Maia Sandu, preşedintele Parlamentului, Zinaida Greceanîi. De menţionat că Irina Vlah a fost aleasă pentru al doilea mandat consecutiv de başcan al autonomiei găgăuze, de aproape 92% dintre participanţii la vot. Scrutinul a fost validat la 11 iulie.

24 iulie

Prim-ministra Maia Sandu şi comisarul european pentru Politica Europeană de Vecinătate şi Negocieri pentru Extindere, Johannes Hahn, au semnat la Bruxelles trei acorduri de finanţare din partea UE în domenii extrem de importante pentru Republica Moldova, cu o valoare totală de 40,25 mil. EUR. Primul Acord se referă la consolidarea statului de drept şi a mecanismelor anticorupţie; cel de-al doilea Acord prevede susţinerea economică a anumitor regiuni din ţară, în

special îmbunătăţirea mediului de afaceri local şi a accesului la servicii publice; cel de-al treilea Acord are ca obiectiv general sprijinul Moldovei pentru participarea în diverse programe ale UE.

31 iulie

Comitetul executiv al Băncii Naţionale a Moldovei a decis, cu vot unanim, să majoreze cu 0,5 p.p. rata de bază aplicată la principalele operaţiuni de politică monetară pe termen scurt până la 7,5% anual. Deasemeni a fost adoptată majorarea cu 0,5 p.p. a ratelor de dobândă la creditele overnight până la 10,5% anual, precum şi la depozitele overnight – de la 4,0% până la 4,5% annual. De asemenea se menţin norma rezervelor obligatorii din mijloace atrase în lei moldoveneşti şi în valută neconvertibilă la nivelul actual de 42,5% din baza de calcul şi norma rezervelor obligatorii din mijloace atrase în valută liber convertibilă la nivelul actual de 17,0% din baza de calcul.

1 august

Guvernul a aprobat Programul naţional în domeniile cercetării şi inovării pentru anii 2020-2023 şi Planul de acţiuni privind implementarea acestuia. Programul are drept obiective: sporirea eficienţei sistemului de cercetare şi inovare; antrenarea potenţialului uman competitiv în cercetare şi inovare; îmbunătăţirea infrastructurii de cercetare corespunzător standardelor internaţionale; accesul deschis pentru societate la sistemul de cercetare şi inovare; precum şi elaborarea unei politici coerente de cooperare europeană şi internaţională. Prioritățile strategice propuse pentru finanţarea, urmare a concursului naţional de proiecte sunt: sănătate; agricultura durabilă, securitate alimentară şi siguranţa alimentelor; mediu şi schimbări climatice; provocări societale; competitivitate economică şi tehnologii inovative. De asemenea, a fost aprobată şi Metodologia de finanţare a proiectelor din domeniile cercetării şi inovării

7 august

Guvernul a votat aprobarea Acordului între Guvernul Republicii Moldova şi Consiliul Federal Elveţian privind serviciile aeriene regulate, întocmit la Berna la 4 aprilie 2019. Documentul stabileşte cadrul legal de cooperare în domeniul transporturilor aeriene dintre ambele state, reglementând principiile de funcţionare a serviciilor aeriene, inclusiv normele privind securitatea aviaţiei, taxele şi certificatele de navigabilitate şi competenţă. Relaţiile de cooperare stabilite pentru prima data în domeniului transportului aerian între cele două ţări, vor contribui la deschiderea pieţei serviciilor aeriene din Republica Moldova şi diversificarea destinaţiilor din Aeroportul Internaţional Chişinău.

9 august

Guvernul a aprobat o serie de măsuri fiscale pentru deblocarea asistenţei financiare şi echilibrarea bugetului. Principalele măsuri fiscale adoptate presupun eliminarea scutirilor personale pentru persoanele fizice cu venituri mai mari de 360 000 MDL anual; aplicarea impozitării generale la creşterea de capital, 100% pentru persoane juridice, 50% pentru persoane fizice; anularea amnistiei fiscale; eliminarea scutirii TVA de 10% pentru sectorul HORECA (hotele, restaurante, cafenele), respectiv aplicarea cotei-standard în mărime de 20%; aplicarea taxelor pentru protejarea mediului; impunerea contribuţiilor de asigurări sociale asupra tichetelor de masa, achitate de angajator (18%) şi angajat (6%), dar nu şi impozitul pe venit şi contribuţii la servicii medicale; revizuirea tratamentului fiscal al mărfurilor transportate prin servicii poştale internaţionale. Proiectul are ca scop asigurarea concurenţei loiale, respectarea principiului echităţii fiscale şi acumularea adiţională a veniturilor bugetare, pentru a fi direcţionate în domeniul social-economic.

15 august

Parlamentul a aprobat în lectură finală revenirea la sistemul electoral proporţional pe liste de partid, sistemul electoral mixt fiind anulat. Astfel a fost votat în lectura finală modificarea Codului electoral, Legii privind partidele politice, Legii privind statutul deputatului în Parlament şi Codului contravenţional. Totodată, modificările legislative vizează îmbunătăţirea sistemului electoral proporţional, ce ţine de modul de votare în diasporă, transparentizarea finanţării partidelor şi a campaniilor electorale, stabilirea unor proceduri clare şi transparente la întocmirea listelor de candidaţi. A fost modificat şi pragul minim de reprezentare, constituind 5% pentru un partid, 7% - pentru un bloc electoral, 2% – pentru un candidat independent.

11 septembrie

Comitetul executiv al Băncii Naţionale a Moldovei a adoptat menţinerea ratei de bază aplicată la principalele operaţiuni de politică monetară pe termen scurt la nivelul actual de 7,5% anual. Se menţin ratele de dobândă la creditele overnight la nivelul actual de 10,5% anual şi la depozitele overnight la nivelul actual de 4,5% anual. De asemenea se menţin norma rezervelor obligatorii din mijloace atrase în lei moldoveneşti şi în valută neconvertibilă la nivelul actual de 42,5% din baza de calcul şi norma rezervelor obligatorii din mijloace atrase în valută liber convertibilă la nivelul actual de 17,0% din baza de calcul.

13 septembrie

Guvernul a votat proiectul de lege pentru Reforma Procuraturii, prin care a fost modificat mecanismul de numire a Procurorului General. Scopul proiectului este de a crea o comisie independentă în cadrul Ministerului Justiţiei care va preselecta candidaţii pentru funcţia de Procuror General. Cea de-a doua etapă va consta în selecţia candidatului de către Consiliul Superior al Procurorilor. Comisia va fi constituită din 5 membri: Ministrul Justiţiei, un fost procuror sau un fost judecător, un expert internaţional, un expert naţional şi un reprezentant al societăţii civile, precum şi un expert desemnat de Preşedintele Parlamentului.

REZUMATUL EDIŢIEI

Producţia

Produsul intern brut în perioada ianuarie – septembrie 2019, a atins în valori nominale 155212mil. MDL în preţuri curente de piaţă, astfel comparativ cu aceeaşi perioadă a anului 2018 aceasta a înregistrat o creştere cu 4,8% în termeni reali. Creşterea dată se datorează în mare parte comerţului cu ridicata şi cu amănuntul; întreţinerea şi repararea autovehiculelor şi a motocicletelor; transport şi depozitare; activităţi de cazare şi alimentaţie publică (+1,2%), construcţiilor (+1,7%), Industriei extractive şi industriei prelucrătoare; producţiei şi furnizării de energie electrică şi termică, gaze, apă caldă şi aer condiţionat; distribuţiei apei; salubrităţii, gestionării deşeurilor, activităţi de decontaminare (+0,6%), Informaţii şi comunicaţii (+0,4%) şi Agriculturii, silviculturii şi pescuitului (+0,3%).

În perioada ianuarie – septembrie ale anului 2019 ***industria*** a înregistrat o creştere de 2.7% comparativ cu perioada similară a anului precedent. Acest fapt se datorează creşterii industriei prelucrătoare ce în perioada respectivă a crescut cu 3,1% f.p.s.a.p. şi a producţiei şi furnizării de energie electrică şi termică, gaze, apă caldă şi aer condiţionat ce de asemenea a avut creşteri însă mi modeste +0,7% f.p.s.a.p. În acelaşi timp industria extractivă a înregistrat reduceri cu 1,5% faţă de ianuarie – septembrie 2018.

Producţia ***globală agricolă*** în gospodăriile de toate categoriile pentru perioada ianuarie – septembrie 2019 a însumat 24141 mil. MDL (în preţuri curente), ceea ce constituie o creştere cu 3,2% (în preţuri comparabile) faţă de perioada similară a anului precedent. Rezultatul obţinut se datorează în mare parte producţiei vegetale, care în perioada respectivă a sporit cu 7,4% f.p.s.a.p., Însă în acelaşi timp producţia animalieră a înregistat reducere cu 4,9%.

Investiţiile în active imobilizate în perioada ianuarie – septembrie 2019 au însumat cifra de 15784,9 mil. MDL (în preţuri curente), astfel înregistrând o creştere de 15,6% (în preţuri comparabile) faţă de perioada similară a anului precedent. Această creştere se datorează în mare parte investiţiilor în imobilizări corporale, care au constituit 15393,9 mil. MDL sau cu 14,8% mai mult f.p.s.a.p. şi investiţiilor în imobilizări necorporale care deşi nu deţin o cotă semnificativă, au însumat 391,0 mil. MDL şi o creştere sporită cu 59,2% f.p.s.a.p.

În perioada ianuarie – septembrie a anului 2019 ***volumul de mărfuri transportate*** pe toate tipurile de transport a înregistrat o cantitate de 13,8 mil. tone de mărfuri. Acest volum este net superior celui din perioada similară a anului precedent cu 1,5%. De asemenea, în perioada respectivă se înregistrează şi o creştere la capitolul parcursul mărfurilor, cu o valoare de 3663,3 mil. tone-km ce este cu 4,9% mai mare faţă de ianuarie – septembrie 2018.

În ianuarie – septembrie 2019 ***turiştii şi excursioniştii*** care au profitat de serviciile acordate de agenţiile de turism şi a turoperatorilor au atins cifra de 319,2 mii, sau altfel spus, o cifră cu 15,3% mai mare comparativ cu aceeaşi perioadă a anului precedent. Rezultatul obţinut se datorează tuturor tipurilor de turism care au contribuit la creştere în mod diferit, astfel la turismul receptor au participat circa 15,7 mii de turişti şi excursionişti (cu 4,2% mai mult f.p.s.a.p.), la turismul emiţător au participat 270,3 mii de turişti şi excursionişti (cu 15,9% mai mult f.p.s.a.p.) şi la turismul intern au participat 33,3 mii de turişti şi excursionişti (cu 15,6% mai mult f.p.s.a.p.).

Preţuri şi rate de schimb

Rata medie anuală a inflaţiei în primele nouă luni ale anului 2019 a constituit 4,1% fiind în creştere cu 0,3 puncte procentuale f.p.s.a.p., evoluţiile lunare oferind semnale de creştere a acestui indicator şi pe viitor. Trendul ascendent al ritmului de creştere a preţurilor s-a stabilit de la începutul anului curent şi este determinat în mare măsură de cererea agregată proinflaţionistă, ca urmare a reformei salarizării în sectorul bugetar operate la sfârşitul anului precedent.

Inflaţia de bază în trimestrul III, 2019 a constituit 5,9% f.p.s.a.p. fiind în creştere cu 2,7p.p. Similar IPC pe în primele nouă luni ale anului 2019 inflaţia de bază s-a menţinut pe trend ascendent.

Cursul mediu nominal de schimb faţă de principalele valute de referinţă în trimestrul III, 2019 a fost de 17,5 MDL/USD şi 19,3 MDL/EUR, depreciindu-se comparativ cu perioada similară a anului precedent cu 6,4% faţă de dolarul SUA şi cu 1,8% faţă de moneda unică europeană.

Politica monetară

În trimestrul III, 2019 BNM a înăsprit uşor condiţiile politicii monetare: rata dobânzii de politică monetară a fost majorată în luna iulie de la nivelul de 7 la sută la 7,5 la sută, amplitudinea coridorului simetric format în jurul său de ratele dobânzilor la facilităţile permanente a rămas nemodificată (±3 puncte procentuale). În aşa mod rata dobânzii la creditele overnight a sporit până la 10,5% iar rata dobânzii la depozitele overnight – 4,5%.

Totodată, la sfârşitul anului 2019, anticipându-se o reducere a inflaţiei în anul 2020, BNM a venit cu o decizie de ajustare a politicii monetare în direcţia unei relaxări. În luna decembrie 2019, ratele de politică monetară au fost diminuate cu 2 p.p.

Nivelul rezervelor oficiale pe parcursul în primele nouă luni ale anului 2019 s-au menţinut la o valoare optimă conform tuturor cerinţelor de adecvare a acestora, asigurând un nivel suficient de acoperire a importurilor de mărfuri şi servicii. La sfârşitul trimestrului III 2019, activele oficiale de rezervă s-au diminuat faţă de datele înregistrate la sfârşitul perioadei similare a anului precedent, cu cca. 79,8 mil.USD şi au constituit 2942 mil.USD, fiind în descreştere cu 2,6% f.p.s.a.p.

În primele nouă luni ale anului 2019 ***masa monetară*** înregistrează o accelerare de ritm, comparativ cu dinamica înregistrată în ultimii ani. O contribuţie mai semnificativă la creşterea masei monetare, similar situaţiei înregistrate în anul precedent, au avut-o componentele agregatului monetar M1, în special volumul banilor în circulaţie.

Finanţele publice

Problemele sectorului financiar din ultimii ani, lăsă amprentă negativă în anul bugetar 2019. Astfel, ritmul de creştere al veniturilor s-a plasat sub media înregistrată în anul 2018 şi a fost inferior dinamicii cheltuielilor publice în acest an. Totuşi, în nouă luni ale anului 2019, veniturile bugetului public naţional, în pofida constrângerilor existente au avut o ascensiune moderată în jur de 6% f.p.s.a.p. La majorarea încasărilor bugetului public, au contribuit atât veniturile fiscale cât şi nefiscale dar şi majorarea unor taxe şi impozite. În acest context, cheltuielile realizate din BPN în al III-lea trimestru 2019, au sporit cu ritmuri inferioare veniturilor încasărilor susţinute preponderent de ponderea cheltuielilor sociale (58,3%). Prin urmare, executarea bugetului public naţional în nouă luni ale anului 2019 a rezultat cu un deficit în mărime de 1483,1 mil. MDL, în creştere cu 19,4% comparativ cu perioada similară a anului precedent. Cât priveşte datoria publică, la finele lunii septembrie 2019, se observă o creştere modestă a ponderii datoriei sectorului public în PIB (0,21 p.p. faţă de anul 2018).

Iar în nouă luni ale anului 2019, granturile au crescut până la 491,6 mil. MDL. Deci, ultimele evoluţii ale mediului economic şi a cadrului legislativ în vigoare, s-au reflectat negativ asupra veniturilor şi cheltuielilor bugetare din ultimele nouă luni ale anului 2019. Astfel, finanţele publice sunt în impas din cauza finanţării externe întârziate.

Sectorul bancar

În primele nouă luni ale anului 2019, se înregistrează tendinţe de îmbunătăţire a calităţii activului şi capitalului bancar. Astfel, activele totale la nivelul sistemului bancar moldovenesc au crescut în primele nouă luni ale anului 2019 cu 6,3%, până la 87497,19 mil. MDL f.p.s.a.p. În structura activelor cea mai semnificativă contribuţie la creşterea acestora au avut creditele, care au sporit cu 14,5% f.p.s.a.p. Prin urmare, rata fondurilor proprii totale este net superioară minimului impus de cerinţele prudenţiale de 10% ajungând la nivelul de 25,65% în mediu pe sistem. În această perioadă se observă redresarea sectorului bancar prin creşterea profitabilităţii bancare. Astfel, în luna septembrie 2019, trei bănci comerciale au contribuit mai mult de 73,3% la profitul pe întregul sector, constituind 1771 mil. MDL, mai mult cu 32,5%, faţă de perioada similară a anului 2018. Iar, rezervele de lichiditate ale sectorului bancar depăşesc în continuare limitele prudenţiale impuse de BNM, pentru a face faţă unor eventuale evoluţii nefavorabile. Lichiditatea curentă ca medie pe sistem la sfârşitul trimestrului III 2019 a fost de 50,41%, în scădere uşoară faţă de anul precedent. Volumul creditelor neperformante este în descreştere continuă, însă ponderea acestora persistă la nivel înalt. În acest context, în primele nouă luni ale anului 2019, se atestă o creştere a volumului depozitelor atrase atât în monedă naţională cât şi în valută străină. Totalul depozitelor constituite la bănci de către populaţie şi companii a crescut faţă de anul trecut, unde depozitele totale la bănci au însumat 66 miliarde MDL la 30.09.2019, în creştere cu 6,6% faţă de p.s.a.p.

Sectorul extern

Soldul contului curent al balanţei de plăţi în perioada ianuarie-septembrie 2019, a înregistrat un deficit de 938,26 mil.USD, care a scăzut cu 12,3% comparativ cu perioada similară a anului precedent. Soldului pozitiv al balanţei serviciilor a crescut cu 4,6% până la 282,17 mil.USD. Această creştere sa datorat creşterii exporturilor cu 6,1%, în raport cu perioada similară a anului 2018. Contul de capital a înregistrat un sold negativ de 42,04 mil.USD, care a scăzut cu 57,1% faţă de perioada ianuarie-septembrie 2018. Contul financiar al balanţei de plăţi pe parcursul primelor nouă luni ale anului 2019 s-a soldat cu intrări nete de capital în valoare de 1008,93 mil.USD ca urmare a majorării nete a pasivelor rezidenţilor faţă de nerezidenţi cu 510,32 mil.USD generate de tranzacţiile efective, concomitent cu scăderea netă a activelor financiare externe ale rezidenţilor cu 498,61 mil.USD.

Poziţia investiţională internaţională a înregistrat un sold net debitor de 4875,38 mil.USD, care s-a aprofundat cu 16,1% faţă de finele anului precedent. Transferurile de mijloace băneşti din străinătate în favoarea persoanelor fizice au dat semne de revenire în trimestrul III al acestui an, fiind în scădere cu 0,2% faţă de perioada similară anului precedent şi o creştere reală de 2,2%, după scăderile sensibile în primele două trimestre ale anului 2019.

Comerţul exterior cu bunuri a constituit 6298,5 mil.USD. Comparativ cu perioada similară a anului precedent comerţul exterior a crescut cu 2,6%. Exporturile de mărfuri în perioada ianuarie-septembrie 2019 s-au majorat cu 3,4%, iar importurile de mărfuri au înregistrat o creştere cu 2,3%.

Soldul negativ al balanţei comerciale a constituit 2246,1 mil.USD, cu 28,1 mil.USD mai mult, comparativ cu cel înregistrat în perioada corespunzătoare a anului 2018. Gradul de acoperire a importurilor cu exporturi în perioada ianuarie-septembrie 2019 a fost de 47,4%, comparativ cu 46,9% în perioada similară a anului 2018.

Mediul de afaceri

La finele anului 2018, BNS avea la evidenţă 56,4 mii de întreprinderi active, cu o uşoară creştere de 4,0 % f.p.s.a.p. În perioada 2017-2018 numărul total de salariaţi la toate întreprinderile din RM, per total, luate la evidenţă de organele statistice, a continuat tendinţa de creştere din perioada precedentă, indicând o creştere cu 2,2%, ca urmare a evoluţiilor pozitive atestate în întreprinderile mari, mici şi micro care au marcat o creştere cu 3,3%, 4,4%, respectiv 3,6%.

În cadrul sectorului IMM, doar întreprinderile mici şi micro au marcat o creştere a numărului mediu de salariaţi în anul 2018 f.p.s.a.p. Similar anilor precedenţi (2015-2017), şi în perioada analizată (2017-2018) veniturile din vânzări a întreprinderilor continuă trendul de creştere, inclusiv sectorul IMM a înregistrat în această perioadă o majorare a cifrei de afaceri. În anul 2018 rata anuală de creştere a veniturilor din vânzări în sectorul IMM a constituit 4,8% f.p.s.a.p.

Sectorul social

Piaţa forţei de muncă. T III din anul 2019 este caracterizat de o majorare a numărului şomerilor şi a populaţiei economice inactive, precum şi a ratei de şomaj, având loc şi descreştere a populaţiei economic active şi a celei ocupate, precum şi a ratelor de activitate şi de ocupare. Grupul NEET în T III din anul 2019 a avut o pondere de 27,6% din populaţia din grupa de vârstă de 15-29 ani (în afară de populaţia plecată peste hotare la lucru sau în căutarea unui loc de muncă) faţă de 24,9% în T III din 2018.

Remunerarea muncii. În T III din anul 2019 câştigul salarial nominal mediu lunar brut a constituit 7385,0 MDL, majorându-se cu 13,5% faţă de T III din anul 2018, iar în termeni reali – cu 7,4%. În sectorul bugetar salariul mediu lunar (6456,4 MDL) s-a majorat f.p.s.a.p. cu 14,8%, într-o mai mare măsură decât câştigul salarial mediu lunar din sectorul real (7726,6 MDL), care a crescut f.p.s.a.p. cu 12,9%. Cele mai bine plătite tipuri de activităţi economice sunt: Informaţii şi comunicaţii (16174,6 MDL), Activităţi financiare şi de asigurări (13087,2 MDL) şi Producţia şi furnizarea de energie electrică şi termică, gaze, apă caldă şi aer condiţionat (12854,6 MDL).

Protecţia socială a populaţiei. Conform datelor Casei Naţionale de Asigurări Sociale, numărul pensionarilor aflaţi la evidenţa organelor de protecţie socială la 1 octombrie 2019 a constituit 700,5 mii persoane sau cu 8,3 mii persoane mai puţin comparativ cu 1 octombrie 2018. Mărimea medie a pensiei lunare stabilite la 1 octombrie 2019 a constituit 1899,1 MDL, fiind în creştere cu 14,2% faţă de 1 octombrie 2018.

Capitolul I

PRODUCŢIA[1]

Produsul intern brut

Produsul intern brut în perioada ianuarie – septembrie 2019, a atins în valori nominale 155212mil. MDL în preţuri curente de piaţă, astfel, comparativ cu aceeaşi perioadă a anului 2018, înregistrând o creştere cu 4,8% în termeni reali.

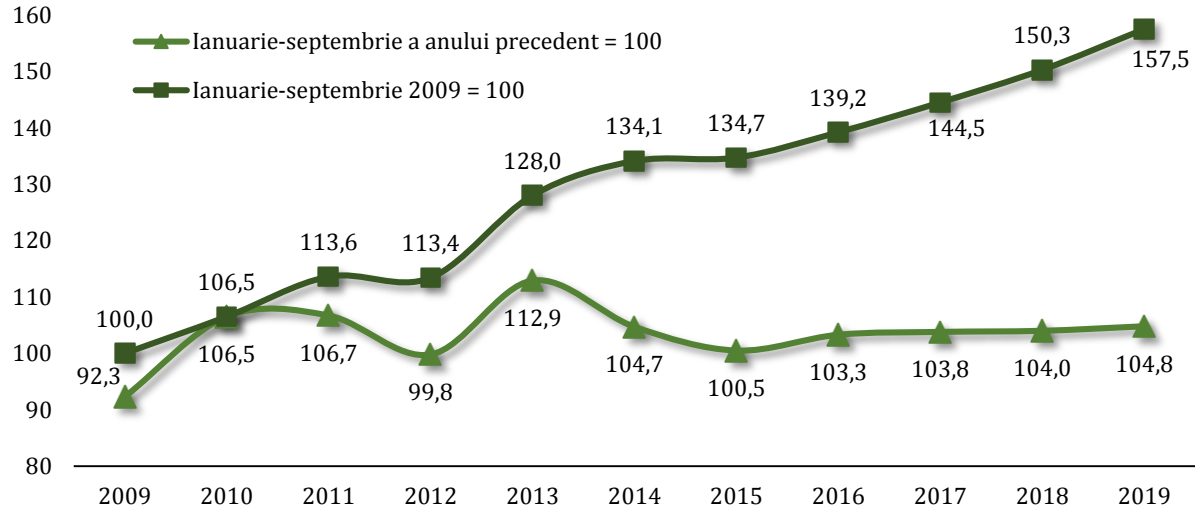

Figura 1.1. Evoluţia PIB în ianuarie-septembrie 2009-2019,%

Sursa: Calculele autorului în baza datelor Biroului Naţional de Statistică.

În perioada ianuarie – septembrie a anului 2019, PIB-ul a avut ritmuri diferite de creştere. Astfel, în trim. I, acesta a înregistrat o majorare de 4,4%, urmată de o creştere de 5,8% în trim. II şi o micşorare a ritmului de creştere în trim. III, atingând 4,8% f.p.s.a.p. (în serie brută). Valoarea adăugată brută pe economie în perioada respectivă, de asemenea, a înregistrat o creştere comparativ cu perioada similară a anului precedent (+5,4%), astfel contribuind la creşterea şi formarea PIB cu 4,7% şi cu 87,2% respectiv.

Activităţile principale ce au contribuit la creşterea PIB-ului în perioada respectivă au fost:

- Comerţul cu ridicata şi cu amănuntul; întreţinerea şi repararea autovehiculelor şi a motocicletelor; transport şi depozitare; activităţi de cazare şi alimentaţie publică au favorizat la sporirea PIB-ului cu 1,2%, având o pondere de 21,3% în formarea lui şi o majorare a VAB cu 5,8%;
- Construcţiile au majorat PIB-ul cu 1,7%, cu o pondere mai redusă la formarea PIB de 9,9%, dar care au înregistrat o creştere semnificativă a VAB +19,0%;
- Industria extractivă şi industria prelucrătoare; producţia şi furnizarea de energie electrică şi termică, gaze, apă caldă şi aer condiţionat; distribuţia apei; salubritate, gestionarea deşeurilor, activităţi de decontaminare au contribuit cu +0,6% la sporirea PIB-ului, cu o pondere la formarea lui de 14,2% şi o majorare a VAB cu 3,8%.

[1] *Analiza este prezentată fără datele întreprinderilor si organizaţiilor din partea stângă a Nistrului şi mun. Bender, pe baza statisticilor oficiale, elaborate de către Biroul Naţional de Statistică. În unele cazuri, special menţionate, sunt prezentate datele disponibile vizând regiunea transnistreană, difuzate de către organul de statistică din regiune.*

- Informaţiile şi comunicaţiile au favorizat creşterea PIB-ului cu 0,4%, deţinând o pondere în formarea PIB de 4,8% şi o majorare a VAB cu 9,5%;
- Agricultura, silvicultura şi pescuitul au contribuit cu 0,3% la sporirea PIB-ului, cu o pondere de 8,8% la formarea PIB şi o majorare a VAB cu 3,2%

De asemenea, volumul impozitelor nete pe produse a crescut cu 1,2% f.p.s.a.p., astfel contribuind la creşterea şi formarea PIB cu 0,2% şi cu 12,8%, respectiv.

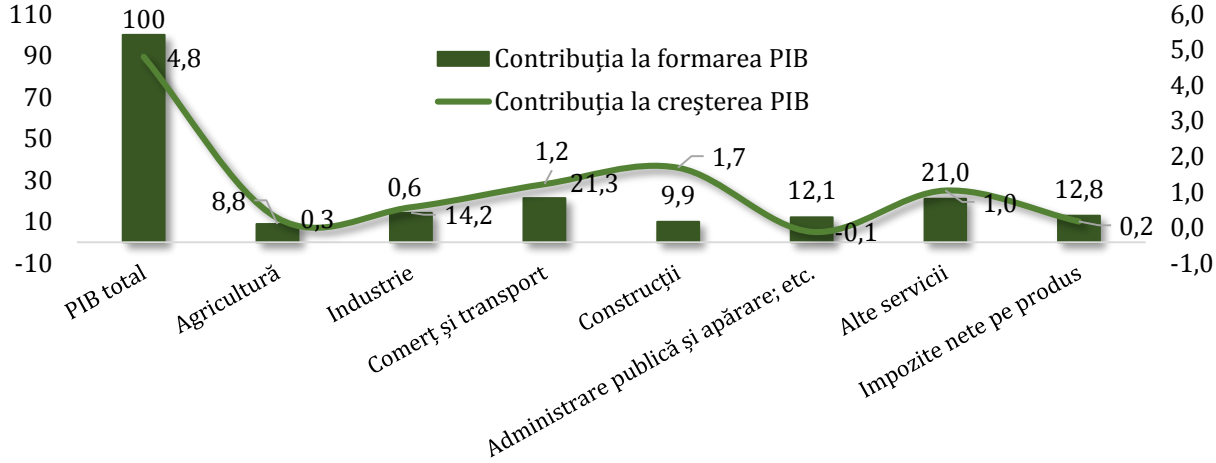

Figura 1.2. Contribuţia componentelor de resurse la formarea PIB în ianuarie – septembrie 2019 şi la creşterea acestuia faţă de ianuarie – septembrie 2018, %

Sursa: Calculele autorului în baza datelor Biroului Naţional de Statistică.

Sub aspectul **categoriilor de utilizări**, creşterea PIB-ului a fost posibilă datorită sporirii consumului final al gospodăriilor populaţiei +2,7% având o contribuţie de 80,5% la formarea PIB şi o majorare a volumului cu 3,2%. Aspecte pozitive au fost întâlnite în cadrul formării brute de capital fix, ce a contribuit la creşterea PIB-ului cu 4,0%, 26,7% la formarea PIB şi ce a marcat o sporire cu 16.1% f.p.s.a.p.

Pe de altă parte, exportul net de bunuri şi servicii a avut o contribuţie negativă la creşterea PIB (–1,2%), dat fiind faptul că importurile de bunuri şi servicii au avut o contribuie mai semnificativă la formarea PIB decât exporturile, cu 54,7% şi 30,1%, respectiv.

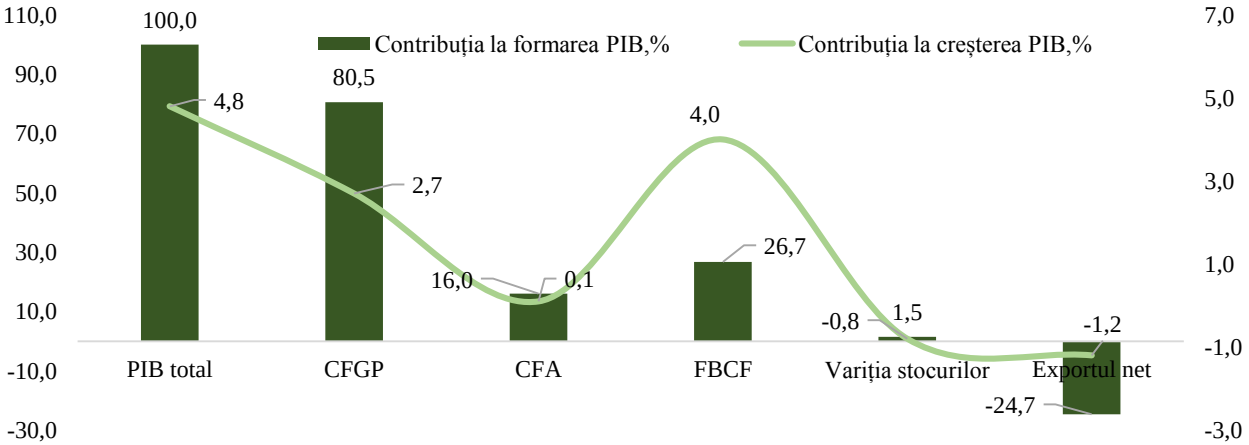

Figura 1.3. Contribuţia componentelor de utilizări la formarea PIB în perioada ianuarie - septembrie 2019 şi la creşterea acestuia faţă de ianuarie - septembrie 2018, %

Sursa: Calculele autorului în baza datelor Biroului Naţional de Statistică.

Industria

În perioada ianuarie – septembrie a anului 2019, industria a înregistrat o creştere de 2,7% comparativ cu perioada similară a anului precedent. Acest fapt se datorează sporirii industriei prelucrătoare, ce în perioada menţionată a crescut cu 3,1% f.p.s.a.p. şi a producţiei şi furnizării de energie electrică şi termică, gaze, apă caldă şi aer condiţionat ce de asemenea a avut creşteri însă mai modeste +0,7% f.p.s.a.p. În acelaşi timp, industria extractivă a înregistrat reduceri cu 1,5% faţă de ianuarie – septembrie 2018.

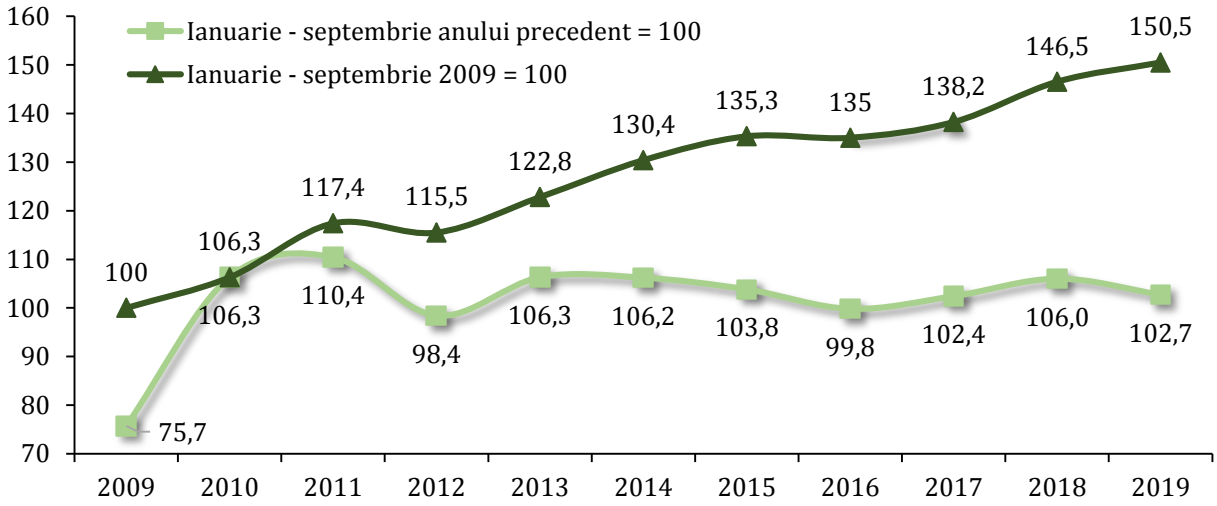

Figura 1.4. Indicii producţiei industriale în ianuarie-septembrie 2009-2019,%

Sursa: Datele Biroului Naţional de Statistică.

În cadrul industriei prelucrătoare, în perioada respectivă, practic toate activităţile industriale au avut parte de creşteri, cele mai mari însă, fiind înregistrate de activităţile „Fabricarea autovehiculelor, a remorcilor şi semiremorcilor" (+43,7%), „Fabricarea produselor din cauciuc şi mase plastice" (+20,9%), „Repararea întreţinerea şi instalarea maşinilor şi echipamentelor" (+19,8%), „Industria construcţiilor metalice şi a produselor din metal, exclusiv maşini, utilaje şi instalaţii" (+16,6%), „Industria metalurgică" (+12,5%).

Tabelul 1.1. Activitatea sectorului industrial în ianuarie – septembrie 2019

	Ianuarie-septembrie 2019 faţă de ianuarie-septembrie 2018
INDUSTRIE - TOTAL	**102,7**
INDUSTRIA EXTRACTIVĂ	**98,5**
Alte activităţi extractive	98,7
INDUSTRIA PRELUCRATOARE	**103,1**
Industria alimentara	103,9
Fabricarea băuturilor	102,1
Fabricarea produselor de tutun	C
Fabricarea produselor textile	88,3

Fabricarea de articole de îmbrăcăminte	90,8
Tăbăcirea si finisarea pieilor; fabricarea articolelor de voiaj si marochinărie, harnaşamentelor si încălţăminte; prepararea si vopsirea blănurilor	80,3
Prelucrarea lemnului, fabricarea produselor din lemn si pluta, cu excepţia mobilei; fabricarea articolelor din paie si din alte materiale vegetale împletite	90,4
Fabricarea hârtiei si a produselor din hârtie	100,6
Tipărire si reproducerea pe suporţi a înregistrărilor	95,7
Fabricarea produselor de cocserie si a produselor obţinute din prelucrarea ţiţeiului	C
Fabricarea substanţelor si a produselor chimice	102,3
Fabricarea produselor farmaceutice de baza si a preparatelor farmaceutice	111,0
Fabricarea produselor din cauciuc si mase plastice	120,9
Producţia altor produse din minerale nemetalifere	92,6
Industria metalurgica	112,5
Industria construcţiilor metalice si a produselor din metal, exclusiv maşini, utilaje si instalaţii	116,6
Fabricarea calculatoarelor si a produselor electronice si optice	109,4
Fabricarea echipamentelor electrice	93,9
Fabricarea de maşini, utilaje si echipamente n.c.a.	85,3
Fabricarea autovehiculelor, a remorcilor si semiremorcilor	143,7
Fabricarea altor mijloace de transport	C
Fabricarea de mobila	112,0
Alte activităţi industriale n.c.a.	106,2
Repararea, întreţinerea si instalarea maşinilor si echipamentelor	119,8
PRODUCTIA ŞI FURNIZAREA DE ENERGIE ELECTRICĂ ŞI TERMICĂ, GAZE, APĂ CALDĂ ŞI AER CONDIŢIONAT	**100,7**
Producţia si furnizarea de energie electrica si termica, gaze, apa calda si aer condiţionat	100,7

C = Date confidenţiale (mai puţin de 3 unităţi raportoare)

Sursa: Datele Biroului Naţional de Statistică.

Agricultura

Producţia globală agricolă în gospodăriile de toate categoriile pentru perioada ianuarie – septembrie 2019 a însumat 24141 mil. MDL (în preţuri curente), ceea ce constituie o creştere cu 3,2% (în preţuri comparabile) faţă de perioada similară a anului precedent. Rezultatul obţinut se datorează în mare parte producţiei vegetale, care în perioada respectivă a sporit cu 7,4% f.p.s.a.p. Însă, în acelaşi timp, producţia animalieră a înregistat o reducere cu 4,9% f.p.s.a.p.

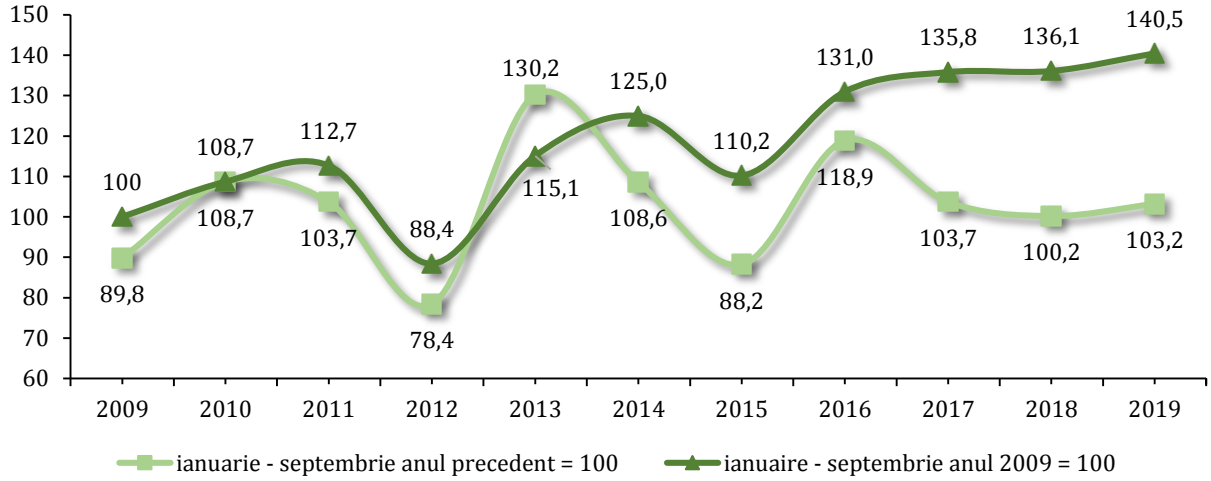

Figura 1.5. Evoluţia volumului producţiei agricole în ianuarie-septembrie 2009-2019,%
Sursa: Calculele autorului în baza datelor Biroului Naţional de Statistică.

Recolta globală a culturilor cerialiere şi leguminoase boabe în perioada ianuarie – septembrie a avut parte de o creştere cu 8,2% ca rezultat al creşterii recoltei de porumb cu 37,7% şi leguminoase boabe cu 25,5%. Reduceri au fost înregistrate de recolta de grâu cu 2,9% şi recolta de orz cu 4,6%.

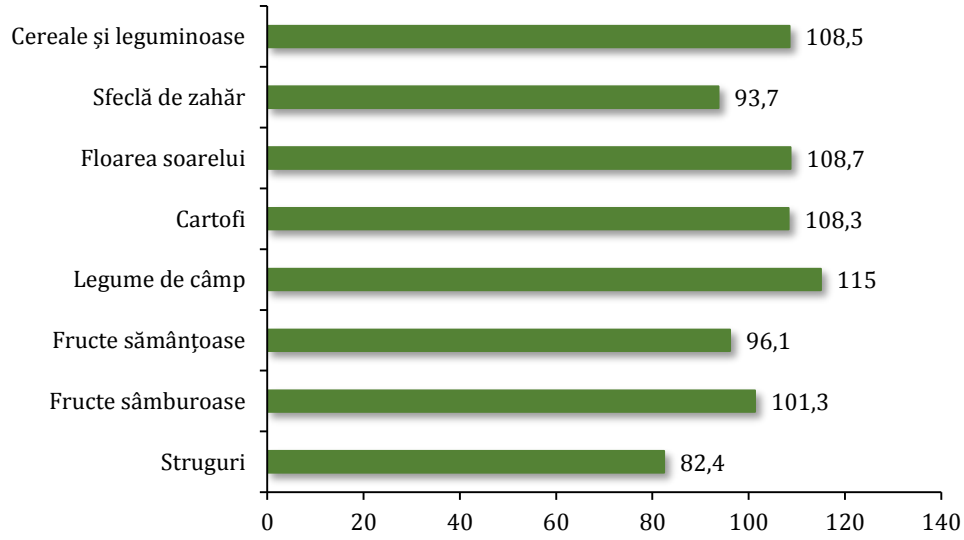

Figura 1.6. Indicele roadei medii la hectar la principalele culturi agricole în primele 9 luni ale anului 2019, faţă de perioada similară a anului precedent, %
Sursa: În baza datelor Biroului Naţional de Statistică.

În primele 9 luni ale anului 2019 în zootehnie a fost înregistrată o reducere a producţiei vitelor şi păsărilor (în masă vie) cu 5,1% şi o reducere a producţiei de lapte cu 9,3% ca rezultat al scăderii a efectivului mediu de animale şi păsări în gospodăriile populaţiei.

Tabelul 1.2. Principalele tipuri ale producţiei animaliere, ianuarie – septembrie 2019, %

	total	în % f.d.s.a.p 2018	ponderea în % faţă de total
Creşterea vitelor şi păsărilor în masă vie - total(mii tone)	145,6	95,1	100
din care:			
întreprinderile agricole	63,3	99,8	43,5
gospodăriile populaţiei	82,3	91,6	56,5
Lapte - total (mii tone)	309,8	90,7	100
din care:			
întreprinderile agricole	17,8	103,4	5,7
gospodăriile populaţiei	292,0	89,8	94,3
Ouă - total mil. buc	587,4	109,0	100
din care:			
întreprinderile agricole	248,8	110,9	42,4
gospodăriile populaţiei	338,6	107,7	57,6

Sursa: În baza datelor Biroului Naţional de Statistică.

Investiţiile în active imobilizate

În perioada ianuarie – septembrie 2019 investiţiile în active imobilizate au însumat cifra de 15784,9 mil. MDL (în preţuri curente), astfel înregistrând o creştere de 15,6% (în preţuri comparabile) faţă de perioada similară a anului precedent. Această creştere se datorează în mare parte investiţiilor în imobilizări corporale, care au constituit 15393,9 mil. MDL sau cu 14,8% mai mult f.p.s.a.p. şi investiţiilor în imobilizări necorporale care deşi nu deţin o cotă semnificativă, au însumat 391,0 mil. MDL şi o creştere sporită cu 59,2% f.p.s.a.p.

Ca rezultat al analizei tipurilor de investiţii în imoblizările corporale, concluzionăm cu uşurinţă creşterea tuturor tipurilor de investiţii care au marcat creşteri cu tempouri diferite. Astfel, investiţiile în construcţiile inginereşti au crescut cu 13,5%, în mijloace de transport cu 13,1%, în clădiri nerezidenţiale cu 28,2%, în clădiri rezitenţiale cu 12,4%, în alte imoblizări corporale cu 12,2% şi în maşini, utilaje şi instalaţii de transmisie cu 11,0%.

Tabelul 1.3. Structura investiţiilor în active imobilizate în perioada ianuarie – septembrie 2019

	Realizări, mil. MDL	în % faţă de ianuarie - septembrie 2016	în % faţă de total
Investiţii în active imobilizate - total	15784,9	115,6	100
Imobilizări necorporale	391,0	156,2	2,5
Imobilizări corporale	15393,9	114,8	97,5
din care:			
- clădiri rezidenţiale	2216,8	112,4	14,0
- clădiri nerezidenţiale	2909,0	128,2	18,4
- construcţii inginereşti	3104,1	113,5	19,7
- maşini, utilaje, instalaţii de transmisie	4906,1	111,0	31,1
- mijloace de transport	1493,7	113,1	9,5
- **alte imobilizări corporale**	761,2	112,2	4,8

Sursa: Calculele autorului în baza datelor Biroului Naţional de Statistică.

Sursa principală a investiţiilor, ca şi în perioadele precedente, au fost mijloacele proprii ale investitorilor, care în perioada respectivă au atins cota de 61,0% din totalul investiţiilor în activele imobilizate şi care au înregistrat o creştere cu 11,7%, comparativ cu perioada similară a anului 2018. Cele mai mari creşteri faţă de aceeaşi perioadă a anului 2018 au fost înregistrate din partea surselor din străinătate (+49,0%), altor surse (+35,5%) şi autorităţilor administrativ-teritorilale (+25,3%).

Tabelul 1.4. Structura investiţiilor în active imobilizate pe surse de finanţare în perioada ianuarie – septembrie 2019

	Realizări mil. MDL	în % faţă de ianuarie - septembrie 2017	în % faţă de total
Investiţii în active imobilizate - total	15784,9	115,6	100,0
care sunt finanţate din contul:			
- bugetul de stat	1303,8	104,6	8,3
- bugetul unităţilor administrativ-teritoriale	943,3	125,3	6,0
- mijloacelor proprii	9624,6	111,7	61,0
- surselor din străinătate	747,1	149,0	4,7
- altor surse	1668,2	135,5	10,5

Sursa: Calculele autorului în baza datelor Biroului Naţional de Statistică.

Comerţ şi alte servicii destinate pieţei

În perioada ianuarie – septembrie 2019, cifra de afaceri din **comerţul cu amănuntul** (cu excepţia comerţului cu autovehicule şi motociclete) îşi menţine vectorul de orientare comparativ cu perioada similară a anului 2018, astfel înregitrând o creştere cu 14,1% (în perţuri comparabile). De asemenea, şi cifra de afaceri pentru **serviciile de piaţă prestate populaţiei** comparativ cu aceeaşi perioadă a anului 2018 a sporit cu 16,1%.

Comerţul cu autovehicule şi motociclete în perioada respectivă şi-a majorat semnificativ cifra de afaceri cu 25,0% (în preţuri curente) faţă de ianuarie – septembrie 2018. La fel şi **comerţul cu ridicata** în perioada dată îşi măreşte cifra de afaceri cu 16,8% faţă de perioada similară a anului 2018.

Transportul

În perioada ianuarie – septembrie a anului 2019 ***volumul de mărfuri transportate*** pe toate tipurile de transport a înregistrat o cantitate de 13,8 mil. tone de mărfuri. Acest volum este net superior celui din perioada similară a anului precedent cu 1,5%. De asemenea, în perioada respectivă se înregistrează şi o creştere la capitolul parcursul mărfurilor, cu o valoare de 3663,3 mil. tone-km, ceea ce reprezintă un indicator cu 4,9% mai mare faţă de ianuarie – septembrie 2018.

În marea lui parte, rezultatul obţinut se datorează transportării de mărfuri pe ***cale rutieră,*** care în perioada respectivă, fiind transportate 10,4 mil. tone de mărfuri a obţinut un rezultat cu 5,3% mai mare f.p.s.a.p., fiind urmată de transportarea mărfurilor pe ***cale feroviară,*** unde au fost transportate 3,3 mil. tone, marcând o reducere cu 8,8% faţă de perioada corespunzătoare a anului 2018. Cu toate că transportarea de mărfuri pe ***cale fluvială*** şi cea ***aeriană*** nu au o cotă

semnificativă la compartimentul dat, şi ele se bucură de o creştere cu 0,5% şi 30,3% faţă de perioada ianuarie – septembrie 2018.

Tabelul 1.5. Volumul mărfurilor transportate în perioada ianuarie – septembrie 2019

	Ianuarie - septembrie 2019	în % faţă de ianuarie - septembrie 2018	Cota din totalul mărfurilor transportate
Mărfuri transportate - total, mii tone	13773,3	101,5	100
din care pe modul de transport:			
- feroviar	3319,5	91,2	75,2
- rutier	10352,9	105,3	71,71
- fluvial	99,7	100,5	0,72
- aerian	1,2	130,3	0,01

Sursa: Calculele autorului în baza datelor Biroului Naţional de Statistică.

Transportul public în Republica Moldova în perioada respectivă se bucură de creşteri modeste cu 1,5% comparativ cu aceeaşi perioadă a anului 2018. Astfel, ca de obicei, principalul mod de deplasare rămâne prin intermediul autobuzelor şi microbuzelor, care în perioada ianuarie – septembrie 2019 a atins cifra de 74546,4 mii pasageri sau cu 2,1% mai mult f.p.s.a.p., fiind urmată de calea aeriană de transport cu un număr de 1292,1 mii pasageri ce au profitat de acest tip de transport, înregistrând, însă, o reducere cu 1,4%. Cu toate că deplasarea pasagerilor pe cale feroviară nu este cea mai răspândită, aceasta în perioada respectivă a avut cele mai semnificative reduceri (cu 26,0%), comparativ cu perioada similară a anului precedent.

Tabelul 1.6. Numărul de pasageri transportaţi pe moduri de transport public ianuarie – septembrie 2019

	Mii pasageri	în % faţă de ianuarie - septembrie 2017
Transport public:	76912,0	101,5
Autobuse şi microbuze	74546,4	102,1
Aerian	1292,1	98,6
Feroviar	967,7	74,0
Fluvial	105,8	99,7

Sursa: Calculele autorului în baza datelor Biroului Naţional de Statistică.

Turismul

În ianuarie – septembrie 2019 turiştii şi excursioniştii care au profitat de serviciile acordate de agenţiile de turism şi a turoperatorilor au atins cifra de 319,2 mii, sau altfel spus, o cifră cu 15,3% mai mare comparativ cu aceeaşi perioadă a anului precedent. Rezultatul obţinut se datorează tuturor tipurilor de turism care au contribuit la creştere în mod diferit, astfel la turismul receptor au participat circa 15,7 mii de turişti şi excursionişti (cu 4,2% mai mult f.p.s.a.p.), la turismul emiţător au participat 270,3 mii de turişti şi excursionişti (cu 15,9% mai mult f.p.s.a.p.) şi la turismul intern au participat 33,3 mii de turişti şi excursionişti (cu 15,6% mai mult f.p.s.a.p.).

Tabelul 1.7. Turişti şi excursionişti participanţi la turismul organizat prin intermediul agenţiilor de turism şi a turoperatorilor

	turişti şi excursionişti în perioada ianuarie -septembrie 2018	% faţă de ianuarie - septembrie 2017
TOTAL	319 245	115,3
Turism receptor (primirea cetăţenilor străini în ţară)	15 695	104,2
Turism emiţător (deplasarea rezidenţilor Republicii Moldova în străinătate)	270 269	115,9
Turism intern (deplasarea rezidenţilor Republicii Moldova prin interiorul ţării, în scop turistic)	33 281	115,6

Sursa: Datele Biroului Naţional de Statistică.

Din totalul persoanelor străine ce au vizitat Republica Moldova prin intermediul agenţiilor de turism şi a turoperatorilor în perioada ianuarie – septembrie 2019, 86,1% au vizitat ţara cu scop de odihnă, recreere şi agrement, 11,0% cu scop de afacere şi scopuri profesionale şi 2,9% cu scop de tratament. Majoritatea nerezidenţilor au fost originari din: Austria (15,3%), România (14,6%), Germania (8,2%), Ucraina (7,0%) şi Federaţia Rusă (6,8%).

Persoanele rezidente ce au plecat din ţară în perioada similară au avut scopul principal de odihnă, recreere şi agrement (98,5%), principalele direcţii fiind ţările: Turcia (34,2%), Bulgaria (30,8%), România (11,1%), Grecia (7,0%) şi Egipt (5,9%).

Participanţii la turismul intern au ales în special agenţii de turism şi turoperatori din mun. Chişinău (54,9%), din regiunile de dezvoltare Centru (23,4%) şi Sud (21,6%).

Capitolul II
PREŢURI, RATE DE SCHIMB ŞI POLITICA MONETARĂ

2.1 PREŢURI ŞI RATE DE SCHIMB

Preţuri

Rata medie anuală a inflației în primele nouă luni ale anului 2019 a constituit 4,1% fiind în creștere cu 0,3 puncte procentuale f.p.s.a.p., evoluțiile lunare oferind semnale de creștere a acestui indicator și pe viitor.

Trendul ascendent al ritmului de creştere a preţurilor s-a stabilit de la începutul anului curent şi este determinat în mare măsură de cererea agregată proinflaţionistă, ca urmare a reformei salarizării în sectorul bugetar operate la sfârşitul anului precedent.

În trimestrul III, 2019 ritmul de creştere a IPC a fost de 5,7%, în creştere faţă aceeaşi perioadă a anului precedent cu 2,8 p.p. Pentru componentele IPC în lunile iulie-septembrie 2019 s-au înregistrat următoarele evoluţii: produse alimentare – 8,7%, produse nealimentare – 4,7%, servicii – 2,4% f.p.s.a.p. Majorarea IPC s-a produs în special pe seama intensificării presiunilor inflaţioniste cauzate de majorarea preţurilor la produsele alimentare. Preţurile la produsele alimentare în această perioadă au crescut preponderent pe fundalul majorării costurilor de producţie şi impactului negativ al condiţiilor meteorologice asupra anumitor culturi agricole.

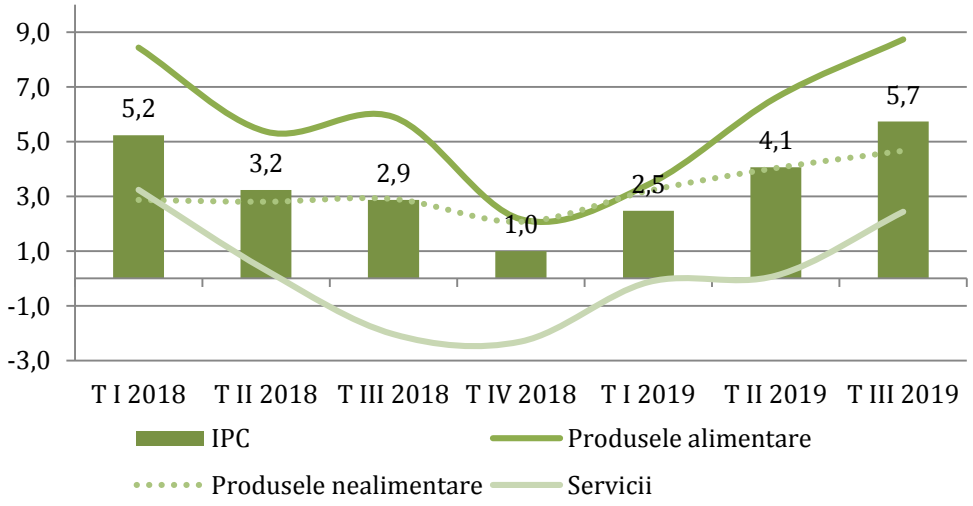

Figura 2.1.1. Ritmul anual de creştere a IPC şi a componentelor sale, %
Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

În trimestrul III, 2019 preţurile la produsele alimentare s-au majorat cu 8,7% ceea ce reprezintă o accelerare a ritmului de creştere cu 2,8 puncte procentuale faţă de nivelul înregistrat în trimestrul III al anului precedent (în expresie lunară, comparativ cu perioada similară a anului precedent, s-au produs următoarele majorări: în iulie – 8,6%, în august – 8,3%, în septembrie – 9,3%). În trimestrul III al anului 2019 f.p.s.a.p., au crescut preţurile la unele legume, aşa ca ceapa

cu 12,2%, cartofii – 27,8%, castraveţi cu 17%, tomate cu 66% etc. Au crescut şi preţurile la fructele proaspete cu 19,5% , în special pe contul citricelor preţul la care a crescut în perioada vizată cu 19,3% f.p.s.a.p.

Preţurile la produsele nealimentare în trimestrul III, 2019 s-au majorat cu 4,7% f.p.s.a.p, valoarea indicatorului dat majorându-se cu 1,8p.p. faţă de aceeaşi perioadă a anului 2018 (în expresie lunară, comparativ cu perioada similară a anului precedent, creşterile au fost de: 4,6 în iulie, de 4,8% în august şi de 4,6% în septembrie). Similar trimestrului precedent, au înregistrat creşteri de preţ majoritatea produselor nealimentare, cu excepţia medicamentelor. Cele mai mari majorări de preţ au fost înregistrate la: ţigări – cu 30,9%, inventar pentru sport şi odihnă – 11,6%, ţesături – 6,4% etc. Preţurile la produsele nealimentare au crescut pe seama majorării uşoare a preţurilor la produsele reglementate precum şi schimbărilor realizate în politica fiscală ce au condus la majorarea accizelor unor produse.

Creştere au înregistrat şi preţurile la servicii. În trimestrul III al anului 2019 preţurile la servicii au crescut cu 2,4% f.p.s.a.p şi cu 4,4p.p. peste nivelul indicatorului respectiv în anul 2018. În expresie lunară, comparativ cu perioada similară a anului precedent preţurile la servicii au avut următoarea evoluţie: în iulie – 1,4%, în august – 2,2% şi în septembrie –3,7%. În perioada de referinţă, comparativ cu trimestrul III al anului precedent scumpiri semnificative au fost înregistrate în special la transportul de pasageri feroviar – cu 12,6%, la educaţie şi învăţământ – 11,1%. Tot în această perioadă pe fundalul ajutării preţurilor la energia electrică în luna august 2019, au crescut preţurile la serviciile comunal-locative cu circa 2,3%, inclusiv energia electrică cu 4,3% şi chiria cu 6,9%. O diminuare uşoară a preţurilor a fost înregistrată în turism, serviciile în acest domeniu s-au ieftinit în această perioadă cu circa 4,3% f.p.s.a.p.

Rata inflaţiei de bază în trimestrul III, 2019 a constituit 5,9% f.p.s.a.p. fiind în creştere cu 2,7p.p. Similar IPC pe în primele nouă luni ale anului 2019 inflaţia de bază s-a menţinut pe trend ascendent.

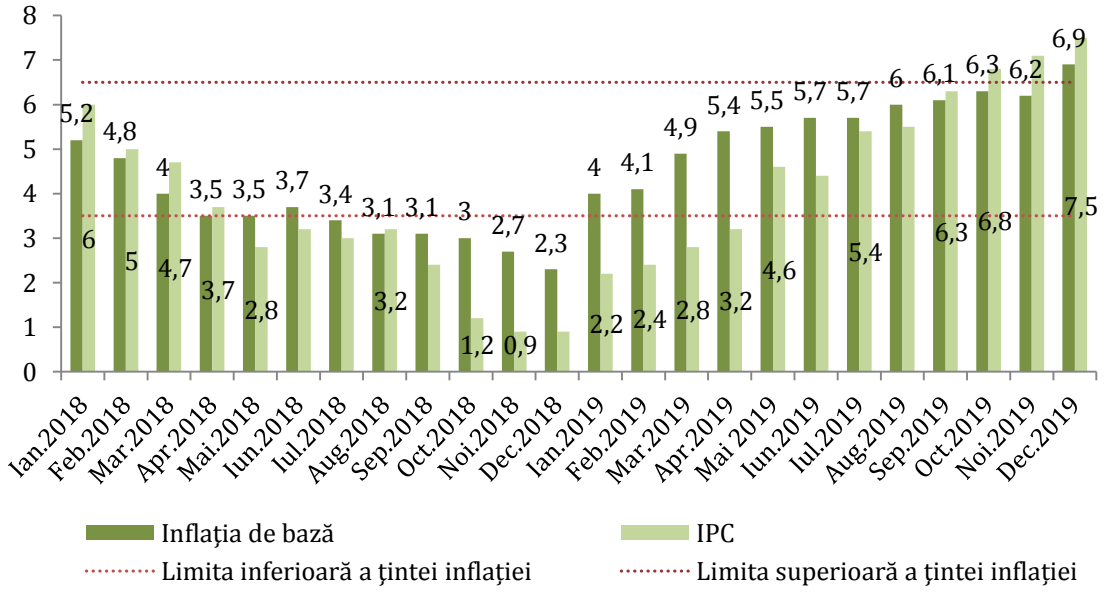

Figura 2.1.2. Ritmul anual de creştere al IPC şi inflaţiei de bază, %

Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

În expresie lunară, comparativ cu perioada similară a anului precedent, ritmul de creştere a inflaţiei de bază a înregistrat următoarele majorări: în iulie – 5,7%, în august – 6% şi în septembrie – 6,1%. Inflaţia de bază a crescut în perioada vizată sub influenţa menţinerii unui nivel înalt al cererii agregate precum şi sporirea preţurilor în sectoarele subcomponente, cum ar fi îmbrăcămintea, alimentaţia publică, educaţie şi învăţământ etc.

Preţurile producţiei industriale în trimestrul III al anului 2019 au crescut cu 2,7% f.p.s.a.p. ceea ce reprezintă o accelerare a ritmului de creştere cu 2,9p.p.

În ramurile industriei s-au înregistrat următoarele majorări f.p.s.a.p.: industria extractivă – 16%, industria prelucrătoare – 2,6%, sectorul energetic – 0,3%. Accelerarea creşterii preţurilor producţiei industriale au fost determinate de creşterea preţurilor în industria prelucrătoare, în special în industria alimentară şi industria extractivă.

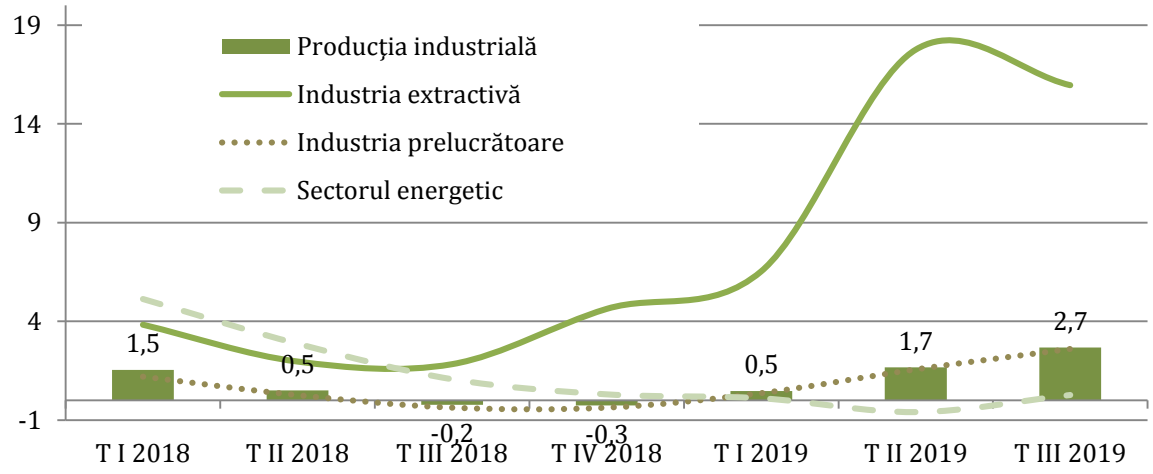

Figura 2.1.3. Ritmul anual de creştere a preţurilor producţiei industriale şi a componentelor sale, %

Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

Preţurile la produsele agricole în trimestrul III al anului 2019 au înregistrat o creştere de 0,7% f.p.s.a.p. ceea ce constituie cu 5,3 p.p. peste nivelul înregistrat în anul precedent în aceeaşi perioadă.

La creşterea preţurilor la produsele agricole au contribuit în special preţurile la produsele animaliere care au înregistrat o accelerare de ritm de circa 5,8%, comparativ cu perioada similară a anului trecut. Preţurile la produsele vegetale sunt încă în uşoară scădere, cu minus 0,2% f.p.s.a.p. însă se observă deja o tendinţă de creştere a acestora pe viitor.

Discrepanţa dintre ritmul de creştere a preţurilor la produsele alimentare şi cele agricole indică existenţa unor probleme majore în evoluţia şi dezvoltarea sectorului agricol din ţară, ceea ce poate submina, respectiv, contribuţia acestuia în creşterea economiei ţării pe viitor.

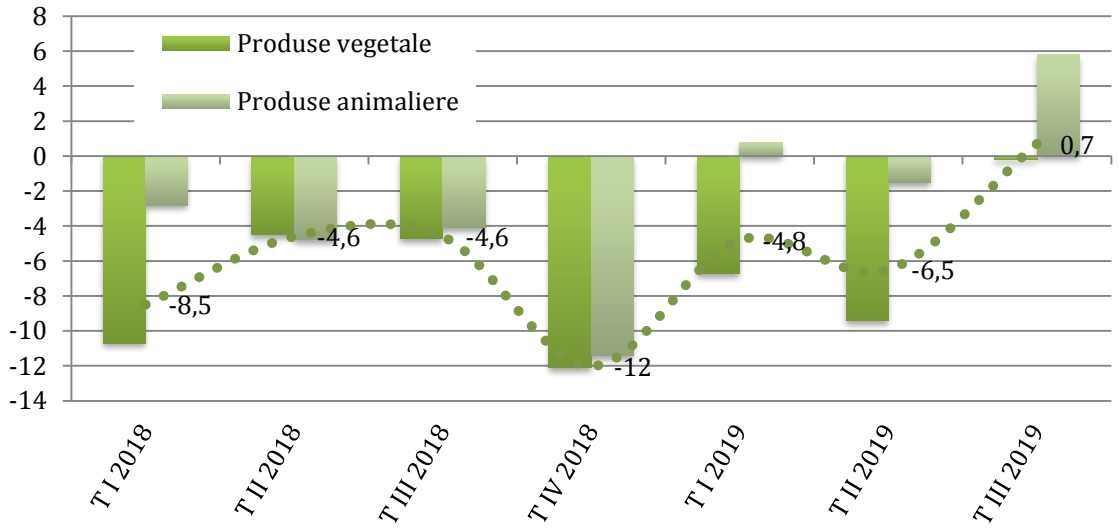

Figura 2.1.4. Ritmul anual de creştere a preţurilor la produsele agricole, %

Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

Rate de schimb

Dacă în prima jumătate a anului 2019 a cursul de schimb a monedei naţionale faţă de principalele valute de referinţă a manifestat o tendinţă de depreciere, spre sfârşitul anului moneda naţională dă semnale de apreciere uşoară.

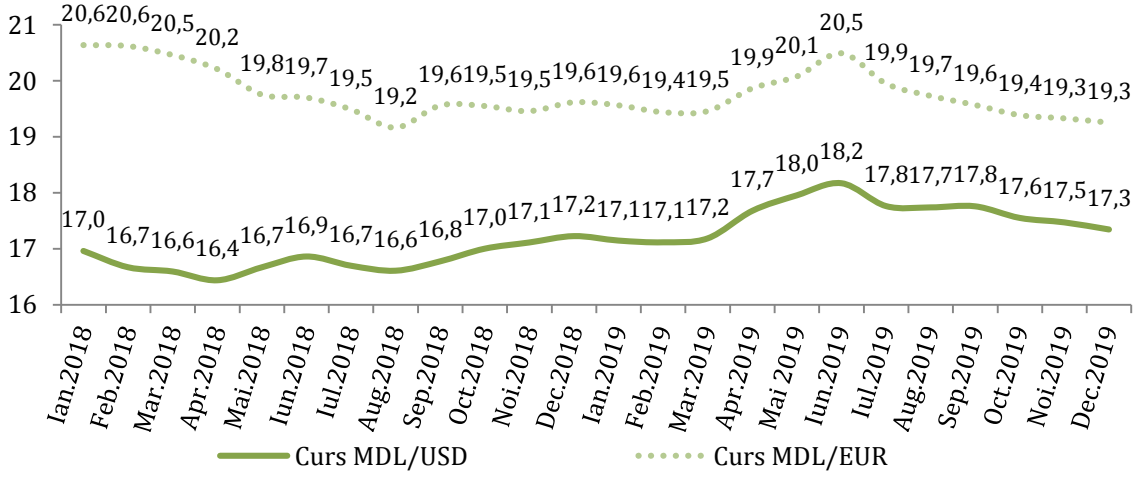

Figura 2.1.5. Evoluţia cursului nominal de schimb mediu lunar al MDL comparativ cu USD şi EUR

Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

În trimestrul III, 2019 cursul mediu nominal de schimb faţă de principalele valute de referinţă a fost de 17,5 MDL/USD şi 19,3 MDL/EUR, depreciindu-se comparativ cu perioada similară a anului precedent cu 6,4% faţă de dolarul SUA şi cu 1,8% faţă de moneda unică europeană.

Evoluţia cursului nominal de schimb în trimestrul III, 2019 a determinat devalorizarea monedei naţionale şi în termeni reali cu 2,1% faţă de USD (comparativ cu perioada similară a anului trecut) şi aprecierea monedei naţionale cu 1,9% faţă de moneda Euro comparativ cu p.s.a.p.

2.2. POLITICA MONETARĂ

Politica monetară promovată de Banca Naţională a Moldovei în primele nouă luni ale anului 2019 a urmărit să asigure menţinerea ratei anuale a inflaţiei în limitele coridorului de variaţie a ţintei staţionare, într-o manieră care să sprijine creşterea economică inclusiv, prin consolidarea încrederii şi a activităţii de creditare.

Instrumentele politicii monetare

În trimestrul III, 2019 BNM a înăsprit uşor condiţiile politicii monetare: rata dobânzii de politică monetară a fost majorată în luna iulie de la nivelul de 7 la sută la 7,5 la sută, amplitudinea coridorului simetric format în jurul său de ratele dobânzilor la facilităţile permanente a rămas nemodificată (±3 puncte procentuale). În aşa mod, rata dobânzii la creditele overnight a sporit până la 10,5% iar rata dobânzii la depozitele overnight – 4,5%.

Totodată, la sfârşitul anului 2019, anticipându-se o reducere a inflaţiei în anul 2020, BNM a venit cu o decizie de ajustare a politicii monetare în direcţia unei relaxări. În luna decembrie 2019, ratele de politică monetară au fost diminuate cu 2 p.p.

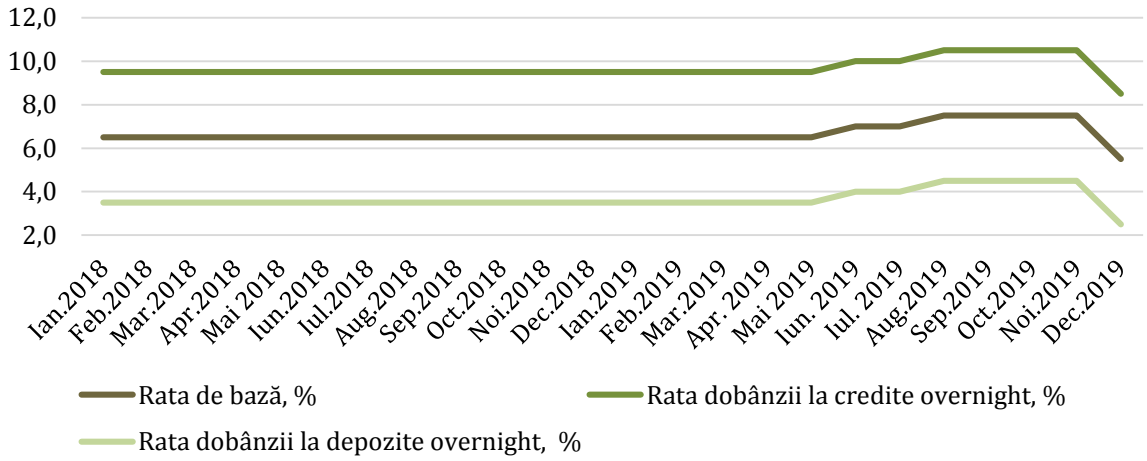

Figura 2.2.1. Evoluţia ratelor la instrumentele de politică monetară ale Băncii Naţionale a Moldovei

Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

Rezervele obligatorii

În scopul gestionării lichidităţii excesive de pe piaţa monetară BNM a menţinut în prima jumătate a anului 2019 neschimbată rata rezervelor obligatorii din mijloace atrase în lei moldoveneşti şi în valută neconvertibilă, la nivelul de 42,5 la sută iar rata rezervelor obligatorii de la mijloacele atrase în valute convertibile, la nivelul de 14 la sută. În luna iulie 2019, BNM a adoptat o nouă majorare a ratei rezervelor obligatorii la mijloacele atrase în valute convertibile, aceasta a fost majorată până la 17%. Majorarea are drept scop descurajarea intermedierii financiare în valută.

Operaţiunile de piaţă deschisă şi facilităţile permanente

În trimestrul III al anului 2019, BNM a continuat să absoarbe excedentul net de lichiditate din sistemul bancar prin vânzarea de CBN-uri şi intermediul facilităţii de depozit. Pe parcursul

trimestrului III, 2019 soldul mediu lunar al operaţiunilor de sterilizare s-a situat la un nivel inferior perioadei similare a anului precedent (în descreştere cu 3,6 mld. MDL) şi a constituit 5,1mld. MDL. Cel mai înalt sold a fost înregistrat în luna septembrie, când soldul mediu zilnic al vânzărilor de CBN-uri a fost – 5,3 mld. MDL.

Intervenţiile pe piaţa valutară şi rezervele oficiale

Tabelul 2.2.1. Activitatea BNM pe piaţa valutară interbancară în perioada ianuarie 2019 – august 2019

Luna	Volumul procurărilor, *(echivalentul în mil. dolari SUA)*	Volumul vânzărilor, *(echivalentul în mil. dolari SUA)*
Ianuarie 2019	0	92,7
Februarie 2019	0	84,8
Martie 2019	59,3	0
Aprilie 2019	59,9	5,6
Mai 2019	7	29
Iunie 2019	27,9	5,9
Iulie 2019	23	0
August 2019	14	4,2
Septembrie 2019	0	0
Octombrie 2019	15	0
Noiembrie 2019	11	0

Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

În trimestrul III, 2019 BNM a intervenit pe piaţa valutară premonderent ca cumpărător de valută. Volumul procurărilor de valută în trimestrul III, 2019 a constituit în sumă circa 37 mil.USD. Volumul vânzărilor pe piaţa valutară internacară au constituit în acestă perioadă 4,2 mil.USD.

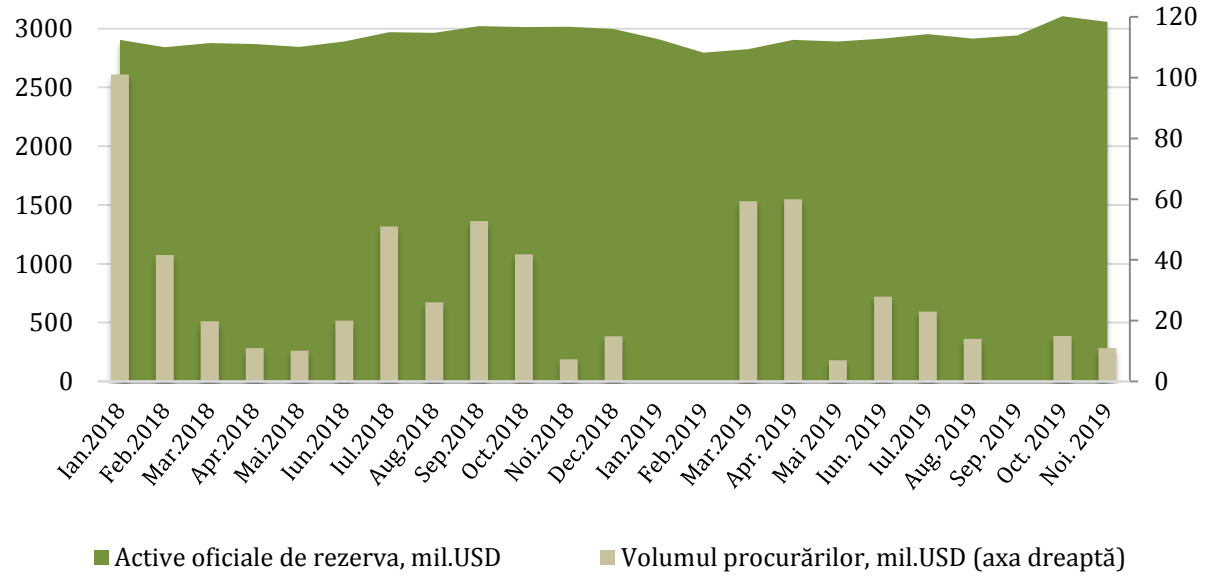

Figura 2.2.2. Evoluţia activelor oficiale de rezervă şi volumului de valută procurată de BNM de pe piaţa interbancară a Republicii Moldova

Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

Nivelul rezervelor oficiale pe parcursul în primele nouă luni ale anului 2019 s-au menţinut la o valoare optimă conform tuturor cerinţelor de adecvare a acestora, asigurând un nivel suficient de acoperire a importurilor de mărfuri şi servicii.

La sfârşitul trimestrului III 2019, activele oficiale de rezervă s-au diminuat faţă de datele înregistrate la sfârşitul perioadei similare a anului precedent, cu cca. 79,8 mil.USD şi au constituit 2942 mil.USD, fiind în descreştere cu 2,6% f.p.s.a.p. Spre finalul anului 2019 rezervele oficiale cresc, depăşind cu circa 63,8 mil.USD nivelul acestora de la sfârşitul anului precedent.

Indicatorii monetari

În primele nouă luni ale anului 2019 masa monetară înregistrează o accelerare de ritm, comparativ cu dinamica înregistrată în ultimii ani. O contribuţie mai semnificativă la creşterea masei monetare, similar situaţiei înregistrate în anul precedent, au avut-o componentele agregatului monetar M1, în special volumul banilor în circulaţie.

În acest context, stocul agregatelor monetare la data de 30.09.2019, comparativ cu datele înregistrate la data de 30.09.2018 a evoluat după cum urmează:

- agregatul monetar M0 a înregistrat o creştere cu 14,9% şi a constituit aproximativ 22,7 mld. MDL;
- agregatul monetar M1 s-a majorat cu 15,3% şi a atins un nivel de 41,5 mld. MDL;
- ritmul de creştere a agregatului monetar M2 a fost de 8,6% şi a constituit cca. 60,9 mld. MDL;
- agregatul monetar M3 a înregistrat o creştere de 9,1% şi s-a cifrat la 87,5 mld. MDL.

La sfârşitul trimestrului III al anului 2019, volumului bazei monetare a înregistrat un spor de 12,1% f.p.s.a.p. şi a constituit 45,6 mld. MDL.

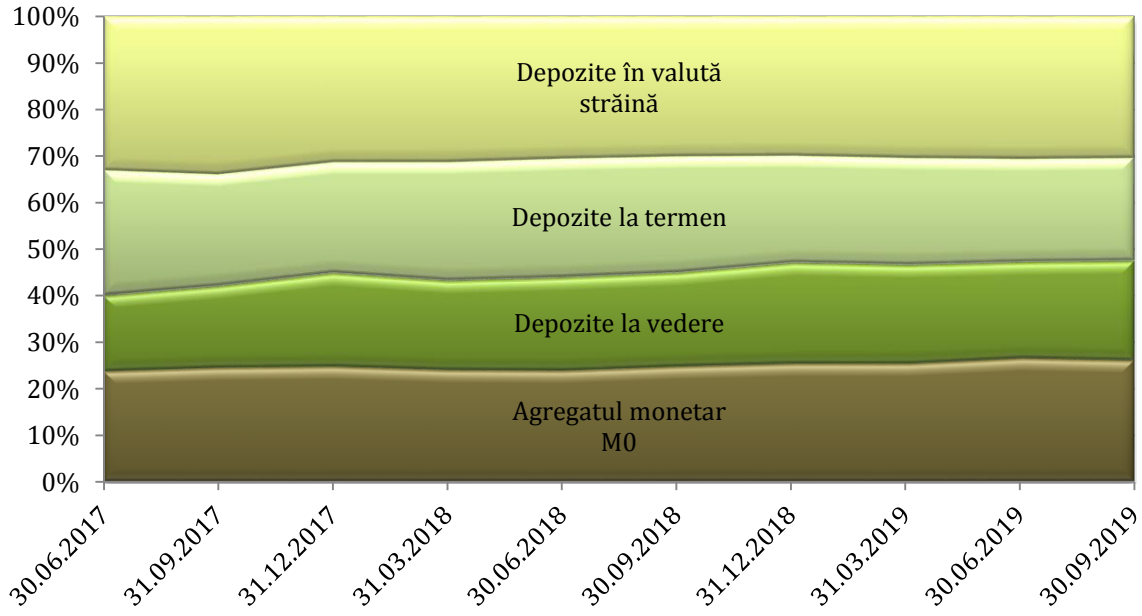

Figura 2.2.3. Structura masei monetare M3

Sursa: Calcule conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

Masa monetară în monedă naţională îşi menţine ponderea în total masă monetară, în special din contul majorării volumului banilor în numerar puşi în circulaţie. Astfel în trimestrul III, 2019 s-au produs unele schimbări în distribuţia ponderilor diferitelor componente în cadrul masei monetare în sens larg, care au vizat în special masa monetară în monedă naţională.

La 30.09.2019 componentele masei monetare erau distribuite în felul următor: agregatul monetar M0 (bani în circulaţie) – 26,1%; depozite la vedere –21,5%; depozite la termen – 22,2% şi depozite în valută – 30,3%. Comparativ cu datele de la sfârşitul trimestrului III al anului 2018, menţionăm o creştere uşoară a ponderii depozitelor în valută străină (cu 0,4 p.p.) şi o reducere a ponderii depozitelor la termen în monedă naţională cu 2,9 p.p. f.p.s.a.p. Totodată ponderea agregatului monetar M0 şi depozitelor la vedere s-a majorat cu 1,4 p.p. şi 1,3 p.p. corespunzător.

Expansiunea masei monetare poate avea efecte pozitive pe termen scurt, însă pe termen lung aceasta creşte anticipaţiile inflaţioniste şi poate genera preţuri mai mari, atât pentru factorii de producţie, cât şi pentru bunurile de consum.

Capitolul III

FINANŢE

3.1. FINANŢE PUBLICE

În primele nouă luni ale anului 2019, Veniturile Bugetului public naţional au fost caracterizate printr-o tendinţă pozitivă de ascensiune, ritmul de creştere oscilând în jurul mediei de 6 % f.p.s.a.p.

În primele nouă luni ale anului 2019, Veniturile Bugetului public naţional au constituit 45278,6 mil. MDL, în creştere cu 2632,8 mil. MDL comparativ cu perioada similară a anului 2018. La majorarea încasărilor bugetului public în primele nouă luni ale anului 2019, au contribuit impozitele şi taxe (însumând 29223,4 mil. MDL) în creştere cu 5,4%, contribuţii şi prime de asigurări (însumând 13461,7 mil. MDL) cu 6,7%. Prin urmare, granturi primite s-au majorat cu 185,1 mil. MDL şi alte venituri cu 2086,9 mil. MDL în primele nouă luni ale anului 2019. Din veniturile totale ale bugetului public naţional, veniturile bugetului de stat au constituit o pondere de 62,87%, veniturile bugetului asigurărilor sociale de stat au avut o pondere de 37,02%, respectiv, veniturile din fondurile asigurării obligatorii de asistenţă medicală au avut o pondere de 11,46% şi veniturile din bugetele locale au constituit o pondere de 26,64%.

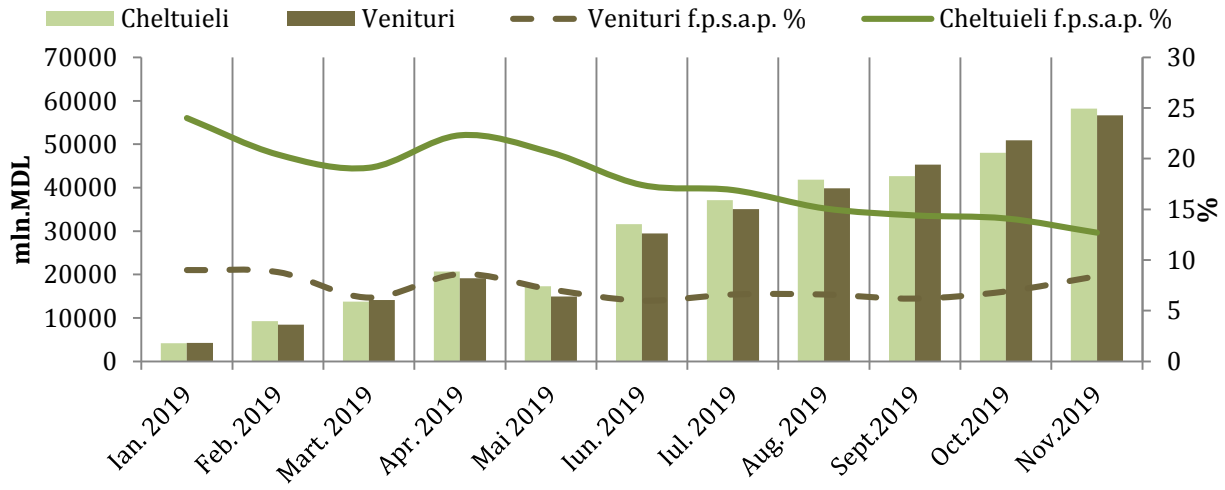

Figura 3.1.1. Evoluţia veniturilor şi cheltuielilor BPN în anul 2019

Sursa: Elaborat de autor conform datelor Ministerului Finanţelor.

În ultima perioadă 2017-2019, aportul cel mai mare asupra veniturilor publice le-au impozitele şi taxe pe mărfuri şi servicii. Astfel, în primele nouă luni ale anului 2019, impozitele şi taxe pe mărfuri şi servicii au înregistrat o pondere de 45,3%, acest fapt denotă dependenţei acestora de tranzacţiile comerţului exterior. De altfel, începând cu anul 2017 se atestă o creştere continuă a ponderii veniturilor din impozitarea persoanelor juridice, atingând nivelul de 8,86% la 30.09.2019 (+1,14 p.p. comparativ cu 30.09.2017). În 9 luni ale anului 2019 impozitele pe venit au înregistrat o pondere de 6,42% - impozitele din venitul persoanelor fizice şi 9% din venitul persoanelor juridice, iar accize 9,53%.

Pe de altă parte, în perioada analizată a anului curent am putut asista la o creştere a contribuţiilor şi prime de asigurări obligatorii cu 7% f.p.s.a.p. Respectiv, la data de 30.09.2019 a constituit suma de 13461,6 mil. MDL sau 30% din total venituri. De altfel, se observă o creştere a contribuţii de asigurări sociale de stat obligatorii cu 3,5% f.p.s.a.p. şi respectiv a prime pentru asigurările obligatorii de asistenţă medicală cu 17% f.p.s.a.p. În primele nouă luni ale anului 2019, Republica Moldova a primit granturi în sumă de 491,6 mil. MDL mai mult cu 282 mil. MDL f.p.s.a.p. Respectiv, în luna noiembrie 2019, granturile au crescut până la 1559,1 mil. MDL.

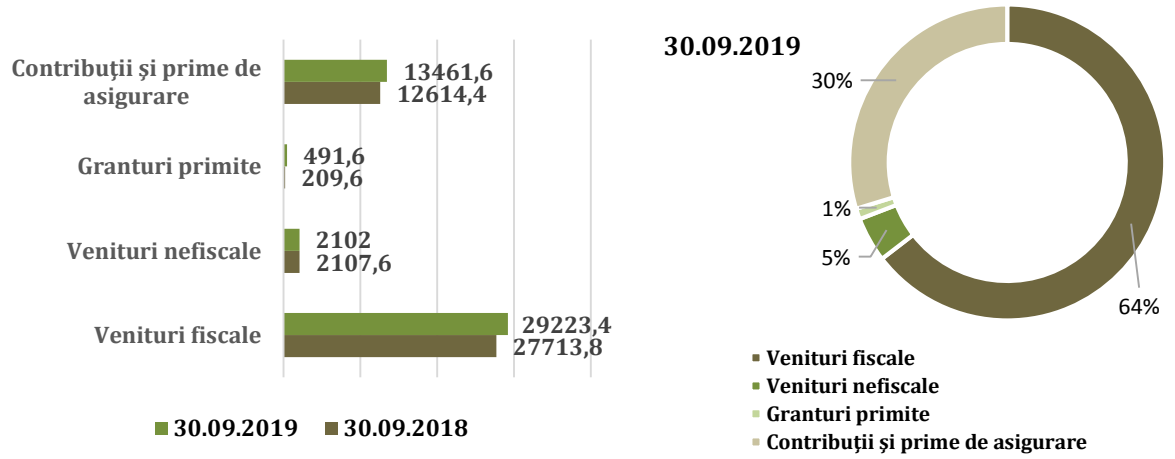

Figura 3.1.2. Structura veniturilor curente în BPN la 30.09.2019, mil. MDL

Sursa: Conform datelor Ministerului Finanţelor.

În 9 luni ale anului 2019, veniturile totale ale bugetului de stat au constituit 28462,8 mil. MDL, inclusiv: veniturile generale şi colectate – 28000,20 mil. MDL şi veniturile proiectelor finanţate din surse externe – 462,6 mil. MDL. Comparativ cu perioada similară a anului 2018, veniturile totale ale bugetului de stat sunt mai mari cu 6,4% (1719,2 mil. MDL), în urma creşterii veniturilor generale şi colectate cu 5,4% şi a veniturilor proiectelor finanţate din surse externe cu 75,2%.

Veniturile totale ale bugetului asigurărilor sociale de stat au constituit 16760,4 mil. MDL, care comparativ cu perioada respectivă a anului trecut sunt mai mari cu 14,3% (2098,2 mil. MDL). Transferurile primite de la bugetul de stat au constituit 6687,0 mil. MDL, fiind în creştere cu 34,3% (1707,9 mil. MDL) faţă de aceeaşi perioadă a anului trecut.

Veniturile totale ale fondurilor asigurării obligatorii de asistenţă medicală au constituit 5188,3 mil. MDL, fiind mai mult cu 2,7% (134,4 mil. MDL) comparativ cu aceeaşi perioadă a anului trecut. Circa 68,2% din această sumă sau 4896,2 mil. MDL au constituit veniturile proprii. De la bugetul de stat au fost primite transferuri în sumă de 1651,6 mil. MDL.

Veniturile totale ale bugetelor locale la finele lunii septembrie 2019 au constituit 12059,4 mil. MDL cu 18,1% (1846,7 mil. MDL) f.p.s.a.p. În 9 luni, autorităţile publice locale au acumulat venituri din impozite şi taxe în sumă de 2723,6 mil. MDL (22,6% din veniturile totale). De asemenea, au fost obţinute alte venituri în sumă de 474,8 mil. MDL şi granturi primite în sumă de 29 mil. MDL.

În primele nouă luni ale anului 2019, cheltuielile realizate din BPN au înregistrat ritmuri inferioare veniturilor încasărilor, susţinute preponderent de dinamica cheltuielilor sociale.

Partea de cheltuieli a bugetului public naţional în nouă luni ale anului 2019 s-a realizat în sumă de 46761,7 mil. MDL, fiind în creştere cu 14,4% comparativ cu perioada similara a anului 2018. În nouă luni ale anului 2019, ponderea cea mai mare au avut-o finanţările atribuite sectorului social:

- ✓ protecţia socială cu o pondere de 37,5%, însumând 17526 mil. MDL;
- ✓ învăţământ cu o pondere de 18,5%, însumând 863,8 mil. MDL;
- ✓ ocrotirea sănătăţii cu o pondere de 12,3%, însumând 5751,4 mil. MDL;
- ✓ servicii în domeniul economiei o pondere de 10%, însumând 4702,7 mil. MDL.

În ansamblu, cheltuielile publice de ordin social au însumat în primele nouă luni ale anului 2019 - circa 28843,9 mil. MDL ceea ce reprezintă în jur de 78,3% (14,7 p.p. f.p.s.a.p.) din valoarea totală a cheltuielilor publice realizate în perioada dată.

Rezultatul financiar bugetar. Executarea bugetului public naţional în nouă luni ale anului bugetar 2019 a rezultat cu un deficit în mărime de 1483,1 mil. MDL, iar majorarea a constituit 19,4% comparativ cu perioada similară a anului precedent. Soldurile în conturile bugetului public naţional, comparativ cu situaţia din 1 ianuarie 2019 s-au majorat cu 6404 mil. MDL şi la data de 30 septembrie 2019 au constituit 6271,4 mil. MDL.

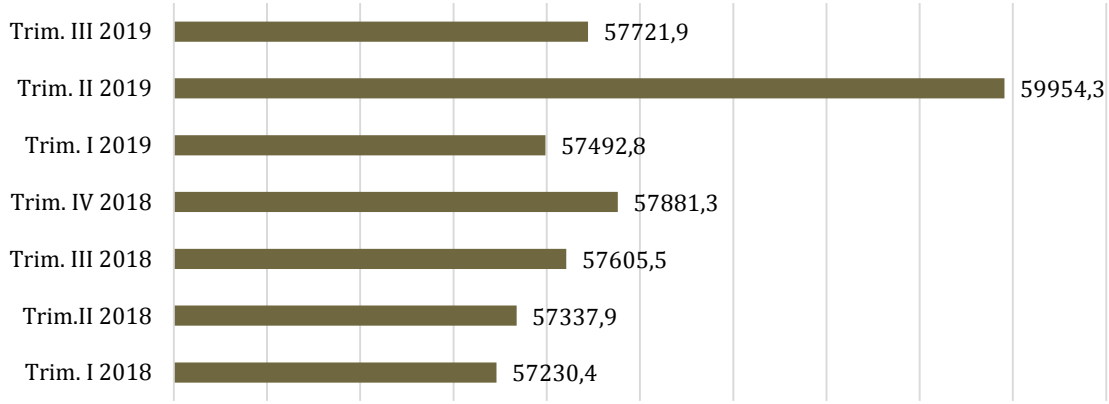

Figura 3.1.3. Datoria sectorului public în perioada 2018-2019, mil. MDL
Sursa: Conform datelor Ministerului Finanţelor.

La finele lunii septembrie 2019, ponderea ***datoriei sectorului public*** a constituit 37,2% din PIB, astfel, soldul datoriei sectorului public a constituit 57721,9 mil. MDL, în creştere cu 0,21% f.p.s.a.p. Modificări neesenţiale au suportat şi componentele sale structurale. *Datoria de stat* a însumat 52369,6 mil. MDL, în creştere cu 2% comparativ cu septembrie 2018. Această majorare a fost influenţată de majorarea soldului datoriei de sat interne cu 23081,8 mil. MDL şi a datoriei de stat externă cu 29287,8 mil. MDL. Prin urmare, în primele nouă luni ale anului 2019 observăm următoarele modificări la principalele componente ale datoriei publice, f.p.s.a.p.:

- ✓ Datoria de stat formează circa 91% din datoria publică (52369,6 mil. MDL), cu o majorare de 807,7 mil. MDL, dintre care 40% constituie valorile mobiliare de stat;
- ✓ Datoria BNM constituie 6% din datoria publică (3345,1 mil. MDL) a fost în descreştere cu 14,1% şi, respectiv cu 551,3 mil. MDL;
- ✓ Datoria întreprinderilor din sectorul public, constituie 3% din datoria publică totală, diminuându-se cu 5% (90 mil. MDL);

- ✓ Datoria externă a UAT cu o pondere mică de 0,50% (286,3 mil. MDL) în datoria totală, respectiv a înregistrat o descreştere cu 15% sau 50,10 mil. MDL faţă de luna septembrie 2018.

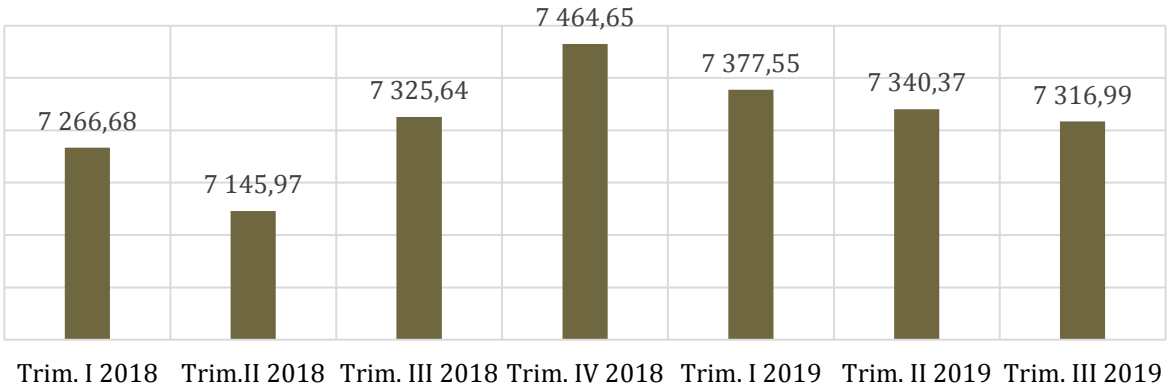

Figura 3.1.4. Dinamica datoriei externe în perioada 2018-2019, mil. USD

Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

În primele nouă luni ale anului 2019, datoria externă brută a Republicii Moldova a înregistrat 7 316,99 mil. USD cu 2% mai puţin faţă de finele anului 2018. Prin urmare, datoria externă constituie 61,9% raportat la PIB (-3,3 p.p. faţă de 31.12.2018). Astfel, cea mai mare parte a stocului datoriei externe brute îi revine datoriei pe termen lung (71,8%), care a constituit 5 250,26 mil. USD la 30.09.2019, în scădere cu 0,9 % faţă de începutul anului, iar datoria externă pe termen scurt s-a micşorat cu 4,7% pe parcursul primelor nouă luni ale anului 2019 şi a constituit 2 066,73 mil. USD.

3.2. SECTORUL BANCAR

În primele nouă luni ale anului 2019, se înregistrează tendinţe de îmbunătăţire a calităţii activului şi capitalului bancar. Activele totale la nivelul sistemului bancar moldovenesc au crescut în primele nouă luni ale anului 2019 cu 6,3%, până la 87497,19 mil. MDL f.p.s.a.p. În structura activelor cea mai semnificativă contribuţie la creşterea acestora au avut creditele, care au sporit cu 14,5% f.p.s.a.p.

Cuantumul total al expunerii la risc, în primele nouă luni ale anului 2019 a constituit 44538,4 mil.MDL, în creştere cu 13% f.p.s.a.p. Iar ponderea acestuia în total active, la sfârşitul trimestrului III 2019 a constituit 51%, în creştere cu 3 p.p. Aceste valori sunt evident mai mari comparativ valorile înregistrate în perioadele precedente pentru indicatorii calculaţi anterior (activele ponderate la risc) şi după alte metodologii, deoarece iau în calcul un set de riscuri suplimentare prevăzute de noile reglementări. Totuşi, indicatorii respectivi, pentru primele nouă luni ale anului 2019 sunt în creştere, comparând cu datele înregistrate la sfârşitul anului precedent, comparând indicatori similari. La 30.09.2019 toate băncile din sistemul bancare, într-o măsură mai mare s-au mai mică, au crescut valoarea activelor ponderate la risc. Lider la acest capitol pot fi menţionate trei bănci: BC „MOLDOVA - AGROINDBANK" S.A. însumă de 15314,21 mil. MDL, BC „Moldindconbank" S.A. însumă cu 8236,26 mil.MDL, urmat de Mobiasbanca - OTP Group S.A. cu 6989,32 mil. MDL.

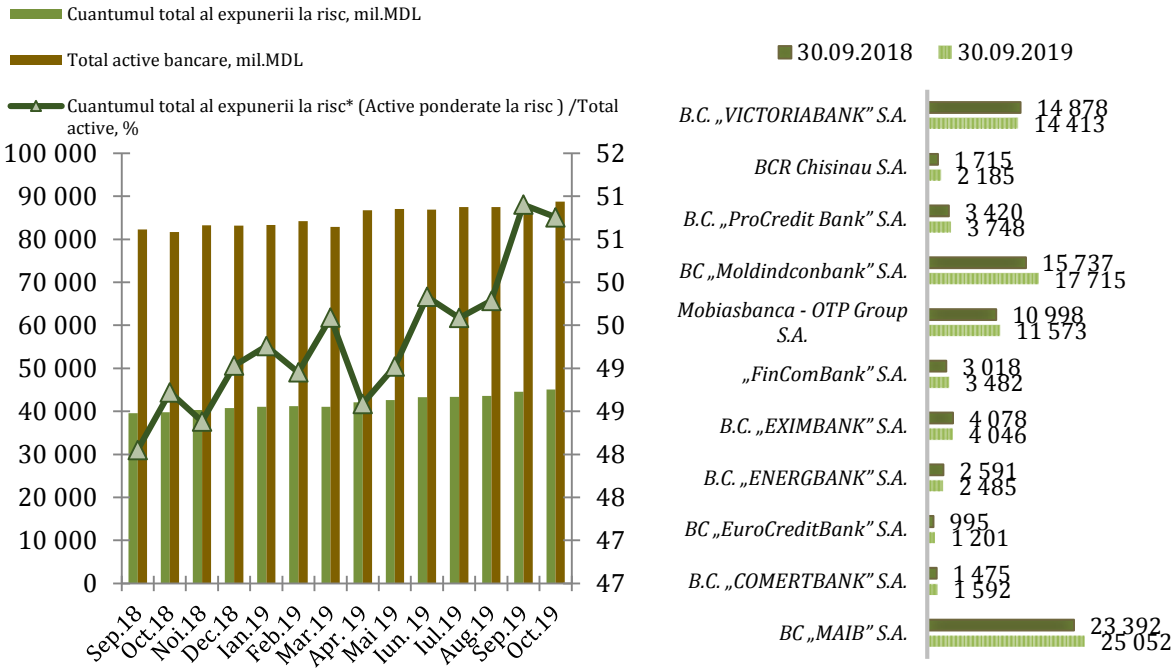

Figura 3.2.1. Evoluţia activelor bancare

Sursa: Calculele autorilor conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.
* indicator calculat din iulie 2018 conform BASEL III (anterior – active ponderate la risc)

Rata fondurilor proprii totale este net superioară minimului impus de cerinţele prudenţiale de 10% ajungând la nivelul de 25,65% în mediu pe sistem.

Din luna iulie 2018, o dată cu intrarea în vigoare a noilor reglementări conform cerinţelor Basel III băncile calculează fondurile proprii diminuându-le nu doar cu expunerile la riscul de credit, dar şi luând în consideraţie riscul de piaţă, riscul operaţional, riscul de decontare. Astfel, la sfârşitul trimestrului III 2019, fondurile proprii totale au constituit 11426,28 mil. MDL, înregistrând o creştere cu 4% f.p.s.a.p.

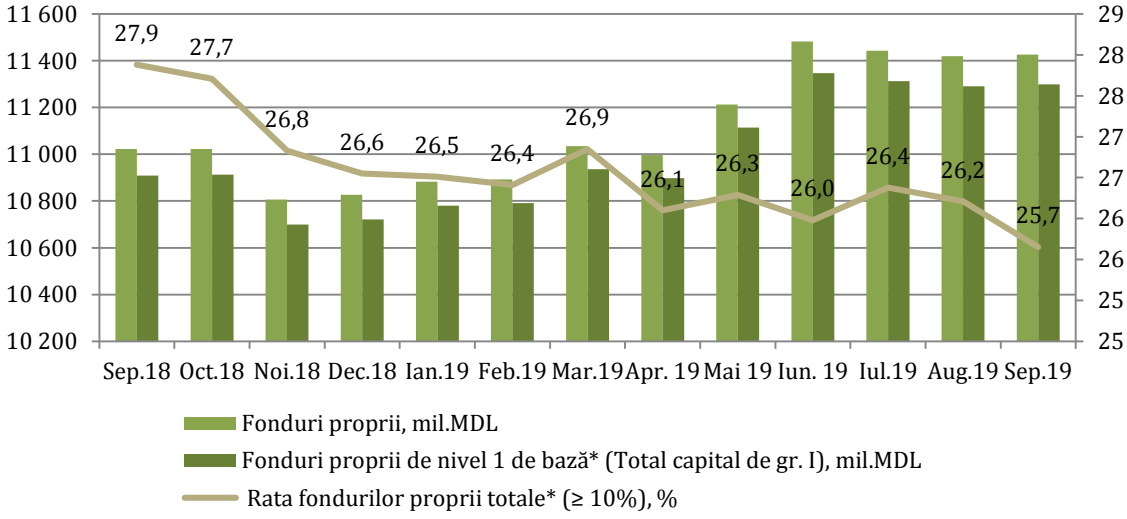

Figura 3.2.2. Evoluţia calităţii capitalului bancar

Sursa: Calculele autorilor conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.
* indicatori calculaţi din iulie 2018 conform BASEL III (anterior – capitalul de gradul I, capitalul normativ total şi raportul dintre capitalul de gradul I şi activele ponderate la risc).

Redresarea sectorului bancar prin creşterea profitabilităţii bancare

În luna septembrie 2019, trei bănci comerciale au contribuit mai mult de 73,3% la profitul pe întregul sector, constituind 1771 mil. MDL, mai mult cu 32,5%, faţă de perioada similară a anului 2018. Această majorare se datorează principalelor componente a activităţii operaţionale – veniturile din dobânzi care constituie 60,6% din venituri, în creştere cu 3% f.p.s.a.p. În acest context, la 30.09.2019 valorile principalilor indicatori de profitabilitate: rentabilitatea activelor şi rentabilitatea capitalului au constituit 2,61% şi respectiv 15,57%, fiind în creştere cu 0,53 p.p. şi respectiv 2,84 p.p. comparativ cu p.s.a.p.

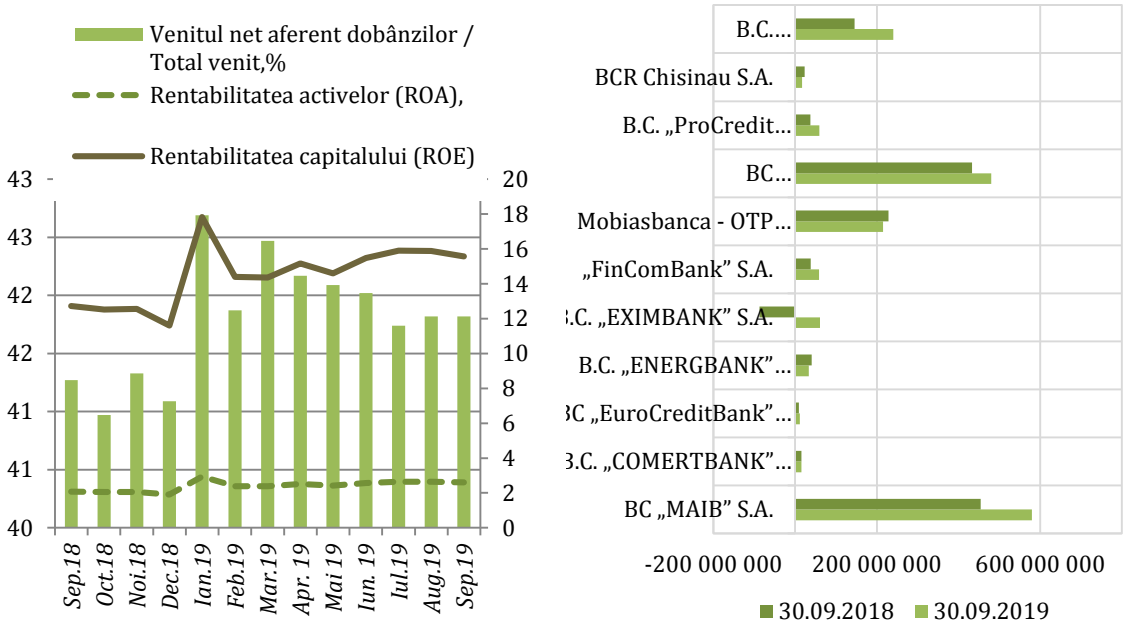

Figura 3.2.3. Evoluţia rentabilităţii şi profitabilităţii bancare
Sursa: Calculele autorilor conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

Rezervele de lichiditate ale sectorului bancar depăşesc în continuare limitele prudenţiale impuse de BNM pentru a face faţă unor eventuale evoluţii nefavorabile.

Lichiditatea curentă ca medie pe sistem la sfârşitul trimestrului III 2019 a fost de 50,41%, în scădere uşoară faţă de anul precedent. Unele bănci înregistrează o lichiditate mult peste medie – la Victoriabank ea ajunge până la 66,86% (creşterea lichidităţilor aici a apărut ca rezultat al modificării strategiei sale de evaluare a riscului de credit în condiţiile unei supravegheri intensive în perioada anterioară), în vreme ce altele sunt uşor sub medie, dar nu coboară sub limita prudenţială de 20 la sută.

Lichiditatea pe termen lung, valoare calculată conform principiului I al lichidităţii (≤1), al întregului sistem bancar a constituit 0,72 la sfârşitul trimestrului III 2019. Creşterea exagerată a lichidităţilor bancare este alimentată de menţinerea tendinţei de a investi în valori mobiliare (certificatele Băncii Naţionale şi valorile mobiliare de stat) şi recitenţa băncilor de a oferi credite în noile condiţii de evaluare a riscurilor.

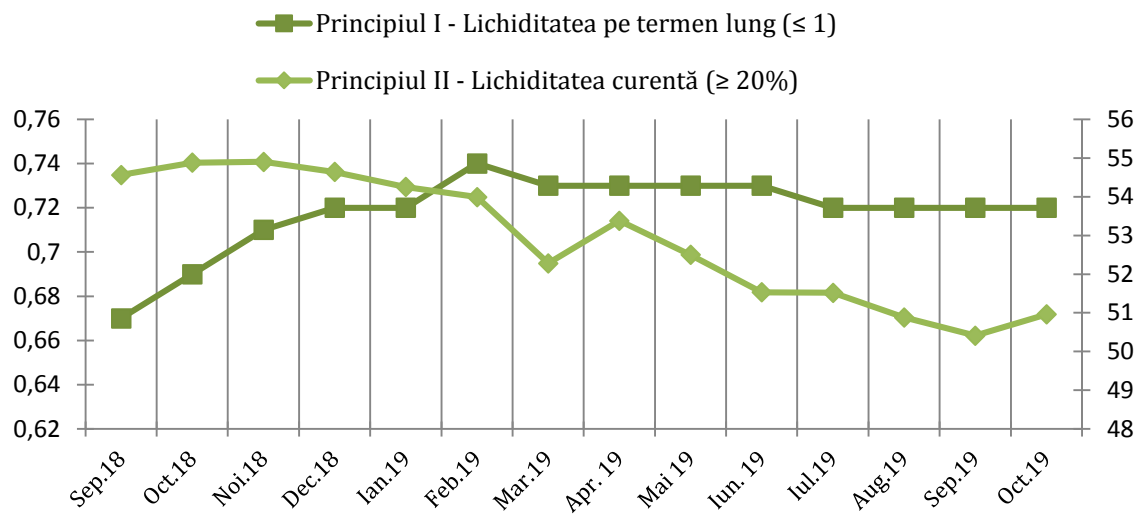

Figura 3.2.4. Nivelul lichidităţii sectorului bancar

Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

Volumul creditelor neperformante este în descreştere continuă, însă ponderea acestora persistă la nivel înalt. La sfârşitul trimestrului III, 2019 ponderea creditelor neperformante în totalul creditelor s-a diminuat cu 3,32 p.p. faţă de aceeaşi perioadă a anului 2018, constituind 10,22%. Ponderea creditelor neperformante în fonduri proprii a atins nivelul de 35,41%, în descreştere cu -7p.p. faţă de data de 30.09.2018 şi cu o reducere de 6 p.p. faţă de finele anului 2018. Diminuarea respectivă este reflectată în rapoartele majorităţii băncilor din sistem. În ansamblu această descreştere se datorează şi curăţirii bilanţurilor băncilor o dată cu schimbarea acţionarului majoritar.

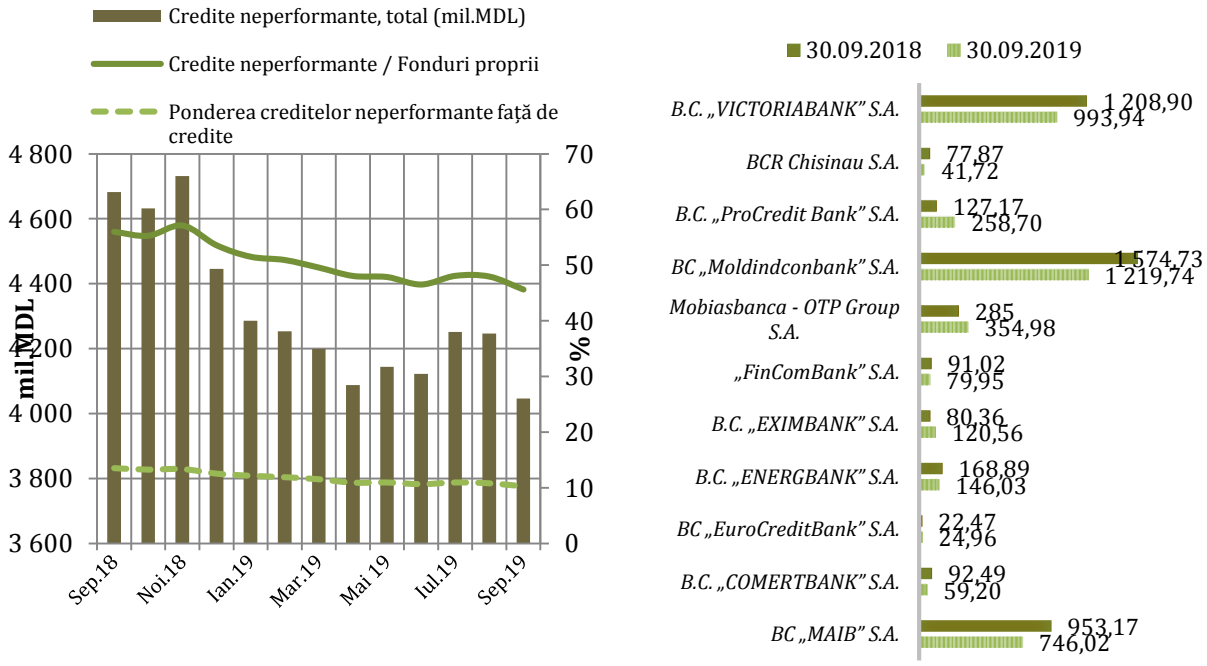

Figura 3.2.5. Evoluţia creditelor neperformante în sectorul bancar

Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

Creşterea volumului depozitelor atrase atât în monedă naţională cât şi în valută străină. În primele nouă luni ale anului 2019, totalul depozitelor constituite la bănci de către populaţie şi companii a crescut faţă de anul trecut. Depozitele totale la bănci au însumat 66 miliarde MDL la 30.09.2019, în creştere cu 6,6% faţă de p.s.a.p. Pe segmente, depozitele populaţiei s-au majorat cu 8,8% şi au ajuns la 43,6 miliarde MDL, iar depozitele companiilor s-au majorat cu 2,4% şi au ajuns la 22,3 miliarde MDL. Din totalul depozitelor, 42% sunt în valută, procent în creştere uşoară faţă de anul 2018, când ponderea depozitelor în valută era de 41%. Sporirea uşoară a ponderii depozitelor în valută străină este rezultatul fluctuaţiilor monedei naţionale pe piaţa valutară în ultima perioadă, precum şi situaţiei politice şi economice incerte.

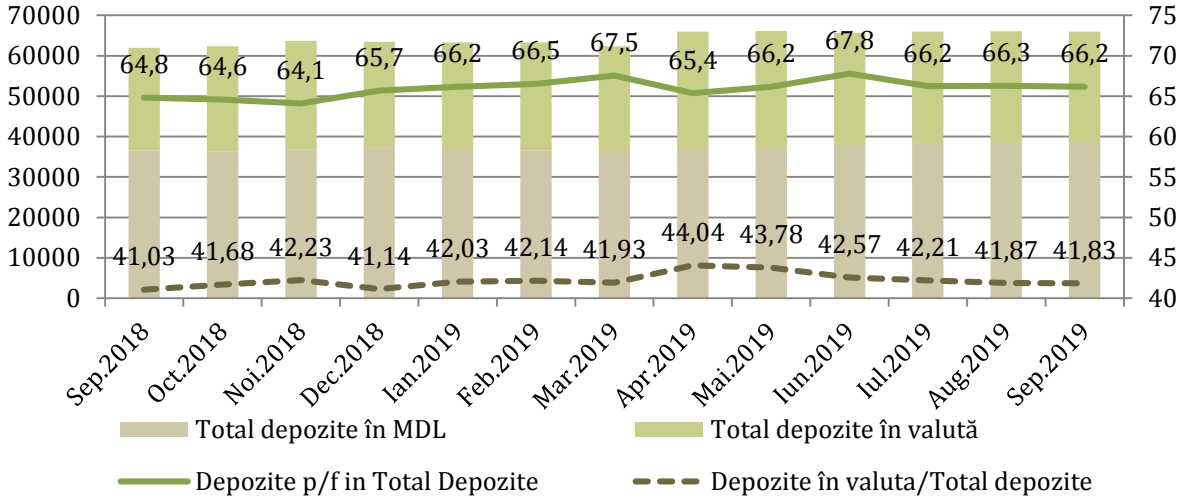

Figura 3.2.6. Evoluţia structurii depozitelor atrase de bănci

Sursa: Calculele autorilor conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

Tendinţă de scădere a creditelor acordate în valută naţională. La 30.09.2019 soldul creditelor acordate de bănci a totalizat 39,6 miliarde MDL, în creştere cu 14,5% faţă de perioada similară a anului precedent. Din totalul soldului de credite, 33,8% sunt în valuta, procent în descreştere comparativ cu anul 2018, când ponderea era de 39,1%. In cazul populaţiei, soldul a ajuns la 13,2 miliarde MDL, fiind în creştere cu 42% faţă de anul precedent. In ce priveşte companiile, soldul creditelor a crescut cu 4,4% în perioada vizată, şi a constituit 26,3 mld. MDL. Respectiv observăm o tendinţă de migrare a creditelor de la persoanele juridice spre persoanele fizice şi din valută străină în cea naţională.

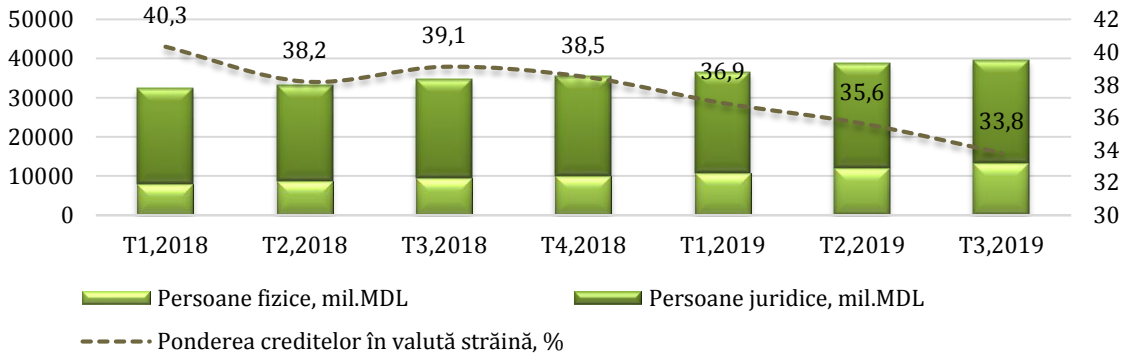

Figura 3.2.7. Evoluţia creditelor după valuta în care sunt acordate şi categoria debitorilor

Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

Evoluţia ratei medii a dobânzii bancare. La 30.09.2019, ratele de dobândă au înregistrat evoluţii pozitive. Această afirmaţie este susţinută de trendul descendent a ratelor de dobândă la credite nou acordate, care în medie au scăzut cu 0,20 p.p. faţă de datele înregistrate în perioada similară a anului precedent, şi sporirea robustă a ratelor medii de dobândă la depozite nou acordate cu 0,18 p.p. f.p.s.a.p. Menţinerea acestei dinamici ar fi favorabilă pentru încurajarea economisirii din partea populaţiei şi încurajarea creditării economiei în acelaşi timp. Marja netă din dobânzi la 30.30.2019 a scăzut uşor cu 0,32 p.p. faţă de p.s.a.p.

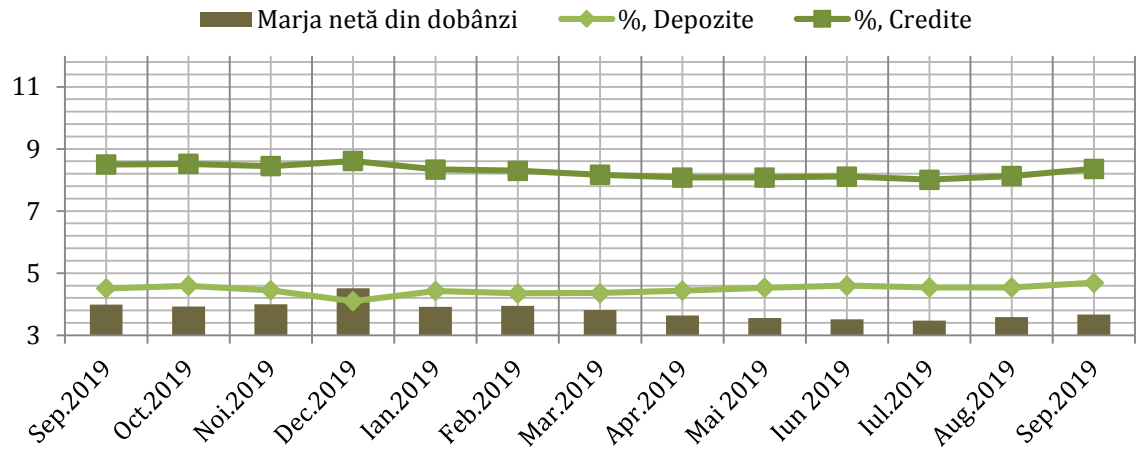

Figura 3.2.8. Evoluţia marjei bancare nete, a ratelor medii ale dobânzii la depozite şi la credite noi atrase în MDL, %

Sursa: Calculele autorului conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

Capitolul IV
SECTORUL EXTERN

Balanţa de plăţi

Soldul contului curent al balanţei de plăţi în perioada ianuarie-septembrie 2019, a înregistrat un deficit de 938,26 mil. dolari (din care 377,48 mil. dolari în trimestrul III 2019), care a scăzut cu 12,3% comparativ cu perioada similară a anului precedent. Deficitul contului curent, raportat la PIB, a constituit 10,6%. Comerţul exterior cu bunuri a constituit sursa deficitului contului curent, iar celelalte componente înregistrând solduri excedentare.

Soldul pozitiv al *balanţei serviciilor a constituit* 282,17 mil. dolari fiind în creştere *cu* 4,6% (din care 87,77 mil. dolari în trimestrul III a.2019). Această creştere s-a datorat creşterii exporturilor cu 6,1%, în raport cu perioada similară a anului precedent. Totodată s-au înregistrat majorări la exporturile de servicii de prelucrare a materiei prime cu 21% şi de informatică 29,3%. Însă în trimestrul III a anului 2019, exporturile de servicii de prelucrare a materiei prime au scăzut cu 14,2% faţă de trimestrul III a.2018, fiind cauza diminuării excedentului total al balanţei serviciilor. Începând cu anul 2013 şi în continuu înregistrăm o scădere a exporturilor de servicii de telecomunicaţii cu 30,2% faţă de primele nouă luni ale anului 2018 şi cu 31,8% faţă de trimestrul III 2018.

Importurile de servicii au crescut cu 6,6% comparativ cu perioada similară a anului precedent. Această creştere a importurilor de servicii s-a datorat creşterii importurilor de servicii de călătorii cu 7,8% şi de transport cu 4,5%.

Contul de capital a înregistrat un sold negativ de 42,04 mil. dolari (din care 17,28 mil. dolari în trimestrul III a. 2019), în scădere cu 57,1% faţă de perioada similară a anului precedent. Soldul contului de capital a fost determinat de ieşirile nete de capital înregistrate de sectorul privat 53,78 mil. dolari, în timp ce intrările de asistenţă din exterior primită de administraţia publică pentru finanţarea proiectelor investiţionale au constituit 11,76 mil. dolari. Suma soldurilor contului curent şi contului de capital denotă că, drept rezultat al tranzacţiilor curente şi de capital ale rezidenţilor R. Moldova cu nerezidenţii, necesarul net de finanţare externă a constituit 980,30 mil. dolari (11,1% în raport cu PIB).

Contul financiar al balanţei de plăţi pe parcursul perioadei ianuarie-septembrie 2019 s-a soldat cu intrări nete de capital în valoare de 1008,93 mil. dolari (din care 349,21 mil. dolari în trimestrul III 2019) ca urmare a majorării nete a pasivelor rezidenţilor faţă de nerezidenţi cu 510,32 mil. dolari generate de tranzacţiile efective, concomitent cu scăderea netă a activelor financiare externe ale rezidenţilor cu 498,61 mil. USD.

Pasivele s-au majorat, datorită creşterii nete a angajamentelor sub formă de *investiţii directe* cu 518,46 mil. dolari, din care 101,20 mil. dolari în trimestrul III a.2019. În perioada ianuarie-septembrie 2019, valoarea participaţiilor la capital (altele decât reinvestirea profiturilor) în posesia nerezidenţilor a fost în creştere datorită tranzacţiilor efective, cu 394,68 mil. dolari; reinvestirea profiturilor a constituit la 81,03 mil. dolari, iar acumularea netă de datorii faţă de investitorii străini direcţi 42,75 mil. dolari.

Poziţia investiţională internaţională

Poziţia investiţională internaţională a înregistrat un sold net debitor de 4 875,38 mil. dolari, care s-a aprofundat cu 16,1% faţă de finele anului precedent.

Tranzacţiile efective nete cu nerezidenţii de 1008,93 mil. dolari şi schimbările de preţ ale instrumentelor financiare de 75,94 mil. dolari, au determinat aprofundarea soldului debitor al poziţiei investiţionale internaţionale. Totodată au influenţat pozitiv soldul debitor al poziţiei investiţionale, fluctuaţia ratelor de schimb ale valutelor originale faţă de dolarul SUA (141,26 mil. dolari) şi alte schimbări (266,33 mil. dolari). Toate schimbările menţionate au dus la deteriorarea totală a poziţiei investiţionale cu 677,28 mil. dolari la 30.09.2019.

Stocul total de pasive sub formă de investiţii directe în perioada ianuarie-septembrie 2019 a constituit 4672,83 mil. dolari, fiind în creştere cu 12,3% faţă de 31.12.2018. Creşterea stocului s-a datorat intrărilor efective nete de investiţii directe de 518,46 mil. dolari, de majorarea preţurilor la acţiuni 90,94 mil. dolari şi de alte modificări 11,47 mil. dolari. Iar la diminuarea stocului cu 109,33 mil. dolari, a contribuit evoluţia ratelor de schimb ale valutelor originale faţă de dolarul SUA. Comparativ cu situaţia de la finele anului 2018, ponderea participaţiilor şi a acţiunilor fondurilor de investiţii în stocul total de pasive sub formă de investiţii directe este superioară ponderii instrumentelor de natura datoriei (58%, faţă de 42%), fiind în creştere cu 4,5 p.p. Componenţa instrumentelor de natura datoriei este mixtă: 1212,63 mil. dolari reprezintă stocul împrumuturilor contractate de la investitorii străini direcţi, 182,07 mil. dolari sunt angajamente sub formă de credite comerciale faţă de investitorii străini direcţi şi 568,06 mil. dolari este stocul altor datorii faţă de investitorii străini direcţi.

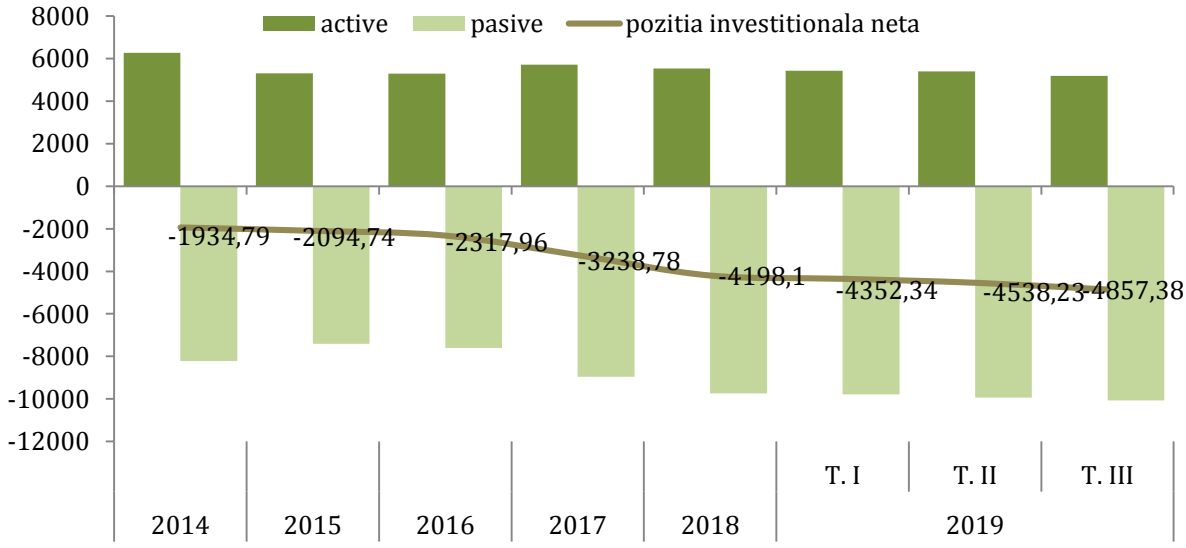

Figura 4.1. Poziţia investiţională internaţionala în dinamica, 2014-2019, mil. dolari
Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

Investiţiile directe sub formă de participaţii şi acţiuni acumulate, în distribuţia geografică a investitorilor din ţările UE le-a revenit ponderea majoritară de 86% fiind în creştere cu 2,9 p.p. faţă de 31.12.2018. Investitorii din ţările CSI au deţinut o pondere de 5,3% (mai puţin cu 0,7 p.p. comparativ cu 31.12.2018) din totalul capitalului propriu acumulat, iar cei proveniţi din alte ţări au deţinut o pondere de 8,7%, mai puţin cu 2,1 p.p. faţă de 31.12.2018.

Transferurile de mijloace băneşti

Transferurile de mijloace băneşti în Moldova din străinătate prin intermediul băncilor licenţiate în favoarea persoanelor fizice în trimestrul III al acestui an au fost în scădere cu 0,2% faţă de perioada similară anului precedent şi o creştere reală de 2,2%, după scăderile sensibile în primele două trimestre ale anului 2019.

În al III trimestru, volumul transferurilor băneşti din străinătate în favoarea persoanelor fizice din Republica Moldova prin intermediul băncilor a constituit 314,71 milioane de dolari, fiind cu 0,2% mai puţin faţă de perioada similară a anului precedent. În trimestru I, transferurile au scăzut cu 7%, iar în trimestrul II cu circa 9%.

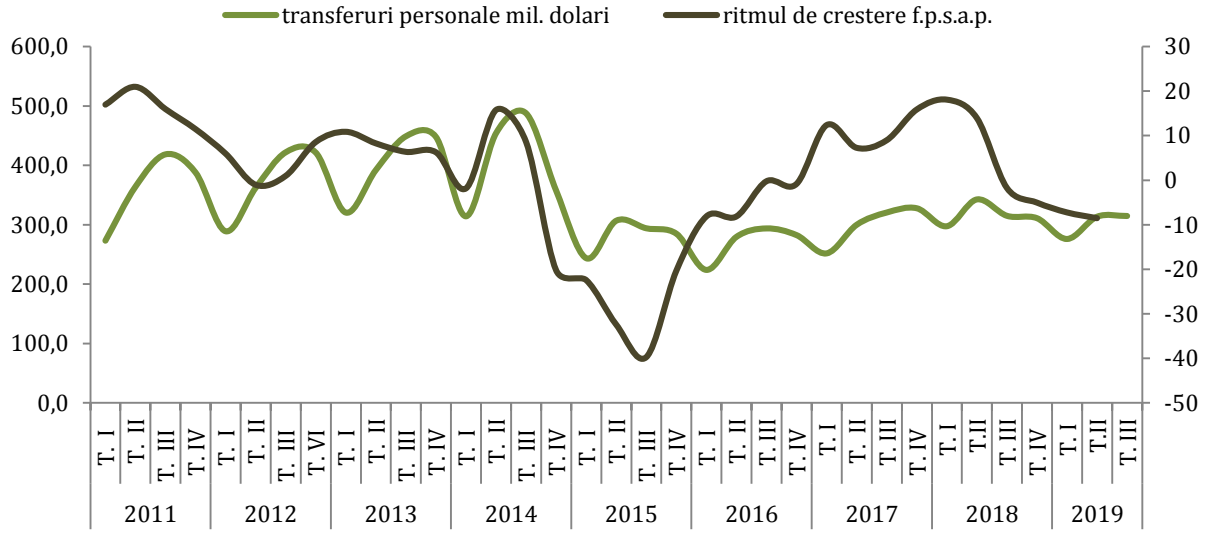

Figura 4.2. Transferuri de mijloace băneşti din străinătate în favoarea persoanelor fizice efectuate prin băncile din Republica Moldova pe trimestre, în anii 2011-2019, mil. USD
Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

La diminuarea transferurilor băneşti din trimestrul III a. 2019 cu 2,4 p.p. au contribuit fluctuaţiile cursului de schimb al valutelor originale faţă de dolarul SUA. Eliminându-se efectul cursului de schimb prin recalcularea sumelor la cursul perioadei respective a anului precedent, creşterea reală a transferurilor a constituit 2,2%. Aceasta s-a produs ca urmare a impactului majorării transferurilor în euro cu 14,6% şi al diminuării transferurilor în dolari cu 10,8% şi ruble cu 41,5%. Astfel, în trimestrul III 2019, structura valutară a transferurilor recalculate în dolari a fost următoarea: USD – 121,98 mil., EUR – 177,02 mil., RUB – 12,25 mil. şi alte valute 3,46 mil.

În funcţie de originea geografică, ponderea transferurilor băneşti din *ţările UE* a constituit 46,3%, crescând cu 5,4 p.p.. În structura transferurilor din UE, cea mai mare pondere o au transferurile din Italia 25,9%, urmată de transferurile din Germania 17,5%, Marea Britanie 14,4%, Franţa 11,3%, România 3,5%, Irlanda 3,5%, Spania 3,3%, Republica Cehă 3,1%, Portugalia 2,8%, Polonia 2,4%, Belgia 2,1%, Cipru 1,2% şi Grecia 1,1%.

Ponderea transferurile *din ţările CSI* a constituit 22,9%, scăzând cu 6,1 p.p. comparativ cu trimestrul III 2018. Transferurile din Rusia au reprezentat 94,9% din totalul transferurilor în favoarea persoanelor din ţările CSI. Iar ponderea transferurile *din alte state, excepţie UE şi CSI*,

au constituit 30,8%. Ponderea altor ţări CSI a fost: Ucraina – 2,3%, Kazahstan – 1%, Uzbekistan – 0,6%, Belarus – 0,4%, Azerbaidjan – 0,3% şi alte ţări CSI – 0,5%.

În trimestrul III, anii 2019 şi 2018, ponderea transferurilor din Israel şi SUA a constituit, respectiv, 84,3% şi 83,7% din totalul pe alte state.

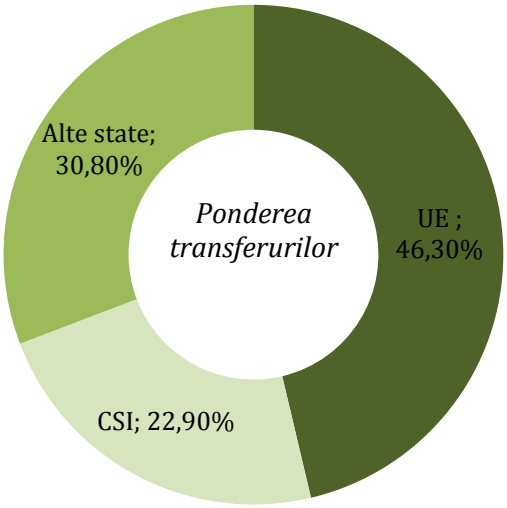

Figura 4.3. Transferuri de mijloace băneşti din străinătate în favoarea persoanelor fizice conform provenienţei geografice în trimestrul III a. 2019, %

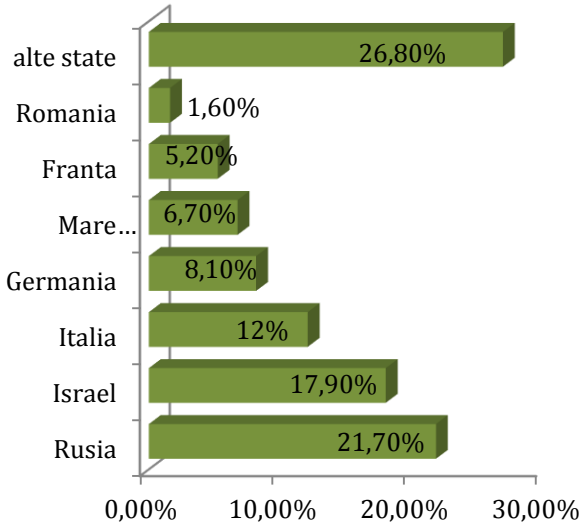

Figura 4.4 Proveniența transferurilor băneşti în favoarea persoanelor fizice, în distribuţia pe state, în trimestrul III a. 2019, %

Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

În distribuţia pe state a provenienţei transferurilor în favoarea persoanelor fizice pe primul loc se află transferurile din Rusia cu 68,43 mil. dolari sau 21,7%, din total (în descreştere cu 5,9 p.p. comparativ cu trimestrul III al anului precedent), Israel cu o pondere de 17,9% (56,35 mil. dolari), din Italia 12% (37,77 mil. dolari), Germania 8,1% (25,55 mil. dolari), SUA 8% (25,20 mil. dolari), Marea Britanie 6,7% (21,04 mil. dolari), Franţa 5,2% (16,46 mil. dolari), România 1,6% (5,12 mil. dolari).

Comerţul exterior cu bunuri

Comerţul exterior cu bunuri a constituit 6298,5 mil. dolari, comparativ cu perioada similară a anului precedent comerţul exterior a crescut cu 2,6%. *Exporturile de mărfuri* în perioada ianuarie-septembrie 2019 s-au majorat cu 3,4%, iar importurile au înregistrat o creştere cu 2,3%. În această perioadă exporturile de bunuri au înregistrat o valoare de 2026,2 mil.USD, mai mult cu 66,8 mil.USD, iar importurile 4272,3 mil.USD, mai mult cu 94,7 mil.USD comparativ cu perioada ianuarie-septembrie 2018.

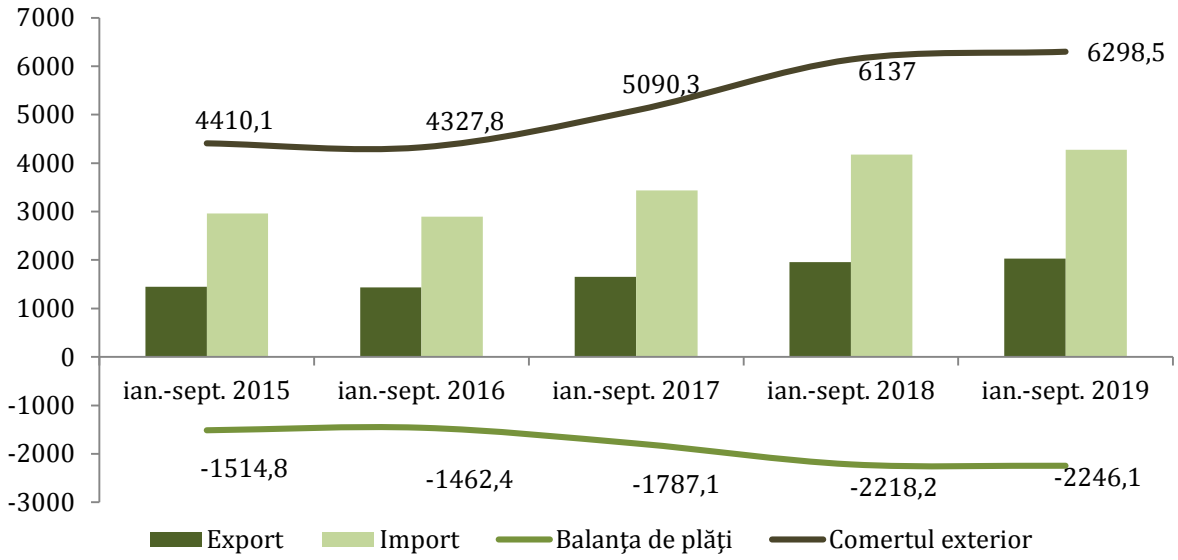

Figura 4.5. Tendinţele comerţului exterior de mărfuri, ianuarie-septembrie 2015-2019, mil. lei

Sursa*:* Conform datelor, Biroului Naţional de Statistică.

Exporturile de mărfuri autohtone au constituit 1436,7 mil.USD sau 70,9% din total exporturi, fiind în creştere cu 9,2% faţă de perioada similară a anului precedent, care a contribuit la majorarea per total exporturi cu 6,2%. Reexporturile de mărfuri străine au însumat 589,5 mil.USD sau 29,1% din total exporturi, cu 8,4% mai puţin comparativ cu ianuarie-septembrie 2018. Reexporturile de mărfuri după prelucrare (îmbrăcăminte, încălţăminte şi părţi de încălţăminte, seturi de fişe pentru bujiile de aprindere şi alte seturi utilizate în mijloacele de transport, cabluri coaxiale, nuci decojite, scaune, părţi de scaune, jucării) au constituit 21,1%, iar reexporturile clasice de mărfuri, care nu au suferit transformări esenţiale (medicamente, ţigarete care conţin tutun, distilate de vin sau de tescovină de struguri, whisky, gin, votcă, lichioruri, bere, motorină, ţesături şi materiale tricotate sau croşetate, uleiuri esenţiale, preparate pentru toaleta, autoturisme, mobilier)au constituit 8%. *Deficitul balanţei comerciale* a constituit 2246,1 mil.USD, cu 28,1 mil.USD mai mare faţa de cel înregistrat în ianuarie-septembrie 2018, ce s-a datorat decalajului dintre evoluţia exporturilor şi importurilor.

Exporturile în această perioadă ianuarie-septembrie 2019 au crescut datorită livrărilor către ***celelalte ţări ale lumii***, valoarea căruia a constituit 395,7 mil.USD, fiind în creştere cu 36,9% faţă de perioada similară a anului precedent.

Principala destinaţie a exporturilor rămâne a fi ***ţările UE*** cu o pondere de 65,6% în total exporturi. Exporturile de bunuri către aceasta grupă de ţari au însumat 1328,7 mil.USD şi s-au micşorat cu 2,6% faţa de perioada similară a anului precedent, având cea mai accentuata contribuţie negativa la evoluţia exporturilor şi au sustras 52,2% din creşterea acestora. Principala piaţă de desfacere pentru Republica Moldova rămâne a fi România cu 572 mil.USD, în creştere cu 1,8%. Alte ţări în care au avut loc exportul sunt Italia 207 mil.USD (-9,9%), Germania 182 mil.USD (+11,1%), Polonia 80,3 mil.USD (+15,6%), Republica Ceha 41,9 mil.USD (+37,8%) etc.

Exporturile către ***ţările CSI*** au însumat 301,8 mil.USD, în descreştere cu 1,7% faţa de aceeaşi perioada din anul precedent. Livrările către ţările CSI au contribuit negativ la creşterea exporturilor cu 7,3%. Cele mai multe mărfuri au fost livrate către Federaţiei Rusă în valoare de 171,7 mil.USD (+7,7%), Republica Belarus – 60 mil.USD (-12%) şi Ucraina – 53,8 mil.USD (-8,1%).

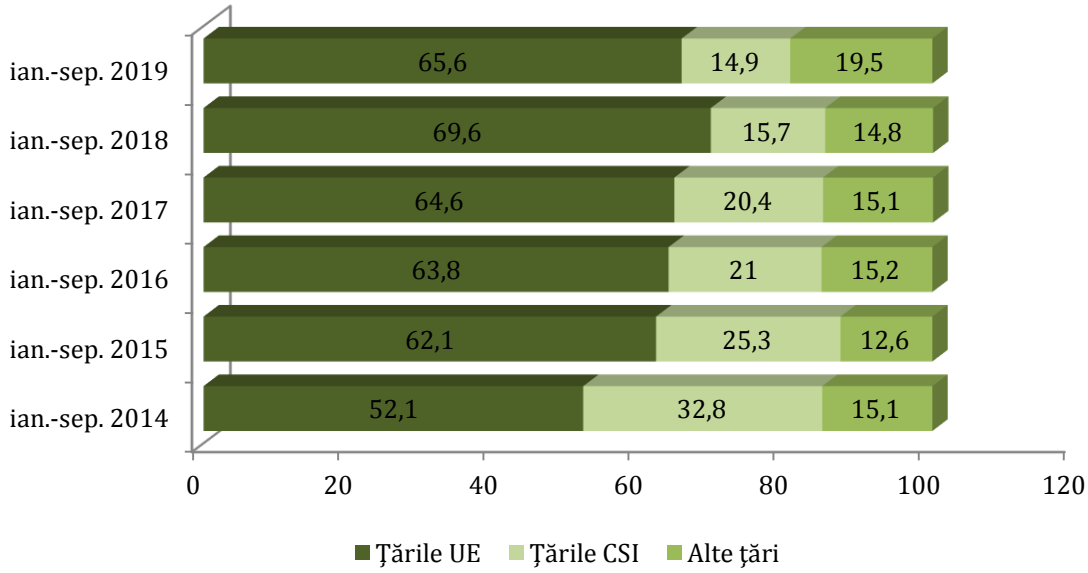

Figura 4.6. Structura exporturilor pe grupe de ţări, %

Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

Creşterea importurilor totale a fost condiţionată de creşterea importurilor din ***celelalte ţari ale lumii*** în proporţie de 53,2%. Importurile către aceste ţări au constituit 1106,9 mil.USD şi au înregistrat o creştere cu 4,8% comparativ cu perioada similară a anului precedent. Cele mai semnificative importuri au provenit din China în valoare de 436,8 mil.USD (-0,3%), Turcia 281,4 mil.USD (+17,7%) şi Statele Unite ale Americii 56,2 mil.USD (+4,2%).

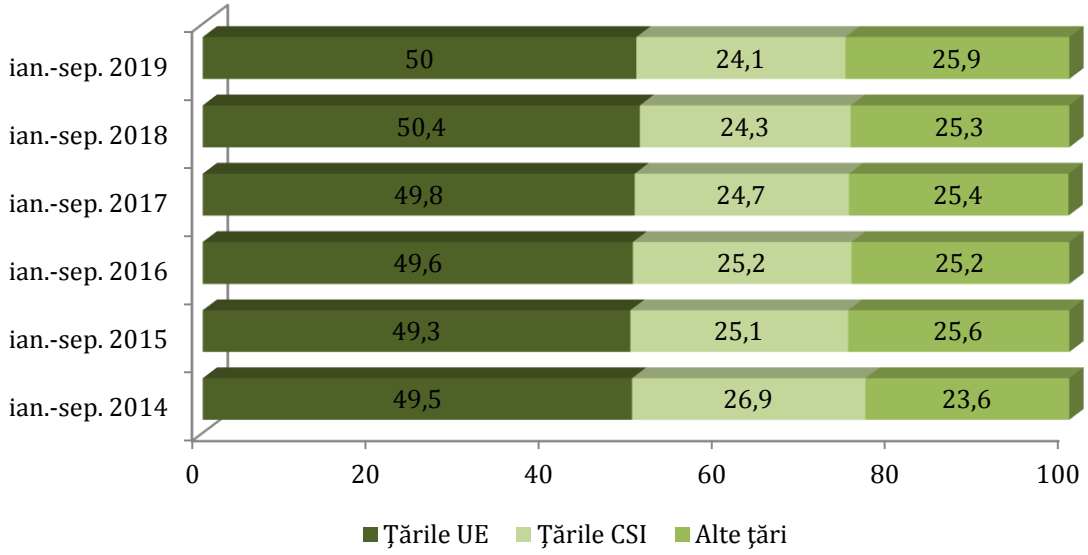

Figura 4.7. Structura importurilor pe grupe de ţări, %

Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

Importurile din *ţările UE* au fost în creştere cu 1,3% faţă de perioada similară a anului precedent şi au constituit 2134,7 mil.USD. La creşterea totala a importurilor, contribuţia ţărilor UE a constituit 29,1%. In mare parte importurile au provenit din Romania în valoare de 625,2 mil.USD, cu 0,6% mai mult decât perioada similară a anului precedent, Germania 358,1 mil.USD cu 1,1%mai mult şi Italia 294,1 mil.USD (+1,6%).

Importurile din *ţările CSI* au fost în creştere cu 1,7% faţa de perioada similară a anului precedent şi au constituit 1030,7 mil.USD, asigurând 17,8% din creşterea totala a importurilor. Cele mai semnificative importuri au provenit din Federaţia Rusa 494,9 mil.USD, cu 1,2% mai mult faţa perioada similara a anului precedent, din Ucraina 425,2 mil.USD cu 1,4% mai mul şi Belarus 97,2 mil.USD (+8,9%).

Capitolul V

MEDIUL DE AFACERI

Principalii indicatori de dezvoltare a întreprinderilor în a.2018

La finele anului 2018, BNS avea la evidenţă 56,4 mii de întreprinderi active, cu o uşoară creştere de 4,0% f.p.s.a.p. Creşterea numărului de companii în anul 2018 a avut loc, în primul rând, datorită întreprinderilor mari, mici şi micro, care au înregistrat o majorare a numărului de întreprinderi f.p.s.a.p. cu 2,4%, 5,2%, respectiv 4,0%.

În perioada 2017-2018 numărul total de salariaţi la toate întreprinderile din RM, per total, luate la evidenţă de organele statistice, a continuat tendinţa de creştere din perioada precedentă, indicând o creştere cu 2,2%, ca urmare a evoluţiilor pozitive atestate în întreprinderile mari, mici şi micro care au marcat o creştere cu 3,3%, 4,4%, respectiv 3,6%.

Şi în anul 2018 numărul de salariaţi din sectorul IMM a continuat să crească, marcând o creştere de 1,5% f.p.s.a.p. În cadrul sectorului IMM, doar întreprinderile mici şi micro au marcat o creştere a numărului mediu de salariaţi în anul 2018 f.p.s.a.p. În anul analizat întreprinderile mijlocii au indicat o diminuare a numărului mediu de salariaţi cu 4,0% f.p.s.a.p.

Similar anilor precedenţi (2015-2017) şi în perioada analizată (2017-2018), veniturile din vânzări a întreprinderilor continuă trendul de creştere, inclusiv sectorul IMM a înregistrat în această perioadă o majorare a cifrei de afaceri. Astfel, în anul 2018 veniturile din vânzări, per total întreprinderi, s-a majorat faţă de anul precedent cu 7,8%.

În anul 2018 rata anuală de creştere a veniturilor din vânzări în sectorul IMM a constituit 4,8% f.p.s.a.p. Rezultatul financiar până la impozitare în anul 2018 a marcat o diminuare cu 6,3% f.p.s.a.p. per total întreprinderi. Sectorul IMM în perioada analizată a înregistrat o creştere a indicatorului dat cu 6,2%, produsă, în special, datorită întreprinderilor mijlocii şi mici, care au înregistrat o majorare a rezultatului financiar până la impozitare f.p.s.a.p. cu 6,6%, respectiv 19,01%.

Tabelul 5.1. Dinamica principalilor indicatori ai activităţii întreprinderilor în perioada 2017-2018

Indicatori	Total			IMM		
	2017	2018	Indici, %	2017	2018	Indici, %
Numărul întreprinderilor, unit.	54 313	56 463	*104,0*	53573	55705	*104,0*
Numărul mediu de salariaţi din sectorul IMM, mii pers.	528,6	540,3	*102,2*	323,3	328,0	*101,5*
Venituri de vânzări, mil. MDL	330963,9	356663,5	*107,8*	137506,1	144160,8	*104,8*
Rezultatul financiar pina la impozitare. Profit (+) Pierdere (-),mil. MDL	24634,6	23081,9	*93,7*	10568,9	11220,0	*106,2*

Sursa: Calculele autorilor conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

În RM majoritatea întreprinderilor aparţin sectorului IMM (98,7%). În structura sectorului IMM, predomină micro-întreprinderile (86,2%), întreprinderile mici constituie 11,4%, mijlocii -2,3% din total IMM-uri (Tabelul 5.2).

Tabelul 5.2. Principalii indicatori ai sectorului IMM în anul 2018

Indicatori	*Total IMM*	Mijlocii	Mici	Micro
Numărul întreprinderilor, unit.	55 705	1299	6374	48032
% din Total	*98,7*	*2,3*	*11,4*	*86,2*
Numărul mediu de salariaţi din sectorul IMM, mii pers.	328,0	99,3	117,0	111,7
% dinTotal	*60,7*	*30,3*	*35,7*	*34,0*
Venituri de vânzări, mil. MDL	144 160,8	44 738,8	60 531,5	38 890,4
% din Total	*40,4*	*31,0*	*42,0*	*27,0*
Rezultatul financiar pina la impozitare. Profit (+) Pierdere (-),mil. MDL	11 220,0	3 544,4	4 536,4	3 139,2
% din Total	*48,6*	*31,6*	*40,4*	*28,0*

Sursa: Calculele autorilor conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

Un indicator important, care permite evaluarea elementelor cantitative şi calitative ale contribuţiei IMM-urilor în dezvoltarea economică a ţării, este ponderea lor în PIB. Acest indicator (începând cu anul 2007 până în 2010 inclusiv şi, de asemenea, în 2012 şi 2016) a fost caracterizat printr-o tendinţă de descreştere. În anul 2017 acest indicator a marcat o ușoară creștere cu 0,4 p.p. față de anul precedent, constituind 31,8%.

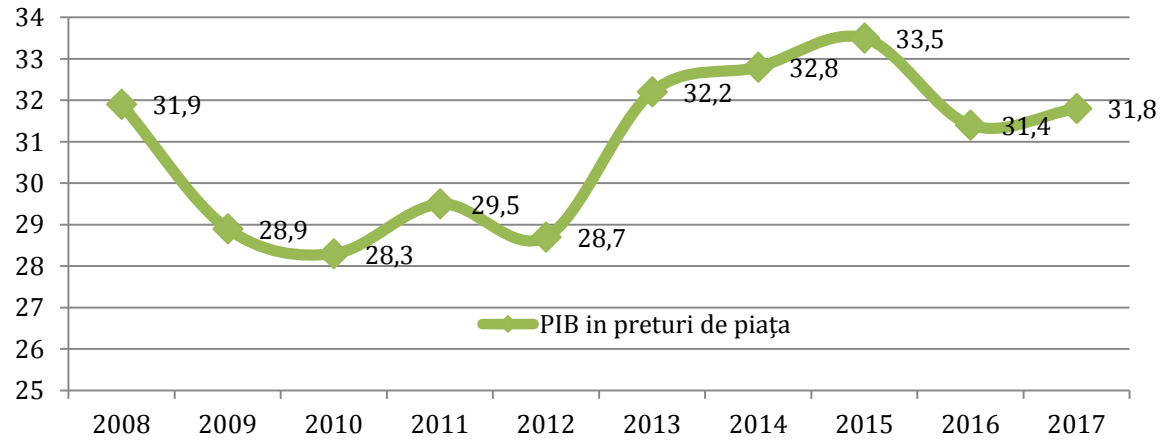

Figura 5.1. Ponderea IMM-urilor în PIB, a. 2008-2017, %

Sursa: Datele Biroului Naţional de Statistică.

Capitolul VI
SECTORUL SOCIAL

Piaţa forţei de muncă

T III din anul 2019 este caracterizat de o majorare a numărului şomerilor şi a populaţiei economice inactive, precum şi a ratei de şomaj, având loc şi o descreştere a populaţiei economic active şi a celei ocupate, precum şi a ratelor de activitate şi de ocupare. Grupul NEET în T III din anul 2019 a avut o pondere de 27,6% din populaţia din grupa de vârstă de 15-29 ani (în afară de populaţia plecată peste hotare la lucru sau în căutarea unui loc de muncă) faţă de 24,9% în T III din 2018.

În T III din anul 2019 *forţa de muncă,* care include populaţia ocupată şi şomerii, a constituit 947,7 mii pers. Totodată, *rata de activitate* a populaţiei a fost de 43,6% şi s-a micşorat cu 3,6 p.p. faţă de nivelul T III al anului 2018 (47,2%). În rândul persoanelor economic active indicatorul a fost mai mare la bărbaţi (48,0%) decât la femei (39,7%). Rata de activitate este mai mare în mediul urban (50,9%) decât în cel rural (38,8%). În grupa de vârstă 15-29 ani rata de activitate a persoanelor economic active a constituit 35,1%, iar în grupa 15-64 ani – 50,8%. Rata de activitate economică a populaţiei în vârstă de muncă (după legislaţia naţională: 16-58 ani - femei şi 16-62 ani şi 8 luni - bărbaţi) a fost 54,0%.

Populaţia ocupată în T III din anul 2019 a fost de 909,8 mii persoane, micşorându-se cu 34,0% faţă de nivelul T III din 2018. Nu au fost diferenţe majore pe sexe – bărbaţi – 51,0% şi femei – 49,0%. Ponderea persoanelor ocupate în mediul urban a fost mai mică decât cea din mediul rural: în localităţi urbane - 45,7%, în localităţi rurale – 54,3%.

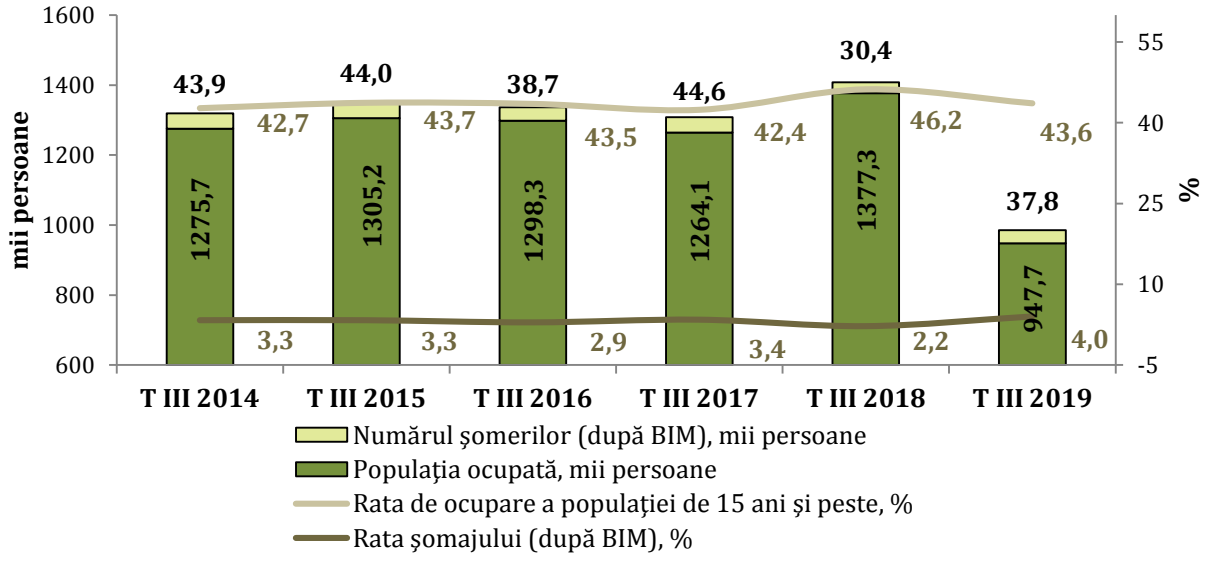

Figura 6.1. Evoluţiile numărului populaţiei ocupate, al şomerilor şi a ratelor de ocupare şi a şomajului populaţiei de 15 ani şi peste, în T III din anii 2014-2019

Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

Rata de ocupare a populaţiei de 15 ani şi peste a constituit 41,8%, fiind în descreştere cu 4,4% faţă de T III din anul 2018. Rata de ocupare a bărbaţilor – 46,1% a fost mai înaltă în comparaţie cu cea a femeilor (38,2%). După mediile de reşedinţă, rata de ocupare a constituit în mediul urban – 48,5%, fiind sub cea din mediul rural – 37,5%. Rata de ocupare a persoanelor în vârstă de muncă

(16-58 ani – femei/62 ani şi 8 luni – bărbaţi) a avut valoarea de 51,8%, a persoanelor în vârstă de 15-64 ani – 48,7%, iar în grupa de vârstă 15-29 ani a constituit 32,2%.

Ponderea activităţilor non-agricole în T III al anului 2019 a fost de 77,5% dintre care persoanele ocupate în *industrie* au constituit 13,7%, iar în *construcţii* – 8,7%. În sectorul *servicii* au activat 55,1% din totalul persoanelor ocupate. Populaţia ocupată în repartizarea după *forme de proprietate* a constituit – 73,0% în *sectorul privat* şi 27,0% – în *sectorul public*. Ponderea salariaţilor după *statutul profesional* constituie 76,1%. Marea majoritate a salariaţilor au fost angajaţi pe o perioadă nedeterminată (88,5%).

Munca nedeclarată în rândul salariaţilor în T III al anului 2019 a constituit 8,7%, dintre care mai mulţi salariaţi sunt bărbaţi - 10,9% faţă de femei – 6,8%. Cele mai mari ponderi de salariaţi care lucrează doar în baza unor înţelegeri verbale sunt: în agricultură – 52,1%, comerţ – 13,4%, construcţii – 18,0% şi industrie – 3,6%.

În *sectorul informal* în T III al anului 2019 au activat 18,2% din totalul persoanelor ocupate în economie, iar 25,5% din numărul salariaţilor au avut un *loc de muncă informal,* astfel din numărul total de persoane ocupate informal salariaţii au constituit 27,5%.

În T III al anului 2019 *salariu „în plic"* primeau 9,6% din salariaţi, iar cele mai mari ponderi ale acestora se estimează pentru activităţile din agricultură – 54,9%, construcţii – 14,7%, comerţ – 14,1% şi industrie – 3,8%.

Numărul *persoanelor sub-ocupate* (numărul persoanelor care au avut loc de muncă, a căror număr de ore efectiv lucrate, în total, în timpul perioadei de referinţă a fost mai mic de 40 de ore pe săptămână, care au dorit şi au fost disponibile să lucreze ore suplimentare) a constituit 3,8% din totalul persoanelor ocupate.

Numărul şomerilor, definit conform Biroului Internaţional al Muncii în T III din 2019 a constituit 37,8 mii pers., fiind în creştere cu 24,3% sau cu 7,4 mii persoane faţă de T III din anul 2018. Şomajul a fost într-o proporţie mai mare în rândul bărbaţilor – 51,9% din numărul total al şomerilor, precum şi în rândul persoanelor din mediul urban – 53,5%.

Rata şomajului la nivelul ţării în T III din 2019 a fost de 4,0%, fiind în creştere cu 1,8 p.p. f.p.s.a.p. Rata şomajului la bărbaţi a constituit 4,1%, iar la femei – 3,9%. Au fost înregistrate mici disparităţi între ratele şomajului în mediul urban şi cel rural (respectiv 4,6% şi 3,4%). În rândurile tinerilor (15-24 ani) rata şomajului a fost de 11,3%, iar în categoria de vârstă 15-29 ani a constituit 8,4%.

Populaţia inactivă din ţară (15 ani şi peste) în T III din 2019 a fost de 1227,5 mii persoane şi s-a redus cu 347,7 mii faţă de T III din 2018. În populaţia inactivă se includ: *pensionarii* (45,0%); *persoanele declarate de către gospodării ca fiind plecate peste hotare la lucru sau în căutare de lucru* (12,1%); *elevi şi studenţi* (12,4%); *persoane care (la momentul interviului) se aflau în ţară, dar care nu lucrează în Moldova, deoarece deja au un loc de muncă (permanent sau sezonier) peste hotare sau persoane care planifică să lucreze peste hotare* (8,6%).

Grupul NEET îl constituie tinerii în grupa de vârstă de 15-29 ani, ce nu sunt parte a populaţiei ocupate, nu studiază în sistemul formal de educaţie şi nu participă la cursuri sau alte instruiri din afara sistemului formal de educaţie. În T III din anul 2019 ponderea acestui grup a constituit

27,6% din populaţia din grupa de vârstă de 15-29 ani (în afară de populaţia plecată peste hotare la lucru sau în căutarea unui loc de muncă) faţă de 24,9% în T III din 2018.

Remunerarea muncii

În T III din anul 2019 câştigul salarial nominal mediu lunar brut a constituit 7385,0 MDL, majorându-se cu 13,5% faţă de T III din anul 2018, iar în termeni reali – cu 7,4%. În sectorul bugetar salariul mediu lunar (6456,4 MDL) s-a majorat f.p.s.a.p. cu 14,8%, într-o mai mare măsură decât câştigul salarial mediu lunar din sectorul real (7726,6 MDL), care a crescut f.p.s.a.p. cu 12,9%. Cele mai bine plătite tipuri de activităţi economice sunt: Informaţii şi comunicaţii (16174,6 MDL), Activităţi financiare şi de asigurări (13087,2 MDL) şi Producţia şi furnizarea de energie electrică şi termică, gaze, apă caldă şi aer condiţionat (12854,6 MDL).

În T III din 2019 câştigul salarial nominal mediu lunar brut a constituit 7385,0 MDL şi a crescut cu 13,5% faţă de T III din 2018, iar în termeni reali (ajustat la indicele preţurilor de consum) – cu 7,4%. În sectorul bugetar câştigul salarial mediu lunar a constituit 6456,4 MDL (mai mult cu 14,8% faţă de T III din anul 2018), în sectorul economic real – 7726,6 MDL (mai mult cu 12,9% faţă de T III din anul 2018). După tipurile de activităţi economice, cel mai mare salariu mediu lunar în T III din anul 2019 s-a înregistrat în: *Informaţii şi comunicaţii* – 16174,6 MDL (de 2,2 ori mai mare decât salariul mediu pe economie), *Activităţi financiare şi de asigurări* – 13087,2 MDL (177,2% din salariul mediu pe economie), *Producţia şi furnizarea de energie electrică şi termică, gaze, apă caldă şi aer condiţionat* – 12854,6 MDL (174,1% din salariul mediu pe economie). Cele mai mici salarii în T III din anul 2018 au primit persoanele din următoarele activităţi economice: Artă, activităţi de recreere şi de agrement – 5065,1 MDL (68,6% din salariul mediu pe economie), Agricultură, silvicultură şi pescuit – 5180,0 MDL (70,1% din salariul mediu pe economie) şi Activităţi de cazare şi alimentaţie publică – 5372,3 MDL (72,0% din salariul mediu pe economie).

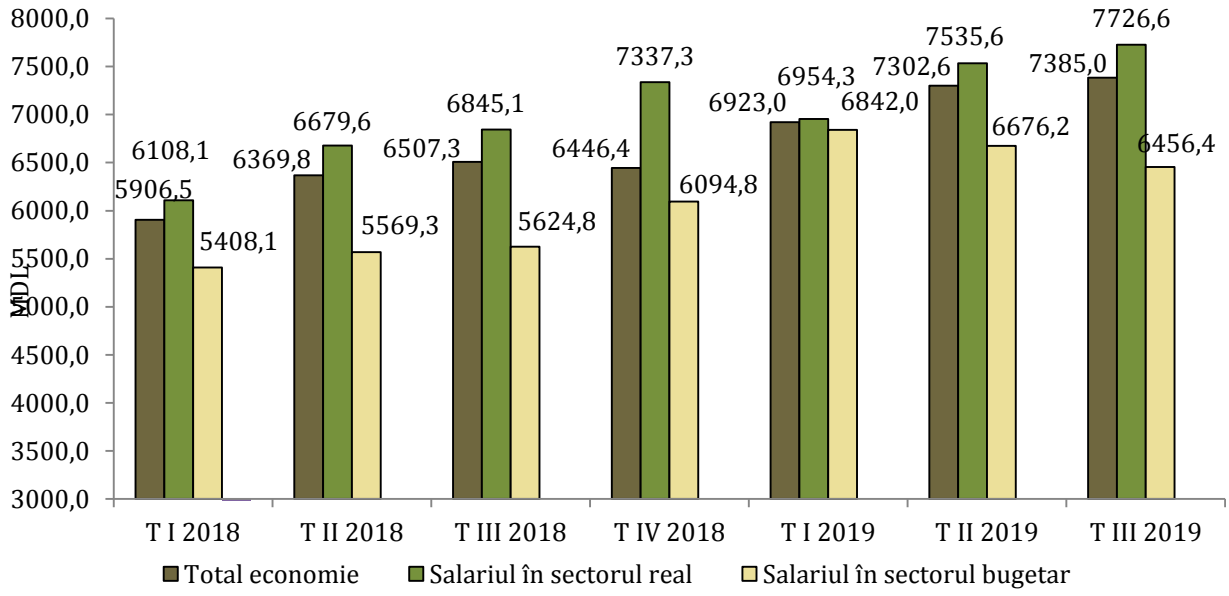

Figura 6.2. Dinamica salariului nominal în sectorul bugetar şi în cel real în perioada T I 2018 – TIII 2019, MDL

Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

Boxa 6.1. CNAS lansează un nou serviciu electronic

Casa Naţională de Asigurări Sociale lansează un nou serviciu electronic „Statutul certificatului de concediu medical". El poate fi accesat de beneficiarii de indemnizaţii pentru incapacitate temporară de muncă pe pagina web a instituţiei (http://cnas.md) de la butonul cu aceeaşi denumire prin introducerea în câmpul respectiv a numărului certificatului medical.
Serviciul electronic va permite verificarea statutului certificatului de concediu medical. Beneficiarii vor putea afla la ce etapă se află examinarea certificatului cu menţionarea denumirii etapei.

Sursa: http://cnas.md/libview.php?l=ro&idc=360&id=5021&t=/Mass-media/Noutati/CNAS-lanseaza-un-nou-serviciu-electronic

Protecţia socială a populaţiei. Conform datelor Casei Naţionale de Asigurări Sociale, numărul pensionarilor aflaţi la evidenţa organelor de protecţie socială la 1 octombrie 2019 a constituit 700,5 mii persoane sau cu 8,3 mii persoane mai puţin comparativ cu 1 octombrie 2018. Mărimea medie a pensiei lunare stabilite la 1 octombrie 2019 a constituit 1899,1 MDL, fiind în creştere cu 14,2% faţă de 1 octombrie 2018. Numărul beneficiarilor de alocaţii sociale la 1 octombrie 2019 a constituit 65,8 mii persoane, mărimea alocaţiilor sociale a constituit în medie 555,4 MDL.

Boxa 6.2. Modificarea şi completarea Regulamentului privind evidenţa plătitorilor de contribuţii la bugetul asigurărilor sociale de stat

Conform Ordinului CNAS nr. 54-A din 24.05.2019 cu privire la modificarea şi completarea Regulamentului privind evidenţa plătitorilor de contribuţii la bugetul asigurărilor sociale de stat se completează Ordinul nr.257-A din 27.11.2015:

pct. 11: e) copia certificatului de atribuire a codului fiscal.

pct. 12 : a) copia de atribuire a codului fiscal;

b) copia documentului ce confirmă adresa de desfăşurare activităţii pe teritoriul Republicii Moldova;

c) copia actului de identitate al persoanei împuternicite de a reprezenta interesele reprezentanţei pe teritoriul Republicii Moldova.

Sursa: https://cnas.md/doc.php?l=ro&idc=513&id=4962&t=/Cadrul-juridic/Acte-normative-interne/Ordine/Ordinul-CNAS-nr-54-A-din-24052019-cu-privire-la-modificarea-si-completarea-Regulamentului-privind-evidenta-platitorilor-de-contributii-la-bugetul-asigurarilor-sociale-de-stat

ANEXE STATISTICE

UTILIZĂRI PIB										
Perioada	PIB		Consum final		Formarea brută de capital fix		Variaţia stocurilor		Export net	
	mil. lei	în %	mil. lei	în %	mil. lei	în %	mil. lei	în %	mil. lei	în %
	preţ. curente	f.p.s.a.p.	preţ. curente	f.p.s.a.p.	preţ. curente	f.p.s.a.p.	preţ.	f.p.s.a.p.	preţ. curente	f.p.s.a.p.
2014	111757,4	104,6	123357,5	102,4	27608,2	110,1	1447,4	x	-40655,8	x
2015	121850,9	99,5	131230,0	98,1	29492,3	98,8	-1952,2	x	-36919,2	x
2016	134476,6	104,1	142112,0	103,0	30021,5	97,0	172,5	x	-37829,5	x
2017	150369,3	104,5	157666,1	104,0	32864,9	105,3	2129,9	x	-42291,7	x
2018	190016,3	104,0	191142,3	103,2	46148,1	114,0	1831,8	x	-49105,9	x
Trimestrul I 2017	29669,7	103,1	32357,3	103,4	6657,4	103,3	830,5	x	-10175,5	x
Trimestrul II 2017	34251,2	102,5	37579,8	103,2	7449,2	106,3	756,6	x	-11534,37	x
Trimestrul III 2017	45523,5	105,4	447566,8	104,6	9662,6	98,9	1866,6	x	-10762,5	x
Trimestrul IV 2017	40924,9	106,4	42972,2	104,7	9095,8	105,9	-1323,7	x	-9819,4	x
Trimestrul I 2018	37608,5	103,7	40745,1	103,3	7687,5	104,2	-629,9	x	-10194,1	x
Trimestrul II 2018	44166,31	105,2	37022,84	102,8	11406,47	109,3	137,07	x	-12354,6	x
Trimestrul III 2018	57370,49	103,4	51087,05	101,9	15636,67	120,3	3322,83	x	-12676,07	x
Trimestrul IV 2018	50871,0	103,9	54332,85	104,7	11417,51	118,1	-998,17	x	-13881,19	x
Trimestrul I 2019	41184,8	104,4	43909,3	101,9	8487,3	111,3	-691,4	x	-10520,3	x
Trimestrul II 2019	49704,1	105,8	48885,3	101,7	15137,1	126,1	-349,1	x	-13969,25	x
Trimestrul III 2019	64323,5	104,3	56934,6	104,6	17835,8	110,9	3352,3	x	-13799,1	x

Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

RESURSE PIB														
Perioada	PIB		VAB		Agricultura		Industria		Construcţii		Alte activităţi		Impozite nete pe produs	
	mil. lei	în %	mil. lei	în %	mil. lei	în %	mil. lei	în %	mil. lei	în %	mil. lei	în %	mil. lei	în %
	preţ. curente	f.p.s.a.p.	preţ. curente	f.p.s.a.p.	preţ. curente	f.p.s.a.p.	preţ. curente	f.p.s.a.p.	preţ. curente	f.p.s.a.p.	preţ. curente	f.p.s.a.p.	preţ. curente	f.p.s.a.p.
2014	111757,4	104,6	94228,3	105,2	14111,8	108,2	16246,8	107,2	3964,8	110,6	62112,3	103,8	17529,1	101,5
2015	121850,9	99,5	103160,8	99,6	14267,8	86,6	14919,3	103,4	4359,7	100,6	69441,4	102,8	18690,1	99,2
2016	134476,6	104,1	114531,6	104,8	16409,4	118,2	20254,2	102,1	4388,4	93,3	73479,6	102,2	19945,0	100,6
2017	150369,3	104,5	126440,9	103,8	18357,6	107,9	21952,2	103,0	4928,6	104,3	81202,6	102,4	23928,3	108,6
2018	190016,3	104,0	164179,4	104,2	19306,1	101,9	28602,1	104,3	15050,5	116,0	101220,7	103,1	25836,9	102,7
Trimestrul I 2017	29669,65	103,1	24685,63	103,7	990,94	101,8	4685,5	101,2	834,96	102,7	18174,2	103,7	4984,02	100,1
Trimestrul II 2017	34251,17	102,5	28336,6	101,1	2140,64	93,1	5091,95	100	1592,77	105,5	19511,2	102,1	5914,57	110
Trimestrul III 2017	45523,5	105,4	38896,8	104,6	9241,1	106,0	6100,4	104,9	1625,5	104,0	21929,8	102,1	6626,7	110,1
Trimestrul IV 2017	40925,0	106,4	34521,9	105,3	5985,0	118,5	6074,3	105,1	875,3	104,3	21587,3	101,7	6403,0	113,3
Trimestrul I 2018	37608,54	103,7	32238,71	103,6	1115,93	100,0	6467,87	104,6	2230,05	103,5	22424,9	103,6	5369,83	104,0
Trimestrul II 2018	44166,31	105,2	37965114	104,9	2587,0	105,0	6856,59	109,3	4595,41	108,0	23926,1	114,5	6201,2	102,2
Trimestrul III 2018	57370,49	103,4	50251,63	103,5	9796,0	98,6	7522,73	102,5	5533,4	130,0	27399,5	101,5	7118,85	102,4
Trimestrul IV 2018	50871,0	103,9	43724,0	104,1	5807,2	105,9	7754,9	101,7	2691,6	116,2	27470,3	103,2	7147,0	102,3
Trimestrul I 2019	41184,8	104,4	35376,6	105,1	1139,4	99,0	6694,4	103,1	2603,3	115,7	24939,6	104,9	5808,1	100,3
Trimestrul II 2019	49704,1	105,8	43044,25	106.6	2893,6	95,6	7253,7	103.9	6294,35	132,0	26602,7	103,5	6659,8	101,5
Trimestrul III 2019	64323,5	104,3	56932,1	104,7	9677,7	106,3	8058,6	104,3	6435,4	109,6	32760,3	103,4	7391,4	101,7

Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

PREȚURILE DE CONSUM				
	Ritmul de creștere al IPC, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creștere al prețurilor la produsele alimentare, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creștere al prețurilor la produsele nealimentare, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creștere al prețurilor la servicii, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)
2014	5,1	6,5	5,5	2,5
2015	9,7	9,8	11,8	6,2
2016	6,4	7,4	6,3	4,9
2017	6,6	7,9	4,5	7,1
2018	3,0	5,4	2,7	0,2
T I 2017	4,3	4,5	4,7	3,1
T II 2017	7,1	8,4	4,9	8,2
T III 2017	7,4	8,9	4,4	8,7
T IV 2017	7,5	10,0	4,1	8,2
T I 2018	5,2	8,4	2,9	3,2
T II 2018	3,2	5,4	2,8	0,3
T III 2018	2,9	5,9	2,9	-2,0
T IV 2018	1,0	2,2	2,1	-2,3
T I 2019	2,5	3,4	3,2	-0,1
T II 2019	4,1	6,6	4,0	0,1
T III 2019	5,7	8,7	4,7	2,4

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, calculele INCE.

PREȚURILE DE CONSUM				
	Ritmul de creştere al IPC, % (comparativ cu perioada similar a anului trecut)	Ritmul de creştere al preţurilor la produsele alimentare, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creştere al preţurilor la produsele nealimentare, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creştere al preţurilor la servicii, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)
Ianuarie 2018	6,0	8,4	3,4	5,4
Februarie 2018	5,0	8,1	2,8	3,0
Martie 2018	4,7	8,8	2,4	1,3
Aprilie 2018	3,7	6,8	2,4	0,4
Mai 2018	2,8	4,2	2,7	0,4
Iunie 2018	3,2	5,1	3,3	0,1
Iulie 2018	3	5,5	3,4	-1,7
August 2018	3,2	6,9	2,7	-1,9
Septembrie 2018	2,4	5,3	2,6	-2,5
Octombrie 2018	1,2	2,3	2,5	-2,3
Noiembrie 2018	0,9	2	2	-2,3
Decembrie 2018	0,9	2,2	1,7	-2,3
Ianuarie 2019	2,2	3	3	-0,3
Februarie 2019	2,4	3,5	2,9	-0,2
Martie 2019	2,8	3,8	3,7	0,1
Aprilie 2019	3,2	4,5	3,7	0,5
Mai 2019	4,6	8	4	0,1
Iunie 2019	4,4	7,3	4,4	-0,3
Iulie 2019	5,4	8,6	4,6	1,4
August 2019	5,5	8,3	4,8	2,2
Septembrie 2019	6,3	9,3	4,6	3,7
Octombrie 2019	6,8	10,7	4,7	3,6
Noiembrie 2019	7,1	11,8	4,6	3,5

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, calculele INCE.

PREȚURILE PRODUCȚIEI INDUSTRIALE						
	Ritmul de creștere al IPPI, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creștere al prețurilor din industria extractivă, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creștere al prețurilor din industria prelucrătoare, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creștere al prețurilor din sectorul energetic, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creștere al prețurilor în construcții, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creștere al prețurilor la produsele agricole, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)
2014	5,5*	3,9*	6,5*	-1,4*	8,2	6,6
2015	6,3	4,4	6,8	2,8	8,0	22,5
2016	4,5	2,8	4,3	6,2	8,7	-3,4
2017	3,3	2,5	3,0	6,8	7,1	-2,1
2018	0,4	3,0	0,2	2,3	6,3	-7,5
T I 2016	6,7	3,3	6,2	10,7	9,1	-0,4
T II 2016	5,2	3,1	5,1	6,6	7,6	7,8
T III 2016	3,5	2,7	3,5	3,6	8,7	-7,5
T IV 2016	2,8	2,1	2,6	4,4	8,9	-4,8
T I 2017	2,9	1,3	3,2	1,4	6,6	0,8
T II 2017	3,6	1,9	3,1	8,7	4,6	-1,1
T III 2017	3,9	3,9	3,2	11,5	2,1	1,2
T IV 2017	2,9	3,0	2,6	6,1	5	-5,2
T I 2018	1,5	3,8	1,2	5,1	1,9	-8,5
T II 2018	0,5	2,0	0,3	2,9	2,1	-4,6
T III 2018	-0,2	1,8	-0,4	1,1	2,6	-4,6
T IV 2018	-0,1	5,5	-0,2	0,3	3,4	-12
T I 2019	0,5	6,5	0,4	0,1	8,7	-4,8
T II 2019	1,7	17,8	1,6	-0,6	7,1	-6,5
T III 2019	2,7	16,0	2,6	0,3	5	0,7

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, calculele INCE.

* Începând cu ianuarie 2014 in statistica prețurilor producției industriale este utilizat clasificatorul CAEM, rev.2 armonizat la clasificatorul NACE-2. Pentru anii 2012-2013, IPPI a fost recalculat din CAEM rev.1 in CAEM, rev.2 in retrospectivă.

PREȚURILE PRODUCȚIEI INDUSTRIALE				
	Ritmul de creştere al IPPI, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creştere al preţurilor din industria extractivă, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creştere al preţurilor din industria prelucrătoare, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)	Ritmul de creştere al preţurilor din sectorul energetic, % (comparativ cu perioada similară a anului trecut)
Ianuarie 2018	1,9	3,1	1,6	5,2
Februarie 2018	1,7	4,3	1,4	5,2
Martie 2018	1,0	4,1	0,6	5
Aprilie 2018	1,0	3,2	0,6	4,8
Mai 2018	0,3	1,9	0	2,9
Iunie 2018	0,2	0,8	0,2	0,9
Iulie 2018	-0,1	1,5	-0,2	0,6
August 2018	-0,4	2	-0,5	0,6
Septembrie 2018	-0,2	2	-0,4	2
Octombrie 2018	-0,3	3,9	-0,4	0,3
Noiembrie 2018	-0,4	4,5	-0,5	0,3
Decembrie 2018	-0,1	5,5	-0,2	0,3
Ianuarie 2019	0,4	7,9	0,3	0,1
Februarie 2019	0,2	5,3	0,1	0,1
Martie 2019	0,8	6,4	0,7	0,1
Aprilie 2019	1,4	17,8	1,2	0,2
Mai 2019	1,5	17,6	1,4	-0,3
Iunie 2019	2,1	17,9	2,1	-1,7
Iulie 2019	2,7	16,4	2,6	0,2
August 2019	2,7	16,5	2,7	0,3
Septembrie 2019	2,6	15	2,5	0,3
Octombrie 2019	2,5	14,6	2,2	2
Noiembrie 2019	2,5	10,9	2,3	2

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică, calculele INCE.

CURSUL VALUTAR						
	Cursul nominal de schimb MDL/USD	Cursul nominal de schimb MDL/EUR	Ritmul de creştere a cursul nominal de schimb MDL/USD, % (comparativ cu perioada similară a anului precedent)	Ritmul de creştere al cursul nominal de schimb MDL/EUR, % (comparativ cu perioada similară a anului precedent)	Ritmul de creştere al cursul real de schimb MDL/USD, % (comparativ cu perioada similară a anului precedent)	Ritmul de creştere al cursul real de schimb MDL/EUR, % (comparativ cu perioada similară a anului precedent)
2014	14,0	18,6	11,1	11,4	6,2	6,6
2015	18,8	20,9	34,3	12,4	19,7	2,2
2016	19,9	22,1	5,3	5,7	0,7	-0,6
2017	18,5	20,8	-7	-5,8	-11,2	-10
2018	16,8	19,8	-9,2	-4,8	-8,2	-5,9
T I 2016	20,1	22,1	11,4	8,8	1,0	-2,0
T II 2016	19,8	22,4	9,2	11,5	1,4	3,3
T III 2016	19,8	22,1	2,1	2,3	-1,5	0,2
T IV 2016	20,0	21,6	0,7	-0,7	-1,4	-2,6
T I 2017	20,0	21,2	-0,6	-0,4	-2,6	-6,4
T II 2017	18,8	20,6	-5,3	-7,9	-10,2	-12,6
T III 2017	17,9	21,0	-9,5	-4,9	-14,2	-10,0
T IV 2017	17,4	20,5	-13,3	-5,5	-17,6	-10,5
T I 2018	16,7	20,6	-16,1	-3,2	-13,8	-6,5
T II 2018	16,7	19,9	-11,2	-3,4	-11,6	-4,8
T III 2018	16,7	19,4	-6,9	-7,7	-6,9	-8,3
T IV 2018	17,1	19,5	-1,5	-4,5	-0,4	-3,9
T I 2019	17,2	19,5	2,4	-5,3	-3,6	-5,7
T II 2019	17,9	20,1	7,7	1,3	5,4	-0,3
T III 2019	17,8	19,7	6,4	1,8	2,1	-1,9

Sursa: Conform datelor BNM, BNS, OCDE, calculele INCE.

POLITICA MONETARĂ					
	Agregatul monetar M0, mil. MDL (sold la sfârşitul perioadei)	Agregatul monetar M1, mil. MDL (sold la sfârşitul perioadei)	Agregatul monetar M2, mil. MDL (sold la sfârşitul perioadei)	Agregatul monetar M3, mil. MDL (sold la sfârşitul perioadei)	Baza monetară, mil. MDL (sold la sfârşitul perioadei)
2014	17508,7	26513,2	43219,9	65973,0	27722,2
2015	15509,4	23561,8	39260,8	64006,2	29689,1
2016	17274,3	28091,2	46429,5	70519,6	33276,5
2017	19052,6	34593,0	52989,3	77055,9	36997,0
2018	**21077,4**	**39165,0**	**58334,2**	**83158,6**	**43556,9**
Ianuarie 2018	18411,1	34255,2	52819,6	77179,5	38102,7
Februarie 2018	18400,7	33356,2	53224,5	77692,6	37185,7
Martie 2018	18458,3	33254,7	52914,3	76918,4	39039,9
Aprilie 2018	18483,3	33501,4	53137,4	77243,5	38680,8
Mai 2018	18296,5	33554,2	53523,9	77427,5	38562,6
Iunie 2018	18611,1	34237,0	54149,1	77895,2	38796,9
Iulie 2018	19053,2	34913,9	54764,7	78486,9	38187,3
August 2018	19427,1	35529,6	55276,2	79149,5	39054,1
Septembrie 2018	19819,0	36037,5	56152,8	80157,5	40723,3
Octombrie 2018	19641,8	35855,9	55796,7	80429,8	40731,5
Noiembrie 2018	19791,2	37451,3	56430,4	82041,4	41178,5
Decembrie 2018	21077,4	39165,0	58334,2	83158,6	43556,9
Ianuarie 2019	20508,5	38035,4	57018,5	82248,5	40722,9
Februarie 2019	20669,7	37896,9	57081,5	82588,0	41820,7
Martie 2019	20936,3	37883,6	56936,4	81953,0	42732,8
Aprilie 2019	22432,0	39871,0	59109,8	86467,7	44096,8
Mai 2019	22428,2	39978,8	59371,5	86859,1	44236,1
Iunie 2019	23159,8	41270,4	60640,6	87293,4	44960,6
Iulie 2019	23157,2	41535,0	61094,8	87601,8	45653,8
August 2019	23234,4	41692,7	61383,2	87773,2	45737,6
Septembrie 2019	22765,8	41545,5	60963,4	87455,0	45637,0
Octombrie 2019	22745,4	41548,7	61091,0	88242,5	45570,8
Noiembrie 2019	22578,9	41578,7	61357,8	87904,6	46309,7

Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

POLITICA MONETARĂ							
	Rata de bază, %	CBN, mil. MDL (sold mediu zilnic)	Rata dobânzii la credite overnight, %	Credite overnight, mil. MDL (sold mediu zilnic)	Rata dobânzii la depozite overnight, %	Depozite overnight, mil. MDL (sold mediu zilnic)	Rata rezervelor obligatorii atrase în MDL, %
Ianuarie 2018	6,5	8842,0	9,5	0	3,5	733,3	40
Februarie 2018	6,5	9043,2	9,5	0	3,5	633,6	40
Martie 2018	6,5	9076,5	9,5	11	3,5	898,8	40
Aprilie 2018	6,5	7916,9	9,5	0	3,5	832	40
Mai 2018	6,5	8364,1	9,5	0	3,5	806,5	40
Iunie 2018	6,5	8533,3	9,5	0	3,5	840,4	40
Iulie 2018	6,5	8898	9,5	0	3,5	484,9	40
August 2018	6,5	8947,3	9,5	0	3,5	270	40
Septembrie 2018	6,5	8384,3	9,5	0	3,5	412	42,5
Octombrie 2018	6,5	7646,8	9,5	6,8	3,5	238,2	42,5
Noiembrie 2018	6,5	7262,2	9,5	0	3,5	370	42,5
Decembrie 2018	6,5	7920,2	9,5	0	3,5	421,7	42,5
Ianuarie 2019	6,5	6698,4	9,5	0	3,5	359,2	42,5
Februarie 2019	6,5	5560,2	9,5	0	3,5	356	42,5
Martie 2019	6,5	6482,4	9,5	0	3,5	628,1	42,5
Aprilie 2019	6,5	4758	9,5	0	3,5	245,1	42,5
Mai 2019	6,5	5380,2	9,5	3,9	3,5	416,5	42,5
Iunie 2019	7,0	4809,3	9,5/10	3,8	3,5/4,0	201,4	42,5
Iulie 2019	7,0	5147,9	10/10,5	0	4,0/4,5	193	42,5
August 2019	7,5	4965,5	10,5	19,4	4,5	103,3	42,5
Septembrie 2019	7,5	5308,8	10,5	3,7	4,5	204,7	42,5
Octombrie 2019	7,5	5273,8	10,5	18,2	4,5	123,6	42,5
Noiembrie 2019	7,5	8742,2	10,5	0	4,5	257,5	42,5
Decembrie 2019	5,5	5739,3	8,5	0	2,5	374,6	42,5

Sursa: Conform datelor Băncii Naţionale a Moldovei.

FINANȚE PUBLICE						
Perioada	Veniturile la BPN, mil. MDL	Creșterea veniturilor la BPN, % (f.p.s.a.p.)	Cheltuielile din BPN, mil. MDL	Creșterea cheltuielilor din BPN, % (f.p.s.a.p.)	Surse de finanțare a BPN, mil. MDL (sold la sfârșitul perioadei)	Presiunea fiscală, %
2014	42 446,8	0,15	44 393,1	15	1946,7	32
2015	43 660,7	2,86	46 393,9	4,51	2733,2	35,8
2016	45 946,9	5,24	48 434	4,40	3 298,5	31,61
2017	53 379,4	16,2	54 524,1	12,5	1 144,7	33,24
2018	57 964,9	8,6	59 576,9	9,3	-1 612,0	28,84
Trimestrul I 2017	11 993,2	20,8 %	12 260,7	24,7%	678,8	
Trimestrul II 2017	24 909,2	18,5	25 010,7	15,2%	101,5	
Trimestrul III 2017	38 425,5	18,3	37 263,4	11,2	-1162,1	
Trimestrul IV 2017	53 379,4	16,2	54 524,1	12,5	1 144,7	
Trimestrul I I 2018	13 248,8	10,8	12 153,7	-0,9	-1131,1	
Trimestrul II 2018	27 776,9	11,5	26 884,4	7,5	-892,5	
Trimestrul III 2018	42 645,4	11,0	40 874,7	9,7	1 770,7	
Trimestrul IV 2018	57 964,9	8,6	59 576,9	9,3	-1 612,0	
Trimestrul I 2019	14 128,3	6,3	14 483,8	19,1	-355,5	
Trimestrul II 2019	29 467,2	6,0	31 572,3	17,4	-2105,1	
Trimestrul III 2019	45 278,6	6,2	46 761,7	14,4	1483,1	

Sursa: Conform datelor Ministerului Finanţelor.

SECTORUL BANCAR

Perioada	Indicatori				Structura Depozitelor, %			Veniturile și profitabilitatea, %		Rata lichidității, %		Rata dobânzii la depozite, %		Rata dobânzii la credite, %	
	Total Active, mil. MDL*	Total Obligațiuni, mil. MDL*	Total Credite, mil. MDL *	Total Depozite mil. MDL*	depozite ale pers. fizice/ total depozite	depozite ale pers. juridice/ total depozite	depozite in valută/ total depozite	Rent. active-lor	Rent. capi-talului	princi-piul I	princi-piul II > 20 %	în monedă națională	în monedă străină	în monedă națională	în monedă străină
2014	97584,4	85152,9	40841,9	65462,5	52,8	26,1	52,0	0,9	5,8	1,5	22,48	5,72	4,19	10,59	7,99
2015	69095,5	57330,1	38186,6	50201,4	69,7	29,9	52,4	1,7	10,2	0,70	41,73	12,10	2,56	14,06	7,01
2016	72 942,2	46318,7	34 761,3	54838,5	68,69	31,0	46,47	1,8	11,1	0,64	49,30	10,71	2,12	14,20	5,90
2017	79 541,8	69 435,1	33 473,3	59 896,8	66,15	33,85	42,79	1,9	11,4	0,61	55,46	5,73	1,63	10,33	5,01
2018	83 152,6	68 860.7	35 452,7	63 577,3	65,67	34,33	41.14	1,9	11,6	0,72	54,64	4,47	1,00	8,79	4,69
T I 2017	70 233,77	60 956,72	38 165,6	55 616,5	67,89	32,11	45,71	2,5	15,6	0,7	42,6	6,12	1.96	11,03	5.33
T II 2017	76567,63	61853,28	34216,6	55 370,4	67,87	32,13	45,16	2,4	14,6	0,64	51,3	6,35	1,79	10,55	5,87
TIII 2017	77547,5	66956,8	33841,9	58178,8	66,19	33,81	45,99	2,4	14,3	0,6	53,2	5,82	1,44	9,96	4,9
TIV 2017	79 541,8	69 435,1	33 473,3	59 896,9	66,15	33,85	42,79	1,85	11,07	0,61	55,48	5,19	1,37	9,58	4,66
T I 2018	80978,7	67118,5	32354,5	60 577,8	65,87	34,13	42,74	2,4	15,2	0,6	56,8	4,46	1,07	9,0	4,69
T II 2018	80327,8	66396,2	33146,1	61014,4	65,55	34,31	41,31	2,19	13,40	0,61	55,5	4,58	0,91	8,72	4,71
T III 2018	82303,7	67978,4	34580,6	62018,3	64,80	35,20	41,03	2,08	12,72	0,67	54,56	4,51	0,83	8,50	4,60
T IV 2018	83 152,6	68 860.7	35 452,7	63 577,3	65,67	34,33	41.14	1,9	11,6	0,72	54,64	4,10	1,08	8,61	4,56
T I 2019	82871,4	68057,2	36463,4	62369,3	67,55	32,45	41,93	2,39	14,6	0,73	52,28	4,36	0,86	8,17	4,27
T II 2019	86862,6	71585,9	38771,0	65700,5	67,77	32,23	42,57	2,56	15,5	0,73	51,53	4,6	1,04	8,11	4,41
T III 2019	**87497,2**	**71597,8**	**39606,2**	**66023,5**	**66,17**	**33,63**	**41.83**	**2,61**	**15,57**	**0,72**	**50,41**	**4,69**	**0,90**	**8,36**	**4,42**

Sursa: Conform datelor Băncii Naționale a Moldovei.

* stoc la sfârșitul perioadei

SECTORUL EXTERN: INVESTIȚII ȘI TRANSFERURI DE MIJLOACE BĂNEȘTI				
Perioada	Capital social	Venit reinvestit	Alt capital	Transferuri de mijloace bănești
Trimestrul I 2017	6,74	33,05	28,47	241,78
Trimestrul II 2017	4,24	16,36	30,24	299,89
Trimestrul III 2017	14,6	43,58	37,81	320,59
Trimestrul IV 2017	14,14	-60,73	90,68	327,71
Trimestrul I 2018	35,58	47,12	53,73	297,71
Trimestrul II 2018	15,13	-0,64	62,80	342,67
Trimestrul III 2018	33,35	9,08	29,98	315,46
Trimestrul IV 2018	31,09	-30,28	55,66	311
Trimestrul I 2019	64,48	53,7	31,21	276,02
Trimestrul II 2019	322,59	-7,11	32,07	313,47

Sursa: Conform datelor Băncii Naționale a Moldovei.

SECTORUL EXTERN: COMERŢUL EXTERIOR CU BUNURI														
Perioada	Valoarea totală a schimburilor comerciale cu bunuri. mil. USD				Valoarea exportului. mil. USD				Valoarea importului. mil. USD				Exportul net. mil. USD	Gradul de acoperire a importurilor prin exporturi, %
	Total	CSI	UE	Alte ţări	Total	CSI	UE	Alte ţări	Total	CSI	UE	Alte ţări		
2015	5953,7	1510,4	3171,7	1271,6	1966,9	492,3	1217,6	257,0	3986,8	1018,1	1954,1	1014,6	-2019,9	49,3
2016	6065,7	1441,6	3306,1	1317,5	2045,3	414,2	1332,4	298,7	4020,4	1027,4	1973,7	1019,2	-1975,1	50,8
2017	7256,8	1668,8	3986,1	1601,4	2425,3	462,8	1596,9	365,3	4831,3	1206	2389,2	1236,1	-2406	50,2
2018	8471,2	1865,3	4713,8	1892,1	2706,9	416	1862,1	428,8	5764,3	1449,3	2851,7	1463,3	-3057,4	47
Trimestrul I 2017	1559	377,5	826,3	355,2	528,2	106,0	335,6	86,6	1030,8	271,5	490,7	268,6	-502,6	51,2
Trimestrul II 2017	1650,7	382,2	898,7	369,8	500	110,8	316,6	72,6	1150,7	271,4	582,1	297,2	-650,7	43,5
Trimestrul III 2017	1880,9	427,2	964,4	398,3	623,6	119,5	414,5	89,6	1257,3	307,7	549,9	308,7	-633,7	49,6
Trimestrul IV 2017	2166,2	482	1205,8	478,4	773,5	126,5	503,4	116,6	1392,7	355,5	675,4	361,8	-619,2	55,5
Trimestrul I 2018	2004,4	445,3	1098,6	459,5	678,2	113,7	454,7	109,8	1326,2	332,6	643,9	349,7	-648	51,1
Trimestrul II 2018	2045,9	399,4	1198,6	447,9	637	94,6	446,1	96,3	1408,9	304,8	752,5	351,6	-771,9	45,2
Trimestrul III 2018	2091,3	475,1	1175	441,2	644,9	98,7	463,2	83	1446,4	376,4	711,8	358,2	-801,5	45,6
Trimestrul IV 2018	2329,5	544,3	933,7	544,5	746,8	109	498,2	139,6	1582,7	435,3	742,5	404,9	-835,9	47,2
Trimestrul I 2019	2098	469,2	1123,9	504,8	733,0	102,2	470,8	159,9	1365	367	653,1	344,9	-632	53,7
Trimestrul II 2019	2070,9	433,1	1159,1	447,4	628,5	104,4	409,4	118,7	1442,4	328,7	749,7	328,7	-813,9	43,6

Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică, calculele autorului.

Perioada	Creşterea schimburilor comerciale cu bunuri f.p.s.a.p., %				Ritmul de creştere a exporturilor, f.p.s.a.p., %				Ritmul de creştere a importurilor, f.p.s.a.p., %				Ritmul de creştere a exportului net, f.p.s.a.p., %
	Total	CSI	UE	Alte ţări	Total	CSI	UE	Alte ţări	Total	CSI	UE	Alte ţări	
2015	-22,2	-30,9	-16,8	-23,3	-15,9	-33,1	-2,3	-28,2	-2,5	-29,8	-23,9	-22	-32,2
2016	1,9	-4,6	4,2	3,6	3,9	-15,9	9,4	16,2	0,8	0,9	1,0	0,5	-2,3
2017	19,6	15,8	20,6	21,5	18,6	11,7	20	22,3	20,2	17,4	21,1	21,3	21,8
2018	16,7	11,8	18,3	18,2	11,6	-10,1	16,6	17,4	19,3	20,2	19,4	18,4	27
Trimestrul I 2017	19,3	12,5	19,2	27,6	26,6	20,4	26,4	31,2	19,7	8,4	23,2	26,5	-6,4
Trimestrul II 2017	10,3	17,7	8	8,9	2,3	7,9	2,8	-7,2	14,2	22,3	14,1	13,7	-25,4
Trimestrul III 2017	25,7	15,5	13	20,4	18,3	5,5	21,6	22,7	22,4	19,9	7,3	19,7	-26,8
Trimestrul IV 2017	24,7	17,1	26	29,4	26,3	11,7	20,5	43,2	23,8	19,2	25,4	25,5	-20,8
Trimestrul I 2018	28,6	17,9	32,9	29,4	28,4	7,3	35,5	26,8	28,7	22,5	31,2	30,2	28,9
Trimestrul II 2018	23,9	4,5	33,3	21,1	27,4	-14,7	40,9	32,6	22,4	12,3	29,3	18,3	-18,6
Trimestrul III 2018	11,2	11,2	21,8	10,7	3,4	-17,4	11,7	-7,4	15	22,3	29,4	16	-26,5
Trimestrul IV 2018	7,5	12,9	77,4	13,8	-3,5	-13,8	-1	19,9	13,6	22,4	9,9	11,9	35
Trimestrul I 2019	4,6	5,4	2,3	9,6	8	-10,1	3,5	45,6	2,9	10,3	1,4	-1,4	-2,5
Trimestrul II 2019	1,2	8,4	-3,3	-0,2	-1,3	10,4	-8,3	23,3	2,4	7,8	-0,4	-6,5	5,4

Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică, calculele autorului.

SECTORUL EXTERN: INDICII COMERȚULUI CU BUNURI						
Perioada	Indicii valorici ai exporturilor de bunuri (perioada similară a anului precedent=100), %	Indicii valorici ai importurilor de bunuri (perioada similară a anului precedent=100), %	Indicii valorii unitare ai exporturilor de bunuri (perioada similară a anului precedent=100), %	Indicii valorii unitare ai importurilor de bunuri (perioada similară a anului precedent=100), %	Indicii de volum ai exporturilor de bunuri (perioada similară a anului precedent=100), %	Indicii de volum ai importurilor de bunuri (perioada similară a anului precedent=100), %
2016	104	101,5	96,2	68,8	108,3	108,4
2017	118.5	116.4	104.6	104.7	113.4	114.7
Trimestrul I 2017	126,8	119,7	99,4	99,7	127,6	120,1
Trimestrul I I 2017	102,3	114,3	97,4	100,8	105	113,3
Trimestrul III 2017	118,3	107,9	107,7	107,9	109,8	113,4
Trimestrul IV 2017	126,4	123,8	113,9	110,5	111	112
Trimestrul I 2018	128,4	128,7	111,5	115	115,1	111,9
Trimestrul II 2018	127,4	122,4	111,4	112,1	114,4	109,2
Trimestrul III 2018	103,5	115	103,5	108	99,9	106,5
Trimestrul IV 2018	96,6	113,7	96,9	104,4	99,6	108,9
Trimestrul I 2019	108,1	102,9	94,9	97,9	113,8	105,1
Trimestrul II 2019	98,7	102,4	95,7	96,6	103,1	106,0

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică.

SECTORUL EXTERN														
	Valoarea exporturilor, mil.USD USD													
	T1/16	T2/16	T3/16	T4/16	T1/17	T2/17	T3/17	T4/17	T1/18	T2/18	T3/18	T4/18	T1/19	T2/19
Total export	417,2	488,8	527,3	612,7	528,2	500,0	623,6	773,6	678,2	367	644,9	746,8	732,9	628,4
Produse agroalimentare	176,1	205,8	230,6	329,4	238,7	191,4	282,6	418,2	318,0	246	258	345,4	338,8	223,3
Fructe şi legume	41,5	34,1	32,8	61,4	48,8	25,4	43,8	112,6	70,97	47,8	39	56,9	62,2	42,1
Cereale	14,2	37,7	70,3	43,1	32,9	20,5	76,4	53,2	51,2	34	66,4	71	68	35,4
Seminţe oleaginoase	36,3	49,6	33,4	82,7	58,3	44,9	54,3	85,2	74,9	44,2	42,5	80,6	85,1	43,5
Băuturi	35,5	42,8	45,8	43,0	41,8	49,1	52,5	62	54,1	53	58,8	57,4	47,3	50,8
Uleiuri	13,3	11,5	1,4	28,0	13,2	11,7	1,2	27,7	24,5	23,7	1,6	17,2	25,2	9,0
Maşini şi echipamente electrice	53,0	62,7	66,4	69,2	70,2	80,4	90,4	105,4	118	140,9	146,2	159,5	171,4	163,8
Materiale textile	54,8	61,8	67,0	59,3	61,6	83,5	89,7	92,9	96,8	93,2	92,0	87	59,6	88,0
Medicamente	4,5	11,5	14,0	18,9	11,6	14,4	19,2	17,5	17,9	14,7	15,7	23,8	17,9	22,5
Mobilă	29	29,7	34,4	31,6	31,8	34	36,9	41	41,7	42,2	40	41,7	38,2	37,4
	Valoarea importurilor, mil.USD USD													
	T1/16	T2/16	T3/16	T4/16	T1/17	T2/17	T3/17	T4/17	T1/18	T2/18	T3/18	T4/18	T1/19	T2/19
Total import	861,1	1007,2	1026,9	1125,2	1030,7	1150,7	1257,4	1392,6	1326,2	1408,9	1446,5	1582,8	1365	1442,4
Produse alimentare	23,2	24,9	28,7	30,2	27,3	31,8	35,0	37,2	33,5	36,2	36,3	37,8	38,8	37,6
Uleiuri, grăsimi	4,7	6,3	7,2	5,8	5,2	6,4	7,9	6,3	5,0	4,8	4,7	6,2	4,7	4,8
Băuturi şi tutun	22,7	27,5	29,9	29,6	17,5	31,2	37,6	37,9	16,8	32,0	38,4	38,5	20,6	36,2
produse minerale	159,3	130,4	140,9	199,5	177,5	175,6	184,5	236,7	228,8	217,7	256,3	305,5	247,8	216,0
Produse farmaceutice	28,1	44,9	46,4	64,6	47,9	55,9	56,5	63,3	55,6	57,3	57,3	74,6	63,9	63,2
Maşini şi echipamente, aparate de înregistrat…	61,8	79,2	92,5	110,2	84,2	186,5	219,0	247,9	210,3	261,7	269,8	283,5	222,5	266,9
Materiale plastice şi articole din materiale plastice	51,4	66,1	75,0	65,3	53,8	72,7	82,6	83	70,7	87,6	95,8	91,5	72,9	88,0

Sursa: Calculele ajutorului conform datelor Biroului Național de Statistică.

NUMĂRUL ÎNTREPRINDERILOR DUPĂ MĂRIME, UN.					
Perioada	Total întreprinderi, inclusiv:	***Sectorul IMM, dintre care:***	Mijlocii	Mici	Micro
2015	51216	***50555***	1268	5849	43438
2016	52320	***51626***	1299	5780	44547
2017	54313	***53573***	1328	6061	46184
2018	56463	***55705***	1299	6374	48032
	Numărul angajaților după mărimea întreprinderii, pers.				
Perioada	**Total întreprinderi, inclusiv:**	***Sectorul IMM, dintre care:***	**Mijlocii**	**Mici**	**Micro**
2015	510268	***316937***	102205	109755	104977
2016	512474	***313533***	101529	107156	104848
2017	528607	***323277***	103460	112028	107789
2018	540277	***328018***	99311	117030	111677
	Venitul din vânzări după mărimea întreprinderilor, mln lei				
Perioada	Total întreprinderi, inclusiv:	***Sectorul IMM, dintre care:***	Mijlocii	Mici	Micro
2015	282253,4	***119398,8***	39558,5	48356,5	31483,8
2016	300733,4	***124954,4***	41303,7	50079,3	33571,4
2017	330963,9	***137506,1***	45237,0	56090,4	36178,7
2018	356663,48	***144160,75***	44738,78	60531,53	38890,44
	Rezultatul financiar (profit) pana la impozitare după mărimea întreprinderilor, mln lei				
Perioada	Total întreprinderi, inclusiv:	***Sectorul IMM, dintre care:***	Mijlocii	Mici	Micro
2015	3453,5	***2905,0***	1195,4	1631,4	78,2
2016	15026,1	***5878,5***	2101,3	2229,8	1547,4
2017	24634,6	***10568,9***	3322,9	3811,5	3434,4
2018	23081,93	***11220,02***	3544,43	4536,38	3139,21

Sursa: datele BNS

Note:
Conform datelor din situatiile financiare prezentate de catre entitati, cu exceptia organizatiilor necomerciale, băncilor, companiilor de asigurări, asociațiilor de economii și împrumut a cetățenilor.
Criteriile de raportare la sectorul intreprinderilor mici si mijlocii sunt determinate conform Legii Republicii Moldova nr. 179 din 21 iulie 2016 'Cu privire la intreprinderile mici si mijlocii: a) numar mediu anual de salariati (numarul mediu scriptic al personalului in perioada de gestiune) de pina la 250, si b) realizeaza o cifra anuala de afaceri (venituri din vinzari) de pina la 50 de milioane de lei sau detin active totale (active imobilizate si active circulante) de pina la 50 de milioane de lei.

SITUAȚIA DEMOGRAFICĂ

Perioada	Numărul populației stabile (mii locuitori) la începutul anului	Numărul populației prezente (mii locuitori) la începutul anului	Născuți-vii		Decedați		Decedați în vârstă sub 1 an		Sporul natural		Căsătorii		Divorțuri	
			Numărul de născuți-vii - total (pers.)	Născuți-vii la 1000 locuitori	Numărul de decedați - total (pers.)	Decedați la 1000 locuitori	Numărul de decedați în vârsta sub 1 an - total (pers.)	la 1000 locuitori	Sporul natural (pers.)	la 1000 locuitori	Numărul căsătoriilor - total (numărul)	Căsătorii la 1000 locuitori	Numărul divorțurilor - total (numărul)	Divorțuri la 1000 locuitori
2014	3557,6	3413,2	38616	10,9	39494	11,1	372	9,6	-878	-0,2	25624	7,2	11130	3,1
2015	3555,2	3384,1	38610	10,9	39906	11,2	375	9,7	-1296	-0,3	24709	7,0	11199	3,2
2016	3553,1	3369,1	37394	10,5	38489	10,8	353	9,4	-1095	-0,3	21992	6,2	10605	3,0
2017	3550,9	3356,8	34059	9,6	36764	10,4	330	9,6	-2705	-0,8	20921	5,9	9312	2,6
2018	3547,5	n/d	32605	9,2	37199	10,5	326	9,9	-4594	-1,3	20333	5,7	10707	3,0
Trimestrul I 2017			8526	9,6	10834	12,2	86	10,1*[2]	-2308	-2,6	3343	3,8	2498	2,8
Trimestrul II 2017			16868	9,5	19775	11,2	174	10,3*	-2907	-1,6	8060	4,6	4980	2,8
Trimestrul III 2017			26064	9,8	27585	10,4	250	9,6*	-1536	-0,6	16366	6,1	6978	2,6
Trimestrul IV 2017			34059	9,6	36764	10,4	330	9,7*	-2705	-0,8	20921	5,9	9312	2,6
Trimestrul I 2018			8068	9,2	10185	11,7	86	10,7*	-2117	-2,4	3176	3,6	2669	3,1
Trimestrul II 2018			16040	9,1	19099	10,9	173	10,8*	-3059	-1,7	7899	4,5	5051	2,9
Trimestrul III 2018			24915	9,4	27307	10,3	257	10,3*	-2392	-0,9	15844	6,0	7973	3,0
Trimestrul IV 2018			32605	9,2	37199	10,5	326	9,9*	-4594	-1,3	20333	5,7	10707	3,0
Trimestrul I 2019			7339	9,2	10489	10,5	66	9,0*	-3150	-1,3	3544	5,7	2682	3,0
Trimestrul II 2019			14615	n/d	19612	11,2	n/d	n/d	-4997	-2,9	8105	4,6	5280	3,0

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică.

[2] Cifrele marcate cu asterisc (*) au fost calculate în baza datelor BNS după formula D/N*1000 (‰), unde D – numărul de decedați sub vârsta de 1 an, N – Numărul de născuți-vii în perioadele respective.

REMUNERAREA MUNCII DUPĂ ACTIVITĂŢI ECONOMICE

Activităţi economice	Total economie	Agricultura, silvicultura şi pescuit	Industrie	Construcţii	Comerţ cu ridicata şi cu amănuntul; întreţinerea şi repararea autovehiculelor si a	Transport şi depozitare	Activităţi de cazare şi alimentaţie publică	Informaţii şi comunicaţii	Activităţi financiare şi de asigurări	Tranzacţii imobiliare	Activităţi profesionale, ştiinţifice şi tehnice	Activităţi de servicii administrative şi activităţi de servicii suport	Administraţie publică şi apărare; asigurări sociale obligatorii	Învăţământ	Sănătate şi asistenţă socială	Artă, activităţi de recreere şi de agrement	Alte activităţi de servicii
2016	5084,0	3321,4	5353,7	5064,5	4558,0	4746,3	3454,8	11027,5	10338,9	4779,6	6806,8	4144,3	6144,2	4017,7	5010,0	3130,1	9081,0
Trimestrul I 2017	5218,9	3265,6	5276,5	4784,8	4713,4	4797,7	3495,2	11567,4	9821,9	4634,6	6908,5	4336,6	7197,4	4085,6	5066,8	3318,1	7039,6
Trimestrul II 2017	5636,7	3554,6	5812,6	5577,6	5047,8	5244,8	3680,1	12553,8	10503,2	5010,6	7448,0	4651,2	7258,2	4530,6	5718,6	3307,2	7406,0
Trimestrul III 2017	5809,1	4035,5	6112,6	5884,2	5304,7	5650,6	3965,9	12775,1	10763,9	5337,0	7413,5	5019,8	7272,2	4565,9	5517,3	3209,3	7547,7
Trimestrul IV 2017	6113,6	4254,2	6367,7	6225,1	5398,2	5881,1	4106,0	12875,5	13021,6	5475,8	7814,9	5012,5	7727,9	4663,9	6234,9	3460,2	8353,7
2017	5697,1	3798,0	5902,7	5649,8	5120,1	5389,6	3812,9	12443,7	11034,7	5107,2	7392,1	4752,3	7361,4	4459,0	5634,6	3323,9	7592,9
Trimestrul I 2018	5906,5	3713,3	5904,5	5597,8	5509,2	5470,0	4075,5	13089,4	11262,6	5188,5	7770,6	4944,5	8307,2	4679,5	5476,8	3685,1	6592,4
Trimestrul II 2018	6369,8	4154,6	6533,9	6413,0	5931,1	5943,0	4404,8	14026,3	11724,7	5596,8	8531,1	5201,7	8187,4	5142,0	6331,6	3734,8	7229,9
Trimestrul III 2018	6507,3	4530,5	6759,7	6682,2	6154,1	6227,0	4750,7	14228,4	11976,5	5583,0	8265,6	5327,8	8123,5	5263,1	6096,6	3529,7	7089,1
Trimestrul IV 2018	6987,5	4793,1	6946,9	6979,5	6436,2	6658,0	4063,0	15741,6	13723,0	5785,8	9262,8	5499,8	8971,6	5513,2	6999,9	4165,6	7809,8
2018	6446,4	4318,4	6544,7	6456,2	6009,7	6077,0	4544,0	14276,1	12181,8	5534,9	8447,7	5243,1	8397,8	5147,4	6228,o	3780,2	7182,1
Trimestrul I 2019	6923,0	4241,1	5480,8	6558,0	6241,6	6438,3	4702,2	15454,9	12502,5	5673,4	9421,0	5158,1	9404,2	6247,7	6469,1	5015,0	8188,3
Trimestrul II 2019	7302,6	4578,3	7143,0	7187,5	6564,1	6933,4	4965,9	16056,6	13834,4	6008,5	9748,4	5694,9	8665,2	6523,3	7300,1	5158,8	8540,0
Trimestrul III 2019	7385,0	5180,0	7372,9	7661,5	6880,2	7265,7	5372,3	16174,6	13087,2	6239,9	9776,6	5966,1	8692,8	6203,4	6915,1	5065,1	8882,8

Sursa: Conform datelor Biroului Naţional de Statistică.

Notă: Informaţia cuprinde unităţile din sectorul real cu 4 şi mai mulţi salariaţi şi toate instituţiile bugetare, indiferent de numărul de salariaţi.

INFRACȚIUNI

Perioada	Infracțiuni înregistrate – total, (cauze)	Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei (cauze)			Infracțiuni privind viața sexuală (cauze)		Infracțiuni contra patrimoniului (cauze)							Infracțiuni contra sănătății publice și convețuirii sociale (cauze)		Infracțiuni contra familiei și minorilor (cauze)		Infracțiuni economice (cauze)			Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice (cauze)	
		Total	Omor	Vătămare intenționată gravă	Total	Viol	Total	Furt	Tâlhărie	Jaf	Escrocherie	Pungășie	Șantaj	Total	Infracțiuni legate de droguri	Total	Trafic de copii	Total	Contrabandă	Fabricarea banilor falși	Total	Huliganism
2014	41786	1542	172	320	647	352	21875	16729	125	1127	2068	836	77	1439	1288	2423	24	1305	216	286	1804	1614
2015	39782	1389	177	252	639	303	20588	15363	113	994	2077	1011	67	1362	1191	2058	38	1429	229	433	1752	1491
2016	41921	1505	189	250	642	341	22440	16238	128	1082	2390	1598	92	1330	1153	1836	28	1132	240	216	1954	1699
2017	35581	1250	154	196	592	301	17224	12154	98	846	2159	1217	69	1411	1269	1025	41	1060	212	194	1653	1447
2018	32035	1218	170	208	611	266	15240	10411	85	762	2071	1081	99	1485	1351	1111	37	881	239	200	1539	1335
Trimestrul I 2017	8287	n/d	41	48	n/d	59	n/d	2835	34	198	n/d	n/d	n/d	n/d	287	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	331
Trimestrul II 2017	16778	n/d	76	89	n/d	136	n/d	5754	49	367	n/d	n/d	n/d	n/d	564	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	635
Trimestrul III 2017	25818	n/d	113	137	n/d	215	n/d	8735	65	612	n/d	n/d	n/d	n/d	961	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	1052
Trimestrul IV 2017	35581	1250	154	196	592	301	17224	12154	98	846	2159	1217	69	1411	1269	1025	41	1060	212	194	1653	1447
Trimestrul I 2018	7402	n/d	49	51	n/d	58	n/d	2223	16	194	n/d	n/d	n/d	n/d	310	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	313
Trimestrul II 2018	15041	n/d	89	91	n/d	114	n/d	4742	29	357	n/d	n/d	n/d	n/d	634	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	633
Trimestrul III 2018	23265	n/d	126	144	n/d	199	n/d	7506	57	572	n/d	n/d	n/d	n/d	1011	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	965
Trimestrul IV 2018	32035	n/d	170	208	n/d	266	n/d	10411	85	762	n/d	n/d	n/d	n/d	1351	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	1335
Trimestrul I 2019	6722	n/d	44	46	n/d	79	n/d	1964	30	165	n/d	n/d	n/d	n/d	308	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	318
Trimestrul II 2019	14241	n/d	92	90	n/d	150	n/d	4378	49	307	n/d	n/d	n/d	n/d	529	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	647

Sursa: Conform datelor Biroului Național de Statistică.

Echipa redacțională a Complexului Editorial:
Redactor-şef: Bîrcă Iulita
Machetare: Grapă Cătălina
Tehnoredactare: Bîrcă Valentin
Designer coperta: Alexandru Sandulescu

Bun de tipar: 20.01.2020, Tirajul 300 ex.
Coli de tipar 6,5, Coli editoriale 7,2, Com.1
Complexul-Editorial al INCE, 2020

Complexul Editorial, INCE, 2019
MD 2068. Chişinău, str. Ion Creanga, 45.
fax. (+37322) 74-37-94, tel.: (+37322) 50-11-30
www.ince.md, bircaiulita@mail.ru